ד' בכסלו תשנ"ט
20 בנוב' 1998

76125/790

כתובת המערכת:
.על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: יעקב לור
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ מולדת יש רק אחת
פגישה עם חשליח הרוסי שמעון סנדלר
מאת אהוד דור 5

■ הפורץ בסעייתא דשמייא
מפצח הכספות ממאה שערים
מאת טלי ברזילי־זוננפלד 6

■ המרגל שנטמן בכפור
עלילותיו המופלאות של קים פילבי
מאת יהודית צור 8

■ למות בכבוד
אגודת Hemlock מדריכה כיצד לסייע לחולים אנושים לסיים חייהם
מאת חיה יוסף 10

■ יאנוש אורי עמיר ואלי
ראיון עם עוזי ברעם
מאת גבי בשן 12

■ דיזנגוף על הפנים
דאון־טאון תל־אביבי
מאת אלישבע איילון 14

■ אהבנו כל־כך
סרט חדש של אטורה סקולה
מאת יעל ישראל 16

■ הכיוון ספרד
אמן הפלמנקו פקו דה־לוסיה
מאת יוסי ונונו 18

■ כוכב לכל דבר
בראיין אדאמס, פעם נוספת
מאת עופר ניר 19

■ טרי אבל לא מקורי
הרהורים בעקבות התערוכה „צבע טרי"
מאת חיים מאור 20

מדורים וטורים

■ הלו חותם 4

■ שלום־בית
מאת חיה יוסף 17

עודד ליפשיץ – 2; אלי חכהן – 2; עלי אלון ויובל דניאלי – 3; גיורא מנור – 3; זאב צחור – 4; שלמה גלזר – 4; שמואל בונים – 8

■ כל־יום
(עיצוב: רחל דביר) 27־22

■ בשער: סלינו על כתפינו

רשות דיבור לפרופ' מאיר פנר, זואולוג

BLOWING IN THE WIND

האם ינחתו גדודי הארבה בארץ? פרופ' מאיר פנר, חוקר זה שלושים שנה את הנושא ולשאלה האם. אכן מתכננים מיליארדי המעופפים המסוכנים מיתקפת מחוץ על מדינת־ישראל, הוא מתייחס בזהירות רבה:

„קשה להעריך אם תתחולל המכה. זה כמו לשאול מה יהיה מזג האוויר בעוד חודש. בנקודה זו צריך להדגיש שהארבה מחליט בעצמו לעוף, אבל אינו מחליט על כיוון תנועתו. זו תלויה באופן מוחלט ברוח. אנחנו עלולים לקבל ארבה אם תנשב רוח דרומית חזקה בסיני. בשנות החמישים, למשל, קיבלנו משלוח גדול דווקא מעבר הירדן".

באירופה הכריזו על כוננות נגד האויב?

צריך להבין שאם מדובר בלהקות הקיימות באיזור תוניסיה, לוב או אלג'יר הרי שבסיוע רוח דרומית קלה הם נוחתים ללא קושי באיטליה. כשאני אומר להקות כוונתי שכל להקה מונה מעשרות מיליונים עד מיליארדי חרקים. עתים נראית להקה כזו כענן ענק שמסתיר את עין השמש.

למה הם זוכרו דווקא עכשיו?

בתקופה האחרונה יש התפרצות גדולה של התופעה באפריקה, מאז סוף שנות החמישים וכראשית שנות השישים הושקעו כספים רבים על־ידי האו"ם, ממשלות ערב ואפריקה וכן ממשלות אירופאיות במטרה להדביר את התופעה בעוד מועד. במשך עשרים שנה הושקעו פחות ופחות כספים. עד שלפני כשנה וחצי הפסיקו למעשה תחנות ההתראה והמעילות את תפקודן. הפסקת התיפקוד וזו הוכרת לתנאי חורף אידיאליים המאפשרים לארבה להתרבות בקצב מסחרר.

הארבה משורים בשל הנזק שהוא גורם. האם הוא גם מביא תועלת כלשהי?

הבדואים והתימנים אוכלים את הארבה. ארבה הוא חיה כשרה והיווה מאכל תאווה לבני ישראל.

● אלי תפתו

מלה רעה

משוואה עם נעלם אחד, או יותר

שמו של הנעלם כבר ידוע — פרופ' מרכוס קליינברג, ביולוג, הוא נעלם לפני כשלוש שנים, נעצר, נשפט, הורשע ונכלא ל־18 שנים, מבלי שפורסמה אפילו מלה אחת על הפרשה.

מדינה שבה השלטון מסוגל „להעלים" כך אדם אינה חופשית ואינה דמוקרטית. לאזרח החי בה אין כל ביטחון בשום זכות מזכויותיו הבסיסיות, כולל הזכות לחיות, הזכות למשפט פומבי והוגן, והזכות למחות, להיאבק ולגייס תמיכה של אחרים למאבקו, כשלדעתו נגרם לו עוול.

במדינה כזו האזרח הוא חגב חסר־אונים הניצב מול כוחח הכל־דורס של המדינה. במדינה כזו, כשאדם נעלם, חוששים לא רק מפני פשע, תאונה או נסיון התאבדות — אלא גם מפני האפשרות שמה שמכונה „זרועות הביטחון" העלים את הנעדר.

זה לא פשוט להעלים אדם. רבים צריכים לתת את ידם, מרצון או מאונס, לביצועו של פשע כזה. צריך להשתיק את המשפחה והידידים של הנעלם. דרושים שופטים שיסכימו, למרות עקרון פומביות המשפט, לחרוץ בחשאי את דינו של הנאשם ויסכימו להטלת איפול מוחלט, לא רק על מידע חסוי בעדויות או בדיונים, אלא גם על עצם קיומו של המשפט ועל תוצאותיו.

דרך־אגב: באיזה בית־דין מדובר? צבאי? אזרחי? האם ניתנה לנאשם זכות ערעור? האם מימש אותה? והאם הגיע עניינו של פרופ' קליינברג אל שולחנו של בית־המשפט העליון? האם גם המוסד הנכבד הזה נתן ידו להעלמת אדם? זה אינו הכל: דרושים גם שוטרים, חוקרים, עדים, עורכי־דין וסוהרים שיסכימו לקחת חלק בפרשה — ולשתוק!

והיכן היו העיתונות, אנשי מצפון, חברי כנסת? איש לא ידעו? אם שום מידע לא נמסר — אפילו לא לוועדת החוץ והביטחון או לוועדת משנה שלה, או לוועדת העורכים של העיתונות היומית — זה חמור למדי. אם נמסר מידע כזה — איך נמשכת השתיקה? איך זה שאיש לא זעק שריק ברודנויות חשוכות נעלמים אנשים, איך איש לא יצא למאבק, ולו במחיר הפרת חוק וסיכון אישי? איך קרה שלא קמו, לפחות, עלונים אנונימיים משוכפלים התובעים להודיע לציבור מה עלה בגורלו של פרופ' קליינברג? היכן האגודה לזכויות האזרח?

על חטאי האישי אני מודה: לפני כשלוש שנים שמעתי על משפט חשאי של ביולוג שנחשד בריגול. לא האמנתי לרגע שזה נכון, אבל גם לא ניסיתי, ולו גם ניסיון נפל, להגיע לחקר האמת, להפריך או לאשר את השמועה.

מה התשובה לדבריו של מרקוס אחר, כתב „הארץ", שכתב השבוע: „מגרה אותנו לבדוק אם כל האנשים שנעלמו במשך השנים באמת נעלמו, או שהם נמקים בבתי־כלא כרחבי הארץ? ובאלה בתי־כלא מדובר? באלה שאנו יודעים על קיומם — או באיזה כלא חשאי שגם עצם קיומו מוסתר מעינינו?

עבירות בגידה הן מתועבות, גם אם נעשו בכסות אידיאולוגית כזו או אחרת. הן מתועבות שבעתיים בישראל, שבה כל אזרח יכול להרים קולו ולהיאבק על כל רעיון בו הוא מאמין, ונגד כל מה שנראה לו פסול. עם בוגדים יש למצות את הדין — אבל באורח הוגן. מקרה קליינברג חמור מהמקרה של ועננו — שגם רבות מזכויותיו נשללו, וחמור ממקרה „דרך הניצוץ".

בפרשיות ועננו ו„דרך הניצוץ" לפחות דווח לציבור מי הנאשמים — ומה הן העבירות שמייחסים להם.

פרשה כמו פרשת קליינברג תיתכן רק במדינה שבה הביטחון הפך מצורך — למיתוס. אין ויכוח על־כך שעבור ישראל הביטחון הוא צורך חיוני, קיומי, ראשון במעלה, אבל רק צורך, אפור ועצוב. ביטחון כצורך ניתן לשקול במונחים רציונליים: חמאה מול תותחים, שטחים תמורת שלום. כשהביטחון הופך למיתוס, המיתוס הופך למולך, והמולך תובע קרבנות־אדם: הפעם — את קליינברג. לא פורסם במה הרשיעו את הפרופסור הנ"ל לביולוגיה. הבה נניח שמדובר בעבירות חמורות, שהוא מסר את סודותינו הכמוסים לגורם עוין.

לגיטימי לחלוטין לחרוץ את דינו של איש כזה לשמונה־עשרה שנות מאסר, יותר מזה: למרות הסלידה שמעורר עונש המוות — זה לגיטימי לחלוטין לחוקק חוקים שיאפשרו להוציא להורג בוגדים. אין בכל זה כדי להצדיק שפיטה חשאית והעלמה של בוגדים או מרגלים.

בינתיים ידוע לנו על נעלם אחד. צריך לזעזע את אמות הסיפים של המדינה, לפני שבמשוואה הזו, שבין ביטחון לדמוקרטיה וזכויות האדם, יופיעו הרבה הרבה נעלמים ולא רק מסוגו של קליינברג!

● עודד ליפשיץ

מרקוס קליינברג – אז לאן הוא נעלם בלי להשאיר עקבות?

ביו הכסאות

חוצפה או חובה

הוצפתם של כל מיני אמנים זרים, המוזמנים להופיע בישראל, עוברת כל גבולו מה פתאום יש לאיזו במאית מצרפת מה להגיד על הבעיות שלנו בשטחים? ומה לכוריאוגרף הצרפתי־בלגי־שווייצי בז'אר (שהוא, אגב, ממוצא יהודי, אם כי לא לפי ההלכה, אלא מצד אביו, כפי שסיפר לי במו פיו באחד הביקורים הקודמים שלו בארץ) ולמאבקו של העם הפלסטיני לחירות?

אם אנחנו מצהירים הצהרות על דרום־אפריקה, זה כמובן מאבק טהור ומוסרי. כשרורשים מברית־המועצות לפתוח את שערי המדינה להגירה יהודית (אגב, מדוע רק יהודית? האם גויים המבקשים לגור בארץ אחרת יש להם פחות זכויות?) — גם זו בלי ספק מצווה. אבל יותר ויותר משתלט בארץ הלך רוח, שסופו להפקיע את זכות הבעת הדיעה מאנשי רוח ואמנות. — אורחים לרגע או אורחי קבע. כאילו אין זו חובתו של אמן, סופר או אינטלקטואל, ממש כמו של כל אזרח אחר, שלא לשתוק, אם נגרם עוול, נרמסות זכויות, נשללת חרות זו או אחרת.

באמת לא נעים, כשמשיאים לך עצות, איך לנהל את עסקי הבית. אבל ניטרליות עלולה להיות גרועה מהתערבות. אסור להיות ניטרלי כלפי עושק. מי שמחליט, שאם מכים מישהו ברחוב לנגד עיניו, הוא אינו „מוסמך להתערב", כי „אין לו מספיק אינפורמציה" כביכול, הופך בדיעבד לשותף במעשה המכיש.

אנחנו נתונים בתהליך מתמיד של שחיקה, בכל הנוגע למעשים שלא ייעשו. ראשית, ההרגל מקהה את הסלידה, שמעוררים מעשי־זוועה. ושנית, אנו עוברים במשך עשרות שנים שטיפת־מוח, המרגילה אותנו לקבל את הדיעה, שבעיות ביטחון דוחות שבת. והרי אפילו אליבא דדת משה וישראל, פיקוח נפש דוחה שבת, וכמצב כזה זה בריא מאור, לדעתי, לשמוע את דעתם של מי שאינם מעורבים ביום־יום.

לאמנים־אורחים יש ברירה להביע את עמדתם בשתי דרכים. האחת היא החרם, ההחלטה שלא להופיע במשטרים רודניים, בארצות הנתונות במאבק פנימי חריף.

זהו אמצעי הפוגע ללא־הבחנה, המגביר את הבידוד, את רגשי התסכול והתחושה, ש„כל העולם נגדנו", וכל אלה הם קרקע פורייה לצמיחת מפלגות ותנועות כשל כהנא, גאולה כהן או ז'אן־מרי לה פן.

וזו הסיבה האמיתית לזעם שאחז ב„צעירי חרות" ועוד מיני מגינים מזויפים של חרותנו, זעם תועלתי, רוגז שרווה פוליטי בצידו. כמובן, שכרנשים כאלה היו מנסים לנצל גם חרם אמנותי למטרתם, בחינת „תראו את האנטישמים הללו, המסרבים להתארח אצלנו."

כשעמדה להקת „בת־שבע" לצאת לסיור ברום־אפריקה, קמה צעקה. איך הם מעיזים כאילו היו מופעיהם מעין תמיכה במשטר.

והרי, למעשה, דווקא במצבים קשים, יש במופעים מהעולם כדי להסב את תשומת הלב לתופעות שליליות וקיום הסיור, ומה עוד אם הוא מלווה הצהרה פומבית מתאימה, מהווה תמיכה בכוחות המתקדמים ולא בממשלה.

לגבי ישראל קיימת מעין אשליה אופטית מוזרה, שאנחנו בעצמנו לא מעט אשמים בה. שעה שאיש אינו מניח, אוטומטית, שכל אנגלי או סקוטי הוא תומך נלהב ב„גברת הברזל" או כל אמריקני ממעריציו של רונלד רייגן, הכל סבורים שישראלי, אפילו הוא חבר ב„שלום עכשיו", אחראי אישית לדברי ההבל הלאומניים שמשמיע ראש ממשלתנו. וזאת משום שישראלים רבים, ברגע שעברו את בדיקת הדרכונים בלוד, נעשים מסבירים ללא־תשלום של משרד החוץ, ללא קשר לדיעותיהם האמיתיות.

הזדמן לי להיות במיניאפוליס, ארה"ב, בדיוק בשבוע בו נכפתה עלינו מלחמת לבנון. כשהבעתי את סלידתי ממעשה נפשע וחסר אחריות זה של שרון, בגין ורפול, הופתעו כמה מהאנשים שפגשתי, ואחרים אפילו שאלו בצורה דיסקרטית את מארחי, „האם אני באמת ישראלי אמיתי"...

הטענה, שעניין כלשהו הוא „עניין פנימי", משמעת כמעט תמיד, כשמדובר במשהו לא הגון, בלתי מוסרי או מביש. עוד לא שמעתי, שמישהו יאמר שלהסכים או לשבח מעשה פוליטי כלשהו של מדינה זרה הוא בגדר התערבות בלתי נסבלת... טענת הפנימיות היא תמיד רק כסות שיקרית לחולשה ולביקורת מוצדקת.

לכן לא רק שיש זכות מלאה לאמנים אורחים להסביר את עצמם ולהשמיע את דיעותיהם, אלא שזו, למעשה, גם חובתם. כאנשים, כאמנים — וכאורחים.

● גיורא מנור

מה לכוריאוגרף ולמאבקו של העם הפלסטיני לחירותו מוריס בז'אר עם רקדנית מלהקתו

בקוים מקבילים

"ואבן קטנה מחגוללת בחצר..."
לאה גולדברג

"ותנאף את האבן ואת העץ"
ירמיהו ג,9.

"מלחמת האבנים"

בארץ אהבתי השקד פורח
בארץ אהבתי הורגים כל פותח
אחד בעיר
ושניים במשפחה
בשעה טובה, בשעה ברוכה
ונזכה במהרה לגאולה שלמה.

בארץ אהבתי על הצריח דגל
ועם ישראל עולה לרגל
רצח ורש
גרש והורש
בשעה טובה, בשעה ברוכה
ונזכה גם בארץ ישראל השלמה.

אך מי עיניים לו ולא יראה
ומי לב לו ולא יכיר
איך אבן קטנה המתגוללת בחצר
איך אבן קטנה הזועקת מקיר
הוסכה לסלע אדיר
ביום הדין
בשעת הדין
אותנו יקבור ומאום לא יותיר

עלי אלון

ריקוד שמחת החיים (על-פי מאטיס)

יובל דניאלי

הלו... חותם

אני חושב, משמע אני קיים

לאחר מאמרים מזועזעי לב או מעמיקי הגות על „עת"א", ירושלים „שחוברה לה יחדיו", „בוחן כליות ולב" ו„לא מרעילי בארות" היה זה משב רוח מרענן לקרוא („חותם" מס' 20, 13.5) את מכתבו ההיתולי של חיים נקר מבת־ים. אמנם לא לליצנות, חו"ח, התכוון הכותב, אלא שאין בפי תואר אחר להגדיר בו את היחס המעליב, המזלזל, הבוטה והגס של אדם מישראל כלפי דעות הנוגדות את אמונתו, ולפיכך „ליצנות ומהתלה" הם התארים להם הם ראויים.

אין לקבל, שדעת מדענים כפרופ' קידר וד"ר פנטון, תהיה זו מבוססת או חסרת בסיס כאשר תהיה, תזכה לכינויים „גיבוב של פתפותי ביצים", „מיגבב מרוח של הנחות", „מחזה אבסורד" ו„הנחות דמיוניות וילדותיות להתריד". תגובה מעין זו אינה נחשונית או יחידה מסוגה, והקורא את החרדונים הדתיים ואת ההכרזות על קירות מאה שערים ובני ברק ימצא זהות מלאה בין סגנונם ותוכנם למלל מכתב זה.

תגובתו של חיים נקר מבת־ים אופיינית לרבים מבעלי ההשקפה החרדית שכמותו: בשטחיות מדהימה, בחוסר ידע בסיסי ובחוצפה שאינה יודעת גבול, מעיזים הם לערער על דעת בעלי מקצוע, במקרה זה מדענים, מבלי שיהיה להם ולו גם קמצוץ מהידע שנרכש ע"י אותם בעלי מקצוע. המטיפים הדתיים של היום — בורים בהשכלה כללית ומדעית, מרשים לעצמם לבקר ולהביע דעה בנושאים כביולוגיה, ארכיאולוגיה, כימיה ופיסיקה, אנטומיה ורפואה, אנתרופולוגיה והיסטוריה כמו לא היה כל אחד ממקצועות אלו דורש מבעליו לימוד ארוך, יסודי ומייגע של שנים רבות. נקרים, זוהרים, פופיקים ורומיהם מרשים לעצמם לבטל כהבל פיהם דעה שנתגבשה במשך שנות לימוד ארוכות אצל אלפי בני־אדם בעלי השקפת עולם מודרנית, אך ורק משום שאין אלו האחרונים מאמינים בבריאת העולם כפי שהיא מוצעת ע"י היהדות הדתית.

עם כל ה„הומור" שבדברים אסור לנו לזלזל בליצנותו של חיים נקר. לליצנות זו יש גם נציג בכנסת, שם נאמרים דברים זהים מבלי שרמת החוכמה והנאורות תגדל בהם ולו כזית. הנה חבר הכנסת ורדיגר, שדרש השבוע לבטל את פרס וולף שהוענק לפרופ' הוקינס. „פתפותי ביצים" יוסיף ויאמר בוודאי חיים נקר, שכן פרופ' הוקינס גורס בריאת עולם שאינה מתיישבת עם התיזה התורנית. פרס וולף, במקרה של פרופ' הוקינס, מסמל את זכותנו הבסיסית לחשוב, לחדש, ליצור ולחיות. COGITO ERGO SUM — אני חושב, משמע שאני קיים. אליבא דוורדיגר וחיים נקר, אם אין אנו חושבים כמותם, מוטב היה שלא נחיה כלל.

על כך עלינו לתת את דעתנו היום, שעה אחת לפני שייקבע בקלפיות האם נקרים וורדיגרים ישלטו בחיינו, אם לא.

חנה רוזן
תל־אביב

המטהרים את השרץ

לא קראתי עדיין את ספריו של פרופ' שטרנהל על הפאשיזם ואיני יכול, אפוא, להביע דעה על מחקריו המקיפים, שיוסף לוינגר רואה בהם („חותם" מס' 20, 13.5) „ניתוח שורש", תוך התמודדות עם „קסמה של האידיאולוגיה הזאת", אך דבריו של פרופ' שטרנהל עוררו בי תמיהה רבה. הגדרת הפאשיזם בין שתי מלחמות עולם כ„לא שמאל ולא ימין", מחטיאה את האמת ההיסטורית: ללא תמיכתו הגלויה והמוסווית של הימין הלאומני־ריאקציוני שברפובליקה הווימ־ארית — לא היה הנאציזם יכול להגיע לשלטון. גם במעצמות המערביות — אנגליה, צרפת, ארה"ב, היתה אהדת הימין השמרני הקיצוני (לרבות רוב הכנסיה הקתולית) נתונה לנאציזם המשתלט בגרמניה שראו בו קודם כול את חוד־המחץ נגד הסכנה הקומוניסטית ושנית — את הגורם ל„התחדשות מוסרית" במשטר הקיים (תוך התעלמות ועצימת־עין על אופיו האנטישמי־הרצחני).

מוזרה היא הצגת הפאשיזם כתנועה אידיאליסטית, המלכדת את חבריה סביב מסירות־ונאמנות לכלל העם, בניגוד לליבראליזם הבורגני מחד, ולסוציאליזם המארכסיסטי מאידך, ששמו את הרגש ועל הדאגה לפרט, ולצרכיו ודאי שזוהי תתדמית שבה הופיעו, הפאשיזם והתנועות הקרובות לו, אך אין לה כל קשר לדמותן החברתית האמיתית ולאינטרסים הממשיים שהן ייצגו ושירתו.

נושאיהן המובהקים של התנועות הפאשיסטיות באו מן השכבות המתפוררות ב„מלחמת הקיום", בעיקר מן הזעיר־בורגנות המתפרקת שלא הצליחה להשתלב, לא במעמד הפועלים המאורגן, ואף לא בבורגנות החדשה. הזעיר־בורגני המתפרע היה חדור איבה ואי־אמון לשני הגורמים הללו וראה בהם את מנשליו ומסיגי גבולו, אך היה מוכן להתפשר ביתר קלות עם אלה שמעמדם העליון הוא האידיאל החברתי שלו.

בני לווייתה של הזעיר־בורגנות ה„מהפכנית" הם יוצאי הלומפנפרולטאריון, הקרוב במנטאליות שלו ל„עולם התחתון", ושיירי הפיאודליזם השוקע, הנאחזים בעמדותיהם ויוקרתם הקודמת ואף יסודות מן הבוהמה הספרותית־האמנותית, שעולמם הרוחני ספוג משקעים מיסטיים ויסודות אידיאולוגיים מן התקופה הטרום־קפיטליסטית. המטרה הקרובה, הבלתי אמצעית, לאיבתה ולתעלוליה של ה„קואליציה" הזאת הם היהודים, לא רק כמתחרים ישירים אלא כמבטאי אותם יסודות חברתיים ורוחניים מתקדמים, המערערים את עולמם הרוחני. הלאומנות, הגזענות, הן הפיצוי של המקופחים, החשים באי־שוויונם — על נחיתותם המעמדית והאישית, היא המלט המלכד את כל „המחנה הלאומי".

בתחום זה, כפי שראינו, עלולים גם אנשי העילית התרבותית והאמנותית וכן „אנשים הגונים" בחייהם האישיים והמשפחתיים, להתגלות כארכי־נבלים ושותפים לרצח־עם. עלייתה המפתיעה של תנועת לה־פן בצרפת היא הוכחה נוספת לכך, שהפאשיזם הגזעני אינו שייך לחזיונות העבר, שאבד עליהם כלח. האידיאליזציה של מניעיו ושל „דמותו המוסרית" אינה הנשק היעיל במאבק נגדו. גם גילוי שורשיו ההיסטוריים־תרבותיים העמוקים אינו מספיק לכך, אף כי שגיאה חמורה היא לראותו כתגובה לזוועות המשטר הסטאליני או המהפכה הצרפתית הגדולה, ולא על רקע המציאות הכלכלית־חברתית הנוכחית.

דניאל בן נחום
בית זרע

עם סגולה

מניות בכורה בשלום עכשיו

ג'ון באאז לא הורגשה, כנראה, בהתעו־רות, גם חברי בתנועת שלום עכשיו הסתדרו בלעדי בפגישה שהיתה ביניהם. הם ידעו מראש שלא יקרה דבר אם לא אשתתף. עובדה שהפעם אף אחד לא טילפן להודיע על הפגישה. זו אינה פתיחה צינית להערה מרירה על חשבונות וחברות, להיפך. אם יש מקום לטענות אז מותר לחברי לבוא חשבון איתי על העדרויות נמשכות. להן הסבר חלקי.

מאז החלה האינתיפאדה בשטחים חלה התנערות גם בשלום עכשיו. בהערכה גסה נערכו בחמשת החודשים האחרונים כ־15 אירועים בקנה מידה ארצי ועוד עשרות רבות של פעולות מצומצמות, כולל ישיבות פעילים („פורום על"), ביקורים בשטחים, ואסיפות הסברה מקומיות.

מזועזע ממה שמתרחש בשטחים הקפדתי תחילה להשתתף בכל פעולה. ההרגשה היתה שאני הולך משום מחויבות לתנועה שיש בה מניות מאז הוקמה. בין חברים אנחנו לפעמים מדברים על מניות בכורה בעסק הזה. מניות שבהן שומה על השותפים לשלם בהתמדה, לעולם לא לקבל משהו בתמורה.

„בתוך־כך החלה השחיקה לכרסם במה שגם קודם לא היה בו חוסן רב. עמוס עוז ההולך ומתרחק, מדבר על שלום עכשיו כתנועת ה„אחיים"—אשכנזים, חילונים, יונים, משכילים. מישהי מתל־אביב הודיעה שמה שקורה הוביל אותה למסקנה ש„אם כבר אז כבר" ועל כן היא עוברת ל„יש גבול". מישהו שחטף אבנים בגדה בדרך להפגנת שלום עכשיו עשה דרך הפוכה בטענה ש„אין עם מי לדבר".

יש בישראל למעלה מ־60(!) ארגונים שונים העוסקים בנושא היהודי־ערבי. מי שמצטרף לשלום עכשיו אמור לזהות את ההבדל היסודי בינה לבין התנועות האחרות. מעצם מהותה [illegible] תנועה ציבורית רחבה המבקשת להכין את [illegible] שוחרי השלום לגוניהם השונים. על כן אין היא יכולה להרשות לעצמה את הכמיהה להיות קבוצת לוחצים [illegible] של אנשים רגישים. שלום עכשיו לא קיבלה [illegible] מתערבים בשטחים לטפל [illegible] במצוקתם. אין היא תנועה אלטרואיסטית בנוסח הצלב האדום. אין היא עוסקת בקירוב חברתי בין העמים או בחינוך הנוער. ואין היא תחליף לממשלה לצורך ניהול משא ומתן. אין פלא שתנועה כזאת אינה יכולה להלהיב. בתנועה מורכבת כל כך התובעת השקעה רבה ללא תגמול של ממש, קשה מאוד לגבש קאדר של פעילים.

במצב שבו אין, ומעולם לא היו בתנועה פעילים בשכר, בעיית המנהיגות היא קריטית. למזלה, כמה מקבוצת המייסדים נשארו ליד ההגה, גם בתקופות שפל לתנועה (הדיאלקטיקה: ימיה הטובים של שלום עכשיו הם ימי השפל של המדינה ולהיפך). התנועה זוהתה עם מספר קטן של אנשים שאכן נשאו וממשיכים לשאת את העניין על שכמם. אבל, שוב, דיאלקטיקה: קיומה של ההנהגה הוותיקה הופך לחסרונה של התנועה. ההתעוררות המחודשת בבאר־שבע, מצאה אותנו מתארגנים. ושוב ראשוני המתייצבים משה שמש, איריס, אנטונובסקי ויוזהר. אנו נפגשים בירושלים עם צלי ונפתלי, ז'נט ועמירם, המטלפנים ליוסי בחיפה השואל את אבו מגגבה אם גדי מחצור בעניין. כך 10 שנים.

פעם בפעם באים אנשים חדשים, והרי אמרנו יש התעוררות! כל כך רצינו בהם והנה זמן קצר אחר כך הם נושרים. גם עכשיו, בהתנערות המחודשת הגיעו חדשים. באו, יצאו להפגנה אחת או שתיים וזהו, כמו שבאו כך נעלמו. המסקנה הפרטית שלי היא שהם לא מסתדרים אתנו, בעלי מניות הבכורה. גם כאשר אנחנו מבקשים להוריש את מניותינו, חינם.

נכון, אף פעם לא היה מאבק על מנהיגות. לא אצלנו. אנחנו מכריזים על ההיפך קחו מאיתנו את זה ואולי אנחנו גם מתכוונים לכך. אבל הרי אנחנו כל כך חכמים ומנוסים. יש לנו קשרים, ידע, שיטות, אז גם אם מפקידים, סמכות בידי החדשים, אנחנו נשארים בתמונה, בסוף הם תמיד חוזרים אלינו לקבל עצה או סיוע. אנחנו מתבקשים לשאת דברים, להעלות רעיונות, להיפגש עם ג'ון באאז [illegible] ולבסוף מסתבר שאנחנו כל כך מוצלחים [illegible] לעשות הכל עד שמשאירים אותנו לעשות את זה לבד.

אמרתי לחברי שאני זז קצת הצידה, לתת צ'אנס אמיתי לחדשים. הם לא התרגשו. [illegible] הכרזות קודמות ב„חותם" על פסק־זמן משלום עכשיו [illegible] יש לי מניות בכורה של מעל [illegible] לא נפרד מהן בקלות. וזו אולי הצרה.

● **זאב צחור**

גביע

בסיידר, ולא כל כך בסיידר

שתי קבוצות הצליחו להוציא את הגביע מידי מכבי והפועל ת"א ושתיהן שייכות להתיישבות העובדת, גבת־יגור והגליל העליון. אבל בעוד גבת־יגור עשתה זאת עם הרכב קיבוצי מפואר, שכלל את איתמר מרזל, בועז ינאי, אור גורן, גבי טייכנר ואחרים, הרי שבגליל שונים פני הדברים לחלוטין. כשיסתיימו חגיגות הניצחון וראשי הקבוצה, שחקניה ואוהדיה, יחזרו לקרקע המציאות, כדאי ורצוי להנהלת הגליל לבדוק לעומק את המצב. בחינת הרכב השחקנים של הפועל גליל עליון מוכיחה כי הקבוצה היא אוסף שחקנים שבא מכל רחבי הארץ ואין בו כל נציגות אמיתית לתושבי האזור. גם הנציגות הקיבוצית בקבוצה — המתפארת בהיותה קבוצת הייצוג מספר 1 של ההתיישבות — שואפת לאפס (שחקן נוער בשם שני כהן).

על טיפוח תוצר מקומי כבר מזמן שכחו בצפון הארץ. ראשי הגליל אומרים „להגנתם" כי גם במכבי והפועל ת"א אין תוצרת מקומית, ומתעלמים מן העובדה שאפשר גם אחרת, ולראיה — קבוצות מכבי מחיפה ורמת־גן. דומה כי במירוץ המטורף לצמרת הליגה מאבדת הקבוצה את הזיקה והקשר לקהלה המקומי, קשר שהוא מהות קיומה.

טעמו המריר של הניסיון להעביר את המשחק עם מכבי ת"א ליד אליהו, עבור מזומנים, עדיין עומד בפיהם של אוהדים רבים. גם הטענות של ראשי הגליל כי גידלו שחקנים צעירים כמו גרב הנפלר ועופר פליישר פשוט אינן עומדות במבחן המציאות, גרב בא כשחקן מוכן מרמת השרון, בעוד שלפליישר שיחק מזלו כאשר בגליל נאלצו השנה להביא רכז זר במקום שחקן גבוה והוא זכה להזדמנות חייו. אכן, טיפוח נוער הוא השקעה לטווח ארוך המצריכה סבלנות ומאמץ רב, אבל בלעדיו אין לקבוצה, במיוחד כמו של הגליל, זהות קיום אמיתית. אם ההצלחה מאירה לה פנים, היא [illegible] מסוימת. דומני שכיום כשהגליל העליון היא באמת אימפריה בצמרת הכדורסל בארץ, חובה על ראשיה לעבור לשלב הבא — ביסוס וטיפוח תוצרת מקומית.

● **שלמה גלזר**

קבוצה מס' 1 של ההתיישבות ללא מתיישבים

עונת המשחקים 88–87 תירשם בעונת השיא בתולדות „הפועל גליל עליון". מקום ראשון בליגה, וזכיה בפרס השני בחשיבותו בכדורסל הישראלי — גביע המדינה. עיון בהיסטוריה של משחקי הגביע מגלה כי רק [illegible]

מולדת יש רק אחת

חמישים שנה לאחר שגורש מהארץ, חזר אליה שמעון סנדלר לביקור חטוף, כנציג במשלחת ידידות סובייטית. במולדתו הישנה, בריה"מ, יש כיום „חשיבה חדשה"

מאת אהוד דור

צילם בועז לניר

בשנת 1937 גורש שמעון סנדלר מהארץ, בצו של ממשלת המנדט, בגין היותו חבר במפלגת הפ.ק.פ. הבלתי ליגאלית, על פי החוק הבריטי של אותם ימים. השבוע, חמישים שנה מאותו יום שבו הטילו הגורל חזרה לרוסיה, שב סנדלר לביקור בארץ, כחבר המשלחת הסובייטית שהוזמנה לכאן על־ידי האגודה לידידות ישראל־בריה"מ.

היום, שמעון סנדלר בן שבעים וארבע, וכשהוא מדבר עברית — היא קולחת וחפה כמעט מהמבטא הרוסי הכבד והמוכר, אבל כשהוא אומר „אצלנו": הוא מתכוון לאצלנו ברוסיה. כל תהפוכות חייו וכל הטלטולים שפקדו אותו לא ערערו את אמונתו ב„עולם המחר". הוא היה ונשאר קומוניסט נלהב ומסור.

סנדלר, שנולד באוקראינה המערבית, בזמנים שחלק ארץ זה עוד שייך היה לפולין, הוא היום פנסיונר, לאחר ששנים שימש כמנהל המחלקה לשפות זרות בבית הספר הגבוה למורים בטריספול. כאשר סיים, בנעוריו, את לימודיו בגימנסיה העברית „תרבות" בווילנה, שם רכש את שליטתו בעברית, פנה ללימודים באוניברסיטה וזמן לא רב לאחר מכן הגיע לארץ, כסטודנט מטעם האוניברסיטה בירושלים (ב־1934). הוא שהה בארץ קרוב לארבע שנים, ובמין מובנות מאליה של אותם ימים, מצא עצמו חבר במפלגת הפ.ק.פ. („פאלעסטינער קאמוניסטישע פארטיי"). בשנים ההן תבעה המפלגה הזו שלטון ערבי בארץ, התנגדה להמשך עליית היהודים לארץ מפני שעלייה זו משמשת יסוד המגביר את השלטון האימפריאליסטי שהוא, כידוע, נגד בריה"מ; ולא פחות חמור מכך: העלייה לארץ היא־היא הגורמת לנישול הפועלים הערבים מעמדותיהם הכלכליות. הקיבוצים, אגב, היו בעיניהם כלם למלחמת המעמדות, וחבריהם מפירי שביתה המשרתים את הבורגנות בכבודה ובעצמה. אלא שהשלטון הבריטי ראה כפ.ק.פ. מפלגה בלתי חוקית, וסנדלר כמו יהודים רבים אחרים — גורש מן הארץ וחזר לפולין. הוא הגיע לוורשה ועבד בבית בריאות לילדים ביער שבקרבת העיר.

ב־39', כשהצבא הגרמני הקיף את ורשה, נמלט סנדלר, יחד עם אלפים רבים אחרים, מזרחה לרוסיה, עד שפגש בצבא האדום שהשתלט באותו זמן על אוקראינה המערבית ועל ליטא. עד שנת 41' שימש כמורה לספרות יידיש בבית־הספר התיכון מס' 4 בפינסק, ואז גויס לצבא האדום. במסגרת שירותו הצבאי, מספר שמעון סנדלר, „שלחו אותנו לעורף, שם עבדנו בהקמת בתי החרושת הגדולים לנשק, כאשר אלה הועברו מהמערב למזרח". מאוחר יותר הצטרף למלחמה נגד הנאצים כחבר בארגון הפטריוטים הפולנים. לאחר המלחמה סיים את לימודיו בתחום השפות הזרות.

סנדלר, שהיום שתי בנותיו הן מורות לשפות זרות, ונכדתו הגדולה אף היא לומדת בבית הספר לשפות זרות, עדיין מחבר ספרי לימוד ביידיש לנוער ולמבוגרים. בשנה הבאה, הוא מבשר לנו, ייצא לאור ספר לימוד לשפת היידיש שלו, שיכיל כ־300 עמודים. „יש היום ביקוש ללימוד היידיש בבריה"מ", הוא אומר, „בזמן האחרון ישנה התעוררות בקרב הנוער ורבים רוצים ללמוד יידיש".

מה יחסך היום לעליה לארץ, ומה דעתן של בנותיך?

„לא, אנחנו לא רוצים לעלות לארץ", הוא משיב, „המולדת שלנו היא אוקראינה שבברית־המועצות. אני מאחל לכם כאן: כל טוב, ורוצה שתחיו בשקט ובשלווה, וששני העמים שכאן יגיעו, סוף־סוף, ליחסים נורמליים ביניהם, מבלי שיובילו למדיניות של איבוד עצמי לדעת. אני בהחלט חרד לשלום מדינת ישראל, אבל מה ששייך לי, אני חושב שאמא ומולדת יש רק אחת — לא בוחרים אותן. המולדת שלי היא לא כאן. כמו שכתב בזמנו דוד שמעונוביץ', הסופר, על חלוץ שהיה תשע שנים בארץ ולא הצליח להרגיש שזו המולדת שלו. אני גם פוגש כאן אנשים שאני מוצא אצלם הרבה געגועים לפולין ולרוסיה". סנדלר מדבר בגילוי־לב, אך השנים עיצבו בו אופן שיחה, המגונן על־ידי התומרים של נסיון החיים שצבר במשטר הידוע ההוא: „הרי יש מדינה יהודית שהממשלה שלי הצביעה בשביל קיומה, ומובן מאליו שאני מעוניין שהיא תמשיך ותתקיים. אני עוד זוכר את הפרוגרמה של „השומר הצעיר": 'מדינה דו־לאומית בא"י וסביבותיה'. וודאי שכך זה יכול היה להתקיים. אנחנו מאוד מעוניינים בכך שכאן יהיה שקט — זה קרוב מאוד לגבולות שלנו. היום, ב'חשיבה החדשה' שלנו, אנחנו רואים שהדיאלקטיקה של התפתחות כלי הנשק הגיעה אל סופה של הדרך. היום כבר לא צריך מלחמה אטומית כדי לחסל את העולם. מספיק לפגוע בכמה כורים אטומיים המפוזרים, על כל צעד ושעל, באירופה. לכן אנחנו מאוד מעוניינים שיהיה שקט בכל מקום".

מה על לימוד העברית אצלכם?

„בעניין העברית צריך שיהיה ברור, אין איסור של לימוד השפה. באוניברסיטאות של מוסקבה ולנינגרד מלמדים עברית, וגם בבית־הספר העליון ללימוד שפות מלמדים עברית. בספריות של מוסקבה ולנינגרד, ובעוד ערים שהנאצים לא השמידו בהן הכל, ישנם אוצרות גדולים של ספרים עבריים, ישנים וחדשים. אתה יכול לבוא, לקחת ולקרוא. בספרייה של לנינגרד אני קראתי את 'מלך בשר ודם' וגם את חנוך ברטוב קראתי בה. השנה עומד לצאת ספר ברוסית שנקרא 'השפה העברית' ויש בו דקדוק, הוראות קריאה וטקסטים. זאת אומרת שאין התנגדות לשפה העברית כשפה.

ובכל זאת קיימת התנגדות ללימוד עברית.

„הציבוריות הסובייטית מתייחסת בשלילה לתוכן של הספרים שאתם מכניסים אלינו, כלומר לספרים שיש בהם תעמולה להגירה, ספרים שמפתחים הרגשה שזו לא הארץ שלך. עבור אנשים בעלי השקפות קומוניסטיות זה מאוד זר להם. הויכוח כאן הוא אידיאולוגי ולא ריב בין שפות". סנדלר מזעיף מבט כשנדמה לו שחולקים על עמדתו, „על זה אפשר להתווכח עד הבוקר. אני אומר כך ואתם תאמרו כך. אני אומר שהמולדת שם ואתם תאמרו שהיא כאן".

ארבעה אנשים במשלחת הסובייטית שהגיעה לכאן. שניים מהם יהודים. מתלווים אליהם ארבעה אמנים שאחד מהם אף הוא יהודי. „אני אפילו לא חשבתי כמה יהודים במשלחת, עד שלא שאלתם אותי," הוא אומר, שעה שהוא מרגיש שאין לעובדה הזו חשיבות לא בעיניו ולא בעיני איש בבריה"מ.

כיצד אתה מסביר את תופעת מסורבי העלייה?

„כל מי שרצה לעלות לארץ קיבל רשות ועלה. ישנם כאלה שהיתה להם גישה לסודות ממשלתיים, ומזה אפשר להבין באיזה אמון וכבוד מתייחסים אצלנו ליהודים — עובדה שהם מגיעים לעמדות כאלה, שאותם מעכבים. זה מובן ולא צריך לצעוק. יש גם שלא נותנים להם לצאת בגלל בעיות משפחתיות, כמו הורים זקנים או מקרים אחרים".

האם לאנטולי שצירנסקי היו בעיות משפחתיות, או גישה לסודות מדינה רגישים במיוחד?

„את המקרה שלו אני לא מכיר מספיק טוב. אני קראתי עליו, דווקא בעיתונות אמריקנית, שהוא היה קשור לריגול וגם נתנו לו לצאת בעיסקת חליפין של מרגלים. ואני לא יודע למה עשו כאן סטל ממנו".

מה קורה היום ליהודים בבירוביג'אן?

„בירוביג'אן נוסדה בזמן שבמזרח רוסיה נוסדו הרבה ערים וכפרים. היא היתה צריכה לפתור את הבעיה של היהודים הזעיר־בורגנים, שצריך היה לתת להם בסיס כלכלי ולכן הם נסעו לשם. צריך לזכור שלפני המהפכה שבעים או שמונים אחוזים מתושבי המדינה היו איכרים, והיום המצב הוא הפוך — שבעים עד שמונים אחוזים הם עירוניים. לכן נוצרה בעיה ליהודים שזה היה עיסוקם תמיד. היום יש בבירוביג'אן בין עשרים לשלושים אלף יהודים והם רק מיעוט שם. ראש המשטר שם הוא יהודי, מזכיר המפלגה של המחוז הוא יהודי, ומנהל המכון לחינוך הוא יהודי. הם גם מיוצגים בסובייט העליון על־ידי יהודים. צריך להבין שבכל הרפובליקות אצלנו יש הרבה עמים והאוכלוסיה מעורבת מאוד.

והתפתחה שם איזו פעילות יהודית אינטנסיבית יותר?

„יש בבירוביג'אן תיאטרון יהודי, תיאטרון מוסיקלי מצליח, על רמה גבוהה מאוד, שמופיע בכל המדינה. יש שם להקת הווי יהודית, תיאטרון יהודי של חובבים, ישנה ספרייה יהודית גדולה ומוזיאון של כתבי־יד יהודיים. אבל הצרה היא שאתם מסתכלים על כל מה שקורה אצלנו דרך המשקפיים שלכם".

מה נשתנה מאז עלייתו של גורבצ'וב, ואיך מעריכים אותו?

„אני חושב שלגורבצ'וב יש סמכות גדולה מאוד. הוא מקובל מאוד, אבל יש לו גם מתנגדים והם כותבים על כך בגלוי. הנוער תומך בו והאינטליגנציה תומכת בו. ישנם כאלה אצלנו שפשוט קשה להם להיפטר מרגשות הערצה לסטלין. חלקם הם ותיקים שבזמן המלחמה הסתערו על האויב כשהם קוראים: חיי המולדת! יחי סטלין! והיום הם אינם מסוגלים להיפטר מזה. ישנם גם אנשים שהשיטה החדשה גולה מהם הטבות חומריות ומעמדיות ולכן גם הם מתנגדים.

„אבל, אנחנו מרגישים גישה חדשה בכל העניינים. קיימת עכשיו מה שנקרא: 'מחשבה חדשה'. בענייני חוץ, למשל: היום מרשים פיקוח וביקורת של האמריקנים על מפעלי הטילים ובסיסי הטילים שלנו, לפני כן לא אפשרו. השבוע התחילה היציאה מאפגניסטן. היום מבינים אצלנו שבמלחמה הבאה כבר לא יהיו מנצחים ומנוצחים. חייבים למצוא את הדרך להסכמי שלום.

וכפנים?

„בעקבות ההתפתחות וההיסטוריה המסובכת מאוד שעברה על רוסיה, נוצרה ריכוזיות שלטונית חזקה מאוד, שבתנאים ידועים של מלחמה היא היתה אפקטיבית, אבל עכשיו כבר לא. כדי להמשיך ולצמוח צריך לתת יוזמה לאנשים. למה לעשות רק קולחוז יש עוד צורות של קואופרטיבים שצריך לנסות גם אותם. דבר נוסף, צריך שהפקיד האחראי בכל מקום יהיה אחראי כלפי הבוחרים שלו ולא רק כלפי אלה שמינו אותו. את מנהל בית־הספר העליון, שבו עבדתי, אנחנו בחרנו. עשינו ממש בחירות באופן חשאי, והקולות נספרו על הבמה לפני כולם.

„השינוי מורגש בפומביות שזהו פירוש המלה 'גלאסנוסט' ברוסית. כבר לא מסודים דברים בסודי־סודות. יש ויכוחים גדולים בעיתונות; יש שאלות חשובות על היחס בעבר; מדברים בגלוי על טרוצקי ועל הפשעים שחיו בתקופתו של סטלין ומבקרים אותם בחריפות. לפני זמן לא רב, פרסם רפופורט, שהוא רופא יהודי, מאמר בירחון 'אחוות עמים' על 'משפט הרופאים'. מותר היום לצאת לביקורים מרוסיה ולבוא לבקר אצלנו".

לא מזמן התפרסמה ידיעה על מעצרם של ראשי מפלגה חדשה שניסתה לקום ברוסיה.

„אני יודע שישנם אנשים כאן בחוץ שחולמים על כך שתקום מפלגה נוספת ברוסיה. שהיו רוצים בכך. אני לא שמעתי על כך. אני יודע שישנם ארגונים לא פורמליים של נוער אבל לא יותר מזה. אנחנו בעד פלורליזם של דעות — אבל פלורליזם סוציאליסטי. אנחנו בעד ויכוחים, אבל בתנאי שנקודת המוצא של כל צד תהיה איך לחזק את הפוטנציאל שיש בסוציאליזם. מפלגה צריכה להביע אינטרס של מעמד מסוים, אבל אצלנו אין מעמד אחר ולכן גם לא צריכה להיות מפלגה נוספת. כבר היו בעבר שתי מפלגות ברוסיה. אחרי המהפכה, עד שהחלו להילחם בנשק אחת בשנייה. זה עניין למסורת היסטורית. במציאות שלנו אני לא רואה בסיס לקיומה של מפלגה נוספת.

הפורץ בסייעתא דשמייא

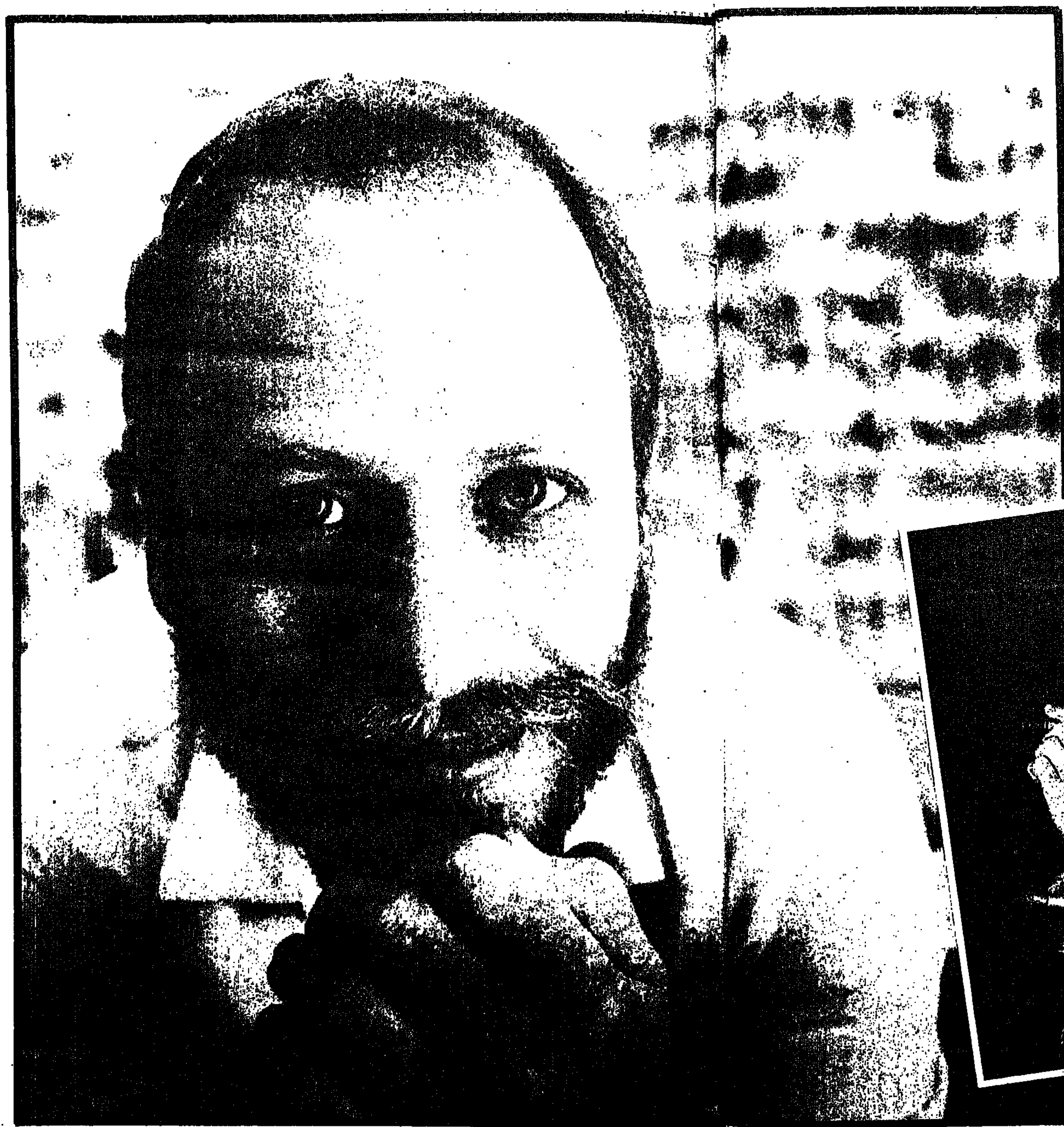

"ה תקשרו מהמשטרה ואמרו שצריך לפתוח כספת בתוך בית בשכונת סביון. קצין מהיחידה אליה אני קשור במשטרה, מז"פ — המחלקה לזיהוי פלילי, קבע עימי מקום מפגש, ברחוב המגל מספר עשרים ושלוש, בשכונת סביון. נסעתי".

ידעת אצל מי אתה אמור לפרוץ את הכספת?

„במקצוע שלנו יש כלל: אל תדחף את האף להיכן שלא צריך, כשאגיע כבר ארע".

דוד וסרשטרן, מנעולן, הגיע מחנותו שבפאתי השכונה החרדית, מאה שערים שבירושלים, לחדר הכספות בביתו של שמואל פלאטו שרון בסביון. לגבי הירושלמים הוא דמות מוכרת, שימושית. כל ירושלמי והקשר שלו ליריו הזריזות של וסרשטרן. המסתורין וההילה האופפים אותו בירושלים, חרגו כבר מזמן מגבולות המקום וגם אל מעבר לגבולות המציאות הגיעה. כך למשל מתהלך בירושלים סיפור שוסרשטרן הוזמן לא מכבר לפרוץ כספות באירופה. „מה פתאום?" שאל וסרשטרן בחיוך שובבי, „אין מספיק פורצי כספות מקצוענים באירופה? את חושבת שצריך להביא אותי ממאה שערים, כדי לפרוץ איזו כספת שם?"

בן 41, ממוצע־קומה, חבוש כיפה שחורה, אב לשישה ילדים, מתגורר, כאמור, בשכונה חרדית. דור שישי מצד אמו בעיר ודור רביעי מצד אביו, בוגר ישיבה, גם שירת בצה"ל וגם שמח על כל הזדמנות לספר על עברו הקרבי בצבא. אולי המשיכה הטבעית שלו ל„אקשן", כפי שהוא מכנה את עיסוקו, היא שהובילה אותו הן להחלטה לשרת בצה"ל בתפקיד ששירת והן לבחירת מקצועו הנוכחי, לאחר כמה תחנות בדרך. „לא, לא עלה בדעתי לבקש לשרת כסמל־דת בצבא, או כמשגיח כשרות. בכל מקום שאני נמצא אני מנסה לנצל את הפוטנציאל שלי, כמובן תוך שמירה על כל חוקי הדת. כך יצא שפעמים רבות, אחרי אימונים מפרכים, לא אכלתי אוכל מבושל כי היה לי ספק לגבי תנאי הכשרות. במקרה אחד היינו אמורים לצאת למסע בשעה ארבע בבקר, פניתי למפקד שלי וביקשתי לדחות את המסע, שכן בשעה כזו אסור עדיין להתפלל. מפקדי הציע לי לוותר על אחד מהשניים, או על המסע או על התפילה. עניתי לו שעל התפילה אינני יכול לוותר ועל המסע אינני רוצה לוותר".

אופה ומרפא

אל עיסוקו הנוכחי — מנעולן, הגיע וסרשטרן לאחר שכבר הספיק להיות קונדיטור ומרפא בעיסוק. „עבדתי במאפייה ותוך כדי עבודה למדתי לאפות עוגות. בביה"ח הפסיכיאטרי בגבעת־שאול בירושלים חיפשו קונדיטור ואני התקבלתי לעבודה. שם הצלחתי ליצור קשר עמוק עם החולים, פשוט התייחסתי אליהם כמו אל בני־אדם, למרות כל המגבלות שלהם, ולא כאל אנשים חולים. התגובה באה מהר, החליטו לתת לי הזדמנות לעבוד כמרפא בעיסוק".

כיצד ידעת מה לעשות? בכל זאת מדובר בעיסוק מקצועי עם בני־אדם?

„ראיתי מה עושים כל ה'אינטליגנטים' ועשיתי כמוהם".

לוורסשטרן חסרו „האקשן וכל המתח, לא רציתי בגיל שלושים להיראות כמו בן שבעים. כעובד מדינה הייתי מתנוון, חיפשתי אתגר חדש".

חבר הציע לו לעבוד כמנהל חנות למנעולים, וכך מצא את עצמו לומר בשלישית, מקצוע חדש. הוא עבד כחמש שנים בחנות המנעולים ולמד את המקצוע תוך כדי עבודה. בשלב זה הוא מחליט שמצא את השטח האהוב עליו ונוסע לחצי שנה לארצות הברית „כדי ללמוד את הפטנטים האמריקניים".

וסרשטרן לא מאמין גדול בבית־ספר או בקורסים מקצועיים. מאמין בבית־הספר של החיים, בעבודה בשטח, כך למד את שלושת המקצועות בהם עסק עד כה. „גרתי בברוקלין שבניו־יורק בשכונה של חסידי סאטמר. דיברתי יידיש ועבדתי קשה. אמנם באתי ללמוד, אך בהרבה מקרים מצאתי את עצמי מלמד. כבר היה לי ידע שרכשתי בעבודתי בארץ. פגשתי שם הרבה ישראלים והם שהציעו לי להישאר שם ולפתוח עסק. לא הסכמתי, כי כשאנשים באו לארץ, הם לא באו כדי לחפש דולרים, ולא הצו לוקסוס, חיפשו נוחיות, פשוט באו לכאן כי זו ארץ־ישראל", מסביר וסרשטרן את עיקרי אמונתו. הוא חזר לארץ ופתח עסק משלו.

וסרשטרן אוהב את הסביבה בה הוא חי, ולמרות שהמודעות לבטחון ומנעולים לא מפותחת בציבור חרדי כמו בציבור החילוני, הוא מחליט לפתוח את העסק שלו בשכונה החרדית בירושלים, בה הוא נוהג לדבר יידיש עם לקוחותיו. התמול־שלשום והוא הפך למפורסם גם בין תושבית החילוניים של העיר, ולמנעולן התקשורתי. ביותר. הפעם הראשונה שגילו אנשי התקשורת את וסרשטרן, היתה כשהוא הוזמן לפרוץ את מכוניתו של ראש הממשלה לשעבר, מנחם בגין. אחד הנהגים שכח את המפתח בתוך המכונית ונעל אותה. ראש הממשלה אמור היה להגיע ל[illegible] דחוף, וסרשטרן הוזמן ותוך דקות המכונית נפתחה. „חבר שלי, אילן גור, עיתונאי בגלי צה"ל, אמר לי שזה יופי של סיפור והעניין פורסם, זו היתה חשיפתי הראשונה לתקשורת, מאז הדברים התגלגלו מאליהם".

דוד וסרשטרן: „בכל מקום שיש מנעול מכל סוג שהוא, שם אפשר למצוא אותנו"

מנעולן פתוח לתקשורת

וסרשטרן גאה ברשימת העיתונאים המשחרים לפתחו. „הכתבים לענייני משטרה, רצים אחרי כל הזמן", הוא מספק „סקופים" ומידע „רק למי שבסודה", לדעתו. מבחינתו יש כבר עיתון יומי שהוא מחרים בשל אי דיוקים. על בקשה שיכניס גם את „על המשמר" לרשימת המיודעים שלו, הוא משיב בחיוב. למרות הביקורת שהוא משמיע על כמה עיתונאים, הוא נהנה מהחשיפה התקשורתית ומדבר עליה בלא מעט גאווה. במשך הזמן הפכה התקשורת לחלק מהעבודה השגרתית, והוא מרגיש חופשי כשמצלמים אותו ונותן עצות מקצועיות לצלם. „כדאי לך לצלם אותי כאן, זה רקע מעניין, קיר המפתחות שפה", או לחילופין „זו התנוחה הנכונה על־יד הכספת, היא מעניינת לצילום". כשהוא מתבקש על־ידי הצלם לקרב את אוזנו למנעול כספת, מנדב לנו וסרשטרן מידע מקצועי: „זה טוב לסרטים ולטלוויזיה, במציאות עובדים עם העיניים והידיים, לא עם האוזן".

יש חשיפה לתקשורת מקומית, אבל יש גם חשיפה לתקשורת הבינלאומית, זו קרתה כשבא וסרשטרן לפרוץ את משרדי חברת החשמל המזרח ירושלמית על הכספות שבה. וסרשטרן הוזמן על־ידי משטרת ישראל לפעולה סודית. „זה היה מבצע שלם, שיירת מכוניות משטרה, משמר הגבול, הכל התבצע בסודי־סודות. כל כך סודי עד שכשהגעתי למקום עטו עלי עשרות צלמים. נכנסנו לבניין והתברר שהעניין לא כל־כך פשוט. לא כל כספת נפתחת ב„הוקוס פוקוס", כמו בביתו של פלאטו שרון. שם היתה כספת ישנה מאוד, אבל מתוחכמת. אני זוכר את המבצע הזה כאכזבה רבה, שכן אחרי חצי שעה של עבודה קיבלנו הודעה להתקפל בשל הפגנה שהחלה בחוץ. לא הצלחנו לפצח את קוד הכספת ואני בטוח שאילו המשכנו לעבוד היינו מצליחים".

מנעולן עיסוקו לא רק בפריצת כספות, „זה רק חלק קטן מהעבודה שלנו", אומר וסרשטרן וממשיך „המקצוע מורכב מאוד, בכל מקום שיש מנעול, מכל סוג שהוא, שם אפשר למצוא אותנו".

באלו מקרים נעזרת בך המשטרה?

„אני נותן חוות דעת מקצועית למעבדה לזיהוי פלילי. למשל, בפריצה הגדולה לכספות בבנק הפועלים בירושלים, בדקתי מהו סוג הפריצה, שיטותיה ודרכיה, כדי לקדם את החקירה. אבל, כמובן, שלא מדובר רק בכספות. מועיקים אותי לפרוץ דירות, כשאנשים נותרו ללא מפתחותיהם, כשאנשים נעדרים ויש חשש שאולי ימצאו בתוך הדירה. אני מוזמן לפרוץ מכוניות, נותן חוות דעת מקצועית במקרים שרכב נמצא גנוב או נטוש. פעמים רבות הוזמנתי לאחר פריצה למלטשות יהלומים ואף פרצתי מכוניות שנחשדו כממולכדות. כמובן שיש הרבה נוספים שהשתיקה יפה להם. העיתונאים באים כשיש פריצה של כספות", אומר וסרשטרן, „זה תומר עיתונאי טוב, אבל למען האמת העבודה החשובה ביותר היא זו העוסקת בהצלת נפשות, כשעוסקים בחיי־אדם נזקקים לסייעתא דשמייא, תכתבי שזה בעזרת השם", ומוסיף „זה הסיפוק האמיתי, כי מצילים חיי אדם, במקרים כאלה חשובה כל דקה".

זכורים לך מקרים מעניינים?

„הרבה, הרבה מאוד. ודאי את זוכרת את המקרה בו נמצא גינקולוג ירושלמי מתבוסס בדמו, במצב קריטי, לאחר שנשדד על־ידי אלמונית שביקשה את שירותיו בשעת לילה מאוחרת בטענה של מקרה חירום. הגינקולוג הוכה על־ידי גבר שהגיע עם הבחורה והדלת הרב־בריחית ננעלה כשהתוקפים נמלטו. הרופא זחל לטלפון והזעיק את המשטרה, כשזו הגיעה הסתבר להם שהדלת נעולה ואני הוזעקתי. היה ברור שהצלתו של הגינקולוג תלויה במהירות הפריצה של מנעולי הדלת שכן הוא איבד דם בכמויות אדירות. כשהגעתי, זרם הדם מחוץ לדירתו, וניגר במדרגות הכניסה לבניין. כמויות הדם היו כמו לאחר רצח".

לכמה זמן נזקקת כדי לפרוץ את הדלת?

„עשר דקות, מרגע שקיבלתי את הידיעה ועד לסיומה של הפריצה. זה כלל נסיעה מביתי לקצה השני של העיר ופריצת הדלת. אני, דרך אגב, בקשרי ידידות עם הגינקולוג עד היום. כמובן שיש גם מקרים עצובים, שבהם אנחנו לא מצליחים להגיע בזמן, או כשמזעיקים אותנו מאוחר מדי. זכור לי המקרה המפורסם של בני הזוג אפרתי, שהתגוררו ברובע היהודי בעיר העתיקה ונחנקו למוות מדליפת גז. כשאני הוזעקתי, היה מאוחר מדי, פרצתי ומצאתי בדירה גופות".

פורץ ומרגיע

משיכתו הטבעית של וסרשטרן לפסיכולוגיה ולטיפול באנשים, מוצאת את ביטויה גם בעבודתו הנוכחית. „אני גם פסיכולוג לעת מצוא", הוא מסביר, „פעמים רבות ילדים נרדמים ומשאירים את המפתחות בתוך מנעול הדלת. ההורים שבים מבילוי ואינם מסוגלים לפתוח את הדלת. ראשית, מתפתחת היסטריה, ההורים הדואגים לא שולטים בעצמם. תפקידי לא רק לפרוץ את הדלת, אלא גם להרגיע את ההורים, להסביר שהיסטריה לא תפתור את הבעיה, אלא להיפך, אני אומר להם שמניסיוני הדברים נפתרים ואין צורך להיכנס לפאניקה. אדם בצרה מחפש אופטימיות, אני, על סמך ניסיוני הרב, נוסך בהם אופטימיות, זה עוזר. אני מקבל הרבה טלפונים מאנשים שאומרים שעזרתי להם נפשית.

„המקרים הקשים הם לאחר הפריצה, כשההורים העצבניים נכנסים לדירה ופורקים את כל המתח שהצטבר על ילדיהם ומתחילים להכות אותם. פה אני שוב נכנס לתמונה ובדרכי נועם מנסה לשכנע שמכות לא יעזרו ושאין זו אשמתם של הילדים. לפעמים אני אפילו מרגיש שהייתי רוצה לגרום להורים כאלה אי־נעימות על שהם מכים את הילדים, וחושב שאולי עד שאלך הם יספיקו להירגע. אדם ניכר בכוסו, בכיסו ובכעסו, כלומר בעיתות לחץ, אז אני מנסה לפתור בעיות". יש לו נסיון מצטבר רב ביותר, „תדעי לך שכשילדים ישנים בדירה נעולה אינני נבהל, יש לי ניסיון עם זה. הדבר המסוכן הוא כשקשישים לא עונים מתוך דירה נעולה, אז אני באמת נכנס ללחץ".

לדוד וסרשטרן פילוסופיה נאוה ברורה על החיים, „ביתו של אדם הוא מבצרו. זה אחד הבסיסים שנותנים לאדם ביטחון, חוסן ואני מתכוון לחוסן נפשי. העוצמה נמצאת מאחורי המפתח. ברגע שאדם יודע שיש עוד מישהו שמסוגל להיכנס לביתו, למבצרו, הוא מאבד את ביטחונו העצמי. אנחנו עוזרים לאנשים לבצר את עצמם, לכן הציבור מתייחס אלינו בהרבה אהדה וכבוד. סומכים עלינו. המפתח מייצג את נפשו של כל אדם. אנשים באים להתייעץ אתי על נושאים שאפילו עם האישה שלהם לא יעזו לדבר, כי הם יודעים שמפה זה לא יגיע לאף אחד. אני יודע שאפילו אנשים קשוחים וחזקים צריכים את העזרה שלי, לכן חשוב שמנעולן יהיה אמין, זה הצד העדין שבמקצוע".

היו מקרים בהם פחדת במיוחד?

„כן, הוזמנתי בשעת לילה מאוחרת לפרוץ בית בירושלים. כשהגעתי, חיכה לי בחוץ בחור גדול ממדים, מין בריון כזה, והודיע לי שאיבד את מפתחותיו. תשדתי שזו אינה דירתו. התחלתי להרעיש בחדר המדרגות, כדי שהשכנים יפתחו את דלתות דירותיהם ואוכל לשאול אם הבחור מוכר להם. דרך אגב, שכחתי לספר שאני לעולם לא אפתח דלת של מישהו שטוען שאבדו לו המפתחות ואין איש מהשכנים שיזהה את האדם. במקרה הזה, השכנים לא הכירו את הבחור, שטען שהוא דייר חדש. החלטתי לא לפרוץ את המנעול. הבחור החל להראות סימני עצבנות והייתי משוכנע שהוא יתקוף אותי. את האירוע הזה אני זוכר כמפחיד ביותר".

וסרשטרן מבקש מאחד הבחורים העובדים בחנותו שיכין לנו קפה. כשמגיע הבחור אומר וסרשטרן בגאווה. „דעי לך, הבחור הזה שירת באחת היחידות המובחרות בצה"ל. בכלל, כל האנשים שאני מעסיק פה הם יוצאי יחידות קרביות".

מהו המקרה המסובך ביותר בו טיפלת?

„פריצת הכספת בסניף הדואר שבמשרד הרישוי בירושלים. בכספת נתגלתה תקלה. איש האחזקה החליט לטפל בעניין בעצמו, במקום להזעיק מומחה. הנזק שנגרם היה גדול, ופריצת מנעולי הכספת ארכה שלוש־עשרה שעות".

העיתונות, כנראה, אוהבת את המקרים המהירים, הנחשבים קלים בעיני וסרשטרן, מה שמחזיר אותנו לפריצת הכספת בביתו של שמואל פלאטו שרון, שנמשכה כרבע שעה בלבד. גם פה השתמש וסרשטרן באינסטינקט הפסיכולוגי שלו. „כשנסענו לביתו של שרון לקחתי עמי את נחמיה אשכנזי, אחד העובדים לצידי. פלאטו שרון טען ששכח את הקומבינציה של המספרים שתפתח את כספתו, הוא הציע כמה אפשרויות, לפי מה שהציע הבנתי באיזה כיוון עובד הראש לו. פשוט קראתי את צורת חשיבתו והתחלתי להכין רשימת קומבינציות של מספרים, ולנסות כל אחת ואחת. מהר, אחרי רבע שעה הגענו לקומבינציה הנכונה. ברור", מוסיף וסרשטרן, „שהיתה פה סייעתא דשמייא והשם עזר לנו, לולא זאת לא היינו מצליחים".

אמרנו כבר שעיתונאים אוהבים כספות? אמרנו. מכיוון שכיום בו היינו בחברתו של דוד וסרשטרן לא נזדמנה כל פריצת כספת, הצענו לו להראות את כוחו ולפרוץ כספת כאחד מקיבוצי האזור, כדי לסבר את עינינו במעשי הקסמים. דוד וסרשטרן סירב ואמר שמה שאינו „אמיתי", אינו מעוניין לעשות. בצר לנו הצענו את המכונית שלנו שנתקעה בחוץ, בתנאי שלא יהרוס מנעולה. זה הסתבר, תרגיל בסיסי לפורצים מתחילים, מה שנאמר „כסף קטן". תוך פחות מדקה היתה הדלת פתוחה. לשירותכם. ■

לחשיפה התקשורתית הראשונה זכה כאשר פרץ את מכוניתו הנעולה של מנחם בגין ואיפשר לראש הממשלה להגיע לדיון דחוף ורב־חשיבות. המפגש האחרון היה עם הכספת של פלאטו שרון, רבע שעה והעסק היה פתוח. דוד וסרשטרן, מפצח הכספות ממאה שערים

מאת טלי ברזילי זוננפלד צילום: בועז לניר

המרגל שטמן בכפור

במסיבה חברתית במכון וייצמן ברחובות, סיפרה פלורה סלומון, בתו של בנקאי יהודי רוסי, לוויקטור רוטשילד, בנו של בנקאי יהודי בריטי, שקים פילבי, בנו של פקיד אנגלי בכיר, ניסה לגייסה לשירות המודיעין הסובייטי. כשנעלם פילבי מביירות וצץ במוסקבה, הוכתה בריטניה כולה בתדהמה

מאת יהודה צור

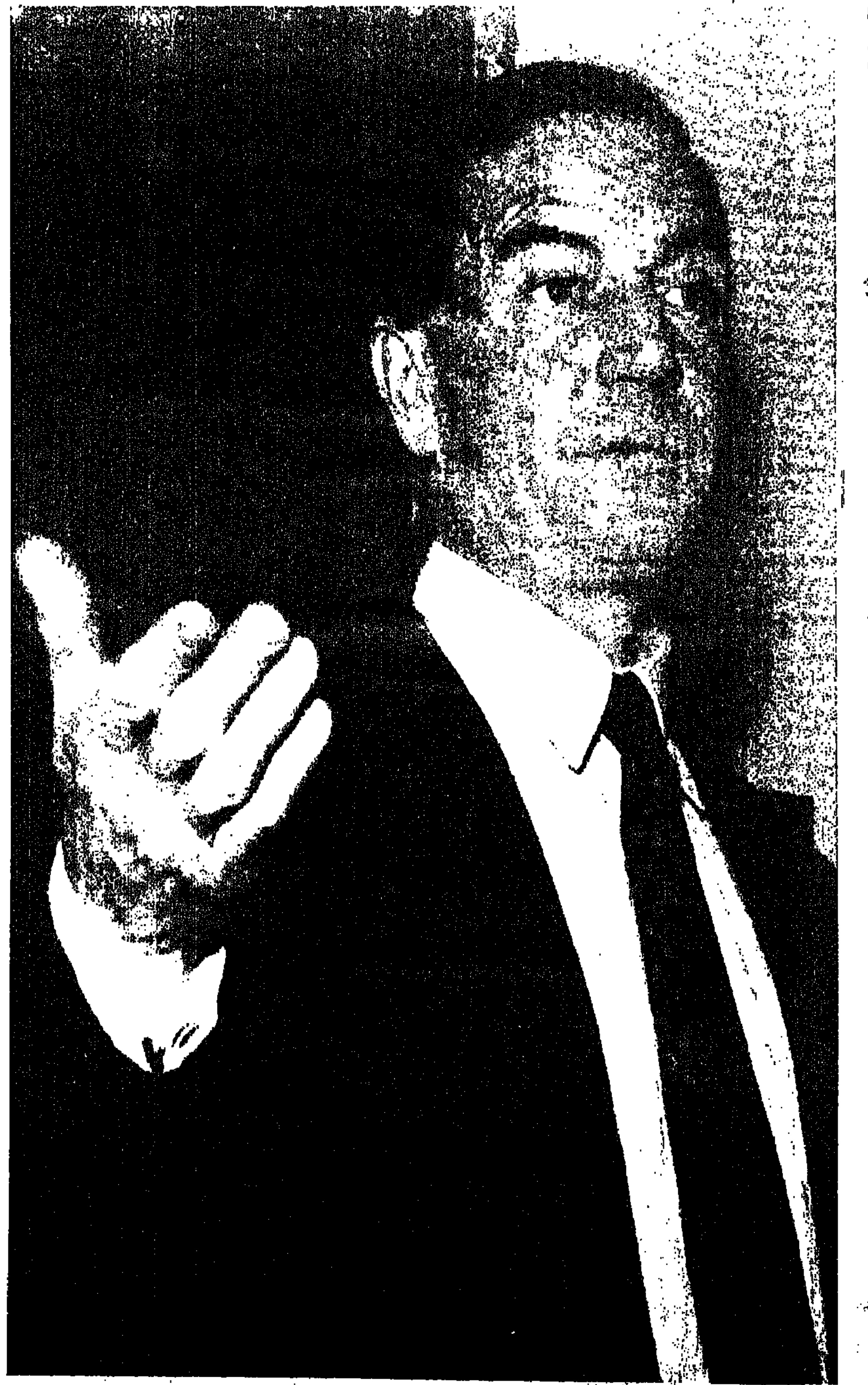

בהלוויה ממוארת, בטקס צבאי מלא ותוך כיסוי תקשורתי שאינו אופייני לרוסים, הובא השבוע המרגל קים פילבי לקבורה באחד מבתי הקברות היוקרתיים ביותר של מוסקבה. בריה"מ חלקה כבוד אחרון לאיש שנחשב עד היום לגדול הסוכנים הכפולים שעבדו למענה. בבריטניה נשמו רבים לרווחה. מותו של פילבי אולי לא סתם סופית את הגולל על חרפתם הגדולה של השירותים החשאיים הבריטיים, אבל מעתה, עד לחשיפת הסוכן השתול הבא, תלך פרשת פילבי ותישכח מלב.

לפני 25 שנה, באחד מימי החורף של ינואר 1963, חמק פילבי מביירות ונמלט ליעדו הסופי, מוסקבה. הבריחה חסכה ממנו מעמד לא נעים במיוחד של מעצר והעמדה לדין כבריטניה, כמרגל סובייטי משך 20 שנה. השנה היה פילבי בן 76, תת־אלוף בק.ג.ב. ודמות מכובדת בבריה"מ. מדי כמה שנים סופר על געגועיו לאנגליה, על רצונו לחזור ולהעביר בה את שארית חייו. כאשר נפגש גורבצ'וב עם מרגרט תאצ'ר, פרסמו עיתוני המערב ידיעות על כוונתו, כביכול, של המרגל הרוסי־אנגלי לשוב ולהשתקע בארץ מולדתו. לא עוד. פילבי השתקע סופית באדמת בריה"מ.

מכל סוגי הסוכנים אין כמו הסוכן הכפול, ובין הסוכנים הכפולים ייזכר פילבי כמי שגרם נזק עצום למולדתו, ותועלת שלא תסולא בפז למעסיקיו. אמנם ריצ'ארד רייט, לשעבר סוכן בשירות הריגול הנגדי הבריטי כתב בספרו, „צייד המרגלים" שרוג'רס הוליס מי שעמד בראש הש.ב. הבריטי היה גם הוא סוכן רוסי, אך כל עוד לא הוכח הדבר רשמית (וספק אם יוכח אי־פעם) ממשיך פילבי לשאת בתואר הסוכן הכפול הטוב ביותר שהיה לרוסים באנגליה. נכתב עליו יותר מאשר על כל מרגל אחר והוא אחד המרגלים המעטים שאף חיבר אוטוביוגרפיה ב־1968 (אף כי יש להניח שהיא „נערכה" על ידי הק.ג.ב.). ובכל זאת עדיין נותרו חללים רבים בסיפורו, בעיקר בכל הקשור להימלטותו למוסקבה ב־63 ולפרק האפל בחייו שבין 1951 לבין 1963, בין המועד שבו נאלץ לפרוש מהשירות החשאי הבריטי, עד לרגע שהרוסים ופילבי החליטו שהגיעה העת למצוא מקלט ברוסיה.

אינו המעמד הגבוה

קים פילבי נולד ב־1 בינואר 1912 במנג'אב שבהודו שם כיהן אביו כפקיד בכיר במימשל האנגלי אשר שלט בארץ. הודות לקשריו הענפים של אביו הססגוני (ראה מסגרת) הצליח פילבי הצעיר ללמוד בבתי הספר היוקרתיים והמיוחסים של אנגליה, כיאה לבנה של אחת המשפחות המכובדות. הוא הגיע לטרינטי קולג' בקיימבריג' שם היה בתוך־החבורה של בני המעמד הגבוה והאריסטוקרטי באנגליה שמתחו ביקורת נוקבת על המצב החברתי והכלכלי של ארצם באותן השנים של המשבר הכלכלי העולמי ב־1930. באותה תקופה חשו רבים מבני המעמד הגבוה אחריות משולבת בזעם כלפי המציאות בה מיליוני מובטלים עומדים יום־יום מול סכנת מוות מרעב, תוך אדישות הממשלה.

ב־1926 השתתפו הסטודנטים שגוייסו על־ידי שר האוצר של אז, וינסטון צ'רצ'יל, בניסיון לשבור את השביתה הגדולה של האיגודים המקצועיים, אך כעבור שנים מעטות בלבד צידדו רבים מבני המעמד הגבוה של אנגליה ברעיונות סוציאליסטיים וקומוניסטיים, ושתי אוניברסיטאות העילית, אוקספורד וקיימבריג' שימשו חממה לשמות שהיו ידועים מאוחר יותר כרוגלים ברעיונות קומוניסטיים. רבים מהם נהרגו מאוחר יותר במלחמת האורחים בספרד, חלקם נחשרים עד היום ושמם מוזכר לדראון בספרים כמו „צייד המרגלים", שפורסם לפני חודשים אחרים אך הפצתו נאסרה באנגליה של תאצ'ר הם המשיכו לדגול ברעיונות קומוניסטיים בחשאי, תוך שהם מטפסים בסולם הדרגות הבכירות של המימסד הבריטי על כל שלוחותיו. קים פילבי הכיר באותן השנים כמה אנשים שככל הנראה המשיכו לעבוד ביחד, בחשאי, למען רוסיה. שניים מהם, גאי בורגס ודונלד מקלין. נמלטו למוסקבה ב־1951.

אנטוני בלנט, אשר מת לפני כמה שנים, התגלה לא מכבר כמי ששירת את הרוסים כששימש בתפקיד בכיר בשירותי הריגול של אנגליה. הוא אף קיבל תואר אצולה ושימש בתפקיד היוקרתי של יועץ המלכה לענייני אמנות. רק בלחץ פירסומים בעיתונות האנגלית נאלצה מרגרט תאצ'ר להודות שאכן שימש בלנט כמרגל רוסי והוא אף הודה בכך, בזמנו, בתנאי שלא יועמד למשפט. ויקטור רוטשילד, אחד מבני משפחת הבנקאים הידועה, ששימש בשנות המלחמה בתפקיד בכיר בריגול הבריטי, היה גם הוא חבר באותו חוג ובחודשים האחרונים הוזכר שמו כמי שהיה אחד מהמרגלים הרוסים באנגלית גם לאחר פילבי. הוא אף נאלץ לכתוב מכתב למערכות העיתונים, שפורסם לפני כמה חודשים, ומרגרט תאצ'ר היתה חייבת לטהר את שמו בהודעה פומבית בפרלמנט.

שמות אלה מוכיחים עד כמה חדרו המרגלים הרוסים לתוככי המימסד הבריטי גם אם רק חלק מן הגילויים הינם אמיתיים.

תחנה בווינה

פילבי שהה תקופה מסוימת בווינה בתקופה שקדמה במעט לגיאות הנאציזם באוסטריה, שם פגש בחורה יהודייה בת גילו, קומוניסטית נלהבת. חודשים ספורים לאחר בואו לווינה התקיף המימשל הפרו־נאצי של דולפוס את השיכונים של הסוציאליסטים בווינה. אלפים נהרגו או הוצאו להורג, ותוך ימים ספורים השתלטה, למעשה, דיקטטורה פשיסטית על אוסטריה, וחיסלה את וינה הסוציאליסטית. 11 יום לאחר ההפגזה על שיכוני העובדים נישאו ליצי פרידמן והרולד אדריאן ראסל פילבי (קים) סטודנט בן 22, בטקס קצר שנערך בבית עיריית וינה. ליצי פילבי היתה לאזרחית בריטית עד שהתגרשה ממנו ב־1941.

פילבי אשר דגל בפומבי עד אז ברעיונות קומוניסטים חזר לבריטניה ב־34. משערים שהסובייטים גייסו אותו אז, כי מאז חדל לדבר לטובת הקומוניסטים והצטרף במפתיע ל„אחוות אנגליה־גרמניה", ארגון פרו־נאצי שחברים בו רבים מבני המימסד הבריטי ביניהם שרים ואנשי צמרת בריטיים מחוגי הימין. פילבי גם ביקר בברלין פעמים אחרות, ונפגש עם גיבלס וריבנטרופ.

צל"ש מפרנקו

כאשר פרצה מלחמת האזרחים בספרד רבים הצטרפו מחבריו לספסל הלימודים לבריגדות הבינלאומיות וכמה מהם נהרגו במלחמתם לצד הרפובליקנים, נגד פרנקו ואנשיו. פילבי היה היחיד שהחל לסקר את מלחמת האזרחים בספרד דווקא בשטח שבשליטת פרנקו, ככתב של שירות ידיעות אנגלי כלשהו. פילבי הסביר למעבידו החדש שהוא מוכן לעבוד כמעט ללא תמורה כספית, רק למען התהילה העיתונאית. הוא הירבה להצדיק את מלחמתו של פרנקו ובמהרה שכר הטיימס הלונדוני את שירותיו ופילבי פרסם כמעט מדי יום בעיתון הבריטי רב ההשפעה מאמרים המצדדים, כמעט בגלוי, בעמדותיו של פרנקו. הוא אף זכה לצל"ש מטעם פרנקו על דיווחיו כאשר, למרות הסכנות, המשיך לדווח מקו העימות על המתרחש.

כאשר ערק פילבי מביירות לרוסיה ושמו צויין בגלוי בפרסומים שונים כמרגל רוסי, החלה להתבהר תמונה אחרת לגמרי: הסגיר פילבי במהלך עבודתו במטה הכללי של פרנקו ובמפקדות שבחזיתות סודות צבאיים רבים לצד הרפובליקני. אפילו קרב טרואל המפורסם פרץ כאשר הרפובליקנים קיבלו מידע מפילבי על מיתקפת פרנקו הצפויה. הרפובליקנים מיהרו להקדים את המיתקפה שלהם וכך עוכבה לפחות בכמה חודשים התקדמותו של פרנקו. מאוחר יותר, עם פרוץ מלחמת העולם, הוא היה הכתב של הטיימס בצרפת. שם נשאר עד לפינוי דנקרק במאי 1940. כמה חודשים לאחר מכן גויס לשירות החשאי האנגלי.

> ## שני מרגלים
>
> גיא בורג'ס נולד ב־1911, ומת במוסקבה ב־1963, זמן קצר לאחר שפילבי הגיע לבירת רוסיה. דונלד מקלין נולד באנגליה ב־1916 ומת במוסקבה ב־1983. עד היום סבורים רבים שאותן שנים בהן שימש כמקשר בין אנגליה לארה"ב בכל הקשור לנשק הגרעיני העמידו אותו כאחד המרגלים הגדולים ביותר של כל הזמנים, הודות לכמות המידע שהעביר למפעיליו הסובייטים. אשתו מלינדה עזבה אותו ב־1967 והפכה לאשתו של פילבי עד 1970, אז עזבה את רוסיה לתמיד.

סוכן בריגול הבריטי

ב־1940 עם פרוץ המלחמה החל הביון הבריטי לגייס סוכנים רבים ומרוחך הטבע, בעיקר בקרב המעמדות השליטים, שלמדו בבתי־הספר הפרטיים המעולים. העלית השלטת למרות פרשות הריגול והבגידות הרבות, מעדיפה למצוא ביניהם את משרתיה ועושי דברה.

גיא בורג'ס, נכדו ובנו של אדמירל בחיל הים הבריטי, אשר גוייס כמו פילבי לשירותם של הרוסים בראשית שנות ה־30, עשה תפנית על מצוות מפעיליו הסובייטיים ונהפך לנאצי קיצוני בדעותיו, כמו פילבי מאוחר יותר. בורג'ס גויס לשירות החשאי הבריטי ומייד המליץ על פילבי. קים פילבי הצעיר נהפך במהרה לאחד הכוכבים העולים בריגול הבריטי וכבר בראשית הדרך קיבל את הפיקוח על מבצעי הריגול של האנגלים בפורטוגל ובספרד. בסוף מלחה"ע השנייה נראה היה טבעי להטיל עליו את התפקיד של ארגון מחלקה חדשה שמתפקידה לפעול נגד העולם הקומוניסטי.

פילבי, אשר נחשב למועמד וודאי לרשת, בבוא הזמן, את התפקיד של ראש הריגול האנגלי, התמנה ב־1949 לתפקיד בכיר בוושינגטון כמזכיר ראשון השגרירות הבריטית, אך תפקידו הראשון היה איש הקשר עם הסי.אי.איי. מטעם הריגול האנגלי. אכן, במשך שנים מעטות, הצליחו הרוסים להציב בראש המחלקה הפועלת נגדם את אחד מסוכניה וכאיש הקשר בין השירותים החשאיים האנגלים והאמריקאיים לא פחות מאשר סוכן כפול מטעמם, אז התפוצצה הפרשה של פילבי ובא לקיצו תפקידו בריגול הבריטי, לא באשמתו אלא בעקיפין.

מרגלי האטום

דונלד מקלין, צעיר מבריק, בנו של שר ונצר למשפחה מיוחסת אנגלית, נתפס גם הוא לרעיונות קומוניסטיים בשנות ה־30. לצד נטיותיו החומוסקסואליות, כמו גיא בורג'ס, איפשרו לו היחוס המשפחתי וכישוריו לעלות עלייה מסחררת בשירות החוץ האנגלי. וב־1948 הגיע לבירת ארה"ב כמזכיר שני הממונה על הקשרים בין ארצו לבין ארה"ב בכל הקשור לנשק הגרעיני. מקלין זכה להצטייד בתעודה שו־ק בוויזינו וזכו בה המאפשרת לו גישה לכל הסודות האטומיים של ארה"ב, והשותף ודרך קבע בכל הדיונים לא רק על כמות הנשק הגרעיני אלא גם על האסטרטגיה לשימושו בין אנגליה לארה"ב. בעקבות מעצרם של מרגלי האטום והאנגלים והאמריקאים שפעלו למען הרוסים וגילה האף.בי.אי. במהרה שהדליפה באה לא פחות מאשר ממקלין עצמו. הוא נקרא לשוב לאנגליה וב־25.5 חתם הרברט מוריסון, שר הפנים האנגלי, על צו למעצרו של מקלין. אולם, מכיוון שהיה יום שישי, הוחלט לעצרו רק ביום שני בבוקר. בינתיים הגיעה הידיעה על כך אל קים פילבי, אשר מיהר להודיע לגיא בורג'ס וזה נמלט תוך שעות מאנגליה בדרכו לרוסיה, יחד עם מקלין. תוך תהליך מהיר הגיעו האמריקנים למסקנה שרק פילבי היה יכול להודיע למקלין על מעצרו והוא נקרא לשוב לאנגליה.

פילבי עצמו מספר באוטוביאוגרפיה שלו שהופתע על שאיש לא מתלווה אליו במטוס מוושינגטון ללונדון, „כאילו ציפו שאברח בדרך ואחסוך להם משפטים וחקירות". צדק הוא, כנראה, כמה ועדות חקירה פנימיות של השירות החשאי הבריטי נאלצו לטהר את שמו, בעיקר בגלל אי־הרצון להעמידו לדין, דבר שהיה חושף את השערוריה בפני הציבור. הדבר שממנו חוששים ביותר כל שירותי הביון בעולם, הוא החשיפה בפני הציבור. ב־1955 הגיש ציר מטעם הלייבור שאילתא לשר החוץ מקמילן, בהאשימו את פילבי כמרגל רוסי. שר החוץ טיהר את פילבי בפומבי, אולם לא טיפר שיחד עם הרחקתו מהשירות החשאי הבריטי באורח רשמי קיבל פילבי משרה חלקית. ב־1957 הוא אף נשלח לביירות כנציג של ה„אובסרבר" וה„אקונומיסט" הבריטי, בהמלצתו של השירות החשאי הבריטי אותו המשיך לשרת, כאמור, במשרה חלקית.

נחשף שוב

פלורה סלומון היתה בתו של בנקאי מולטימיליונר רוסי יהודי, שאפילו הצאר חפץ ביקרו. היא היתה מנהיגה ציונית ידועה וגם אהובתו של קרנסקי, ראש ממשלת רוסיה לאחר מהפכת פברואר. אחד מבניה, פיטר בנרסון, היה מייסדה של תנועת „אמנסטי" לזכויות האדם והאזרח. ב־62 היא פגשה את ויקטור רוטשילד בן המשפחה הידועה, ששימש בתפקידים בכירים בביון הבריטי במלחה"ע השנייה, במסיבה חברתית במכון וייצמן ברחובות. פלורה סיפרה לרוטשילד שפילבי ניסה לגייסה ב־1940. לדבריה פילבי ניגש אליה וביקש שתצטרף אליו „לעבודה חשובה למען השלום". פילבי הסביר שאחרי נפילתה של צרפת בידי הנאצים תוכל רק רוסיה הסובייטית לסייע לבנות הברית להדביר את הפשיסטים. לדברי פלורה סלומון תיאר פילבי את עבודתו כ„סודית ומסוכנת". אחרי שסלומון דחתה את קריאת הגיוס של פילבי הוא ביקש ממנה כי לא תספר דבר על תוכן שיחתם וכך היה.

סלומון, שהיתה מצויה בעסקי הביון בגלל מעמדה החברתי, ידעה כי פילבי נחקר על ידי השירותים החשאיים מספר פעמים והללו הסירו ממנו כל חשד (כשם שעשו, בשעתו, ללורד רוטשילד עצמו) אולם חשדותיה התעוררו שוב והיא סיפרה עליהם לרוטשילד בפגישתם ברחובות. בתיווכו של רוטשילד סיפרה סלומון את סיפורה לראשי השירותים החשאיים. ביניהם רוג'ר הוליס, שמאוחר יותר התמנה לראש הש.ב. ונחשב עד היום לחפרפרת סובייטית. בעקבות המידע החדש החליטו ראשי השירותים החשאיים הבריטיים לשגר שליח לפילבי בחג המולד של 62. היה זה סוכן בכיר של האמ.אס. 6, המקביל ל„מוסד" הישראלי, שהיה בשעתו ידיד של פילבי. פילבי ששמע ככל הנראה על עדותה של סלומון הסכים להודות על חטאיו בו־במקום. אך כעבור חודש נעלם מדירתו בביירות, עזב את רעייתו וצץ במוסקבה. הפרלמנט האנגלי נדהם לשמוע רשמית על כך ב־23.1.63.

פילבי שיטה בבריטים. האמנם הבריטים לא נקטו שום צעד כדי לעצור או לחסל את פילבי מיד והוא, מצידו, תכנן את בריחתו. בלונדון יודעים היום כי כאשר שמע פילבי על עדותה של סלומון הוא אפילו לא העמיד פני מופתע. הסתבר כי אף ציפה לביקורו של השליח הבריטי בדירתו וידע מראש במה הדברים אמורים. יתר על כן, בכיסו היתה מוכנה הודעה שנכתבה בעצה אחת עם מפעיליו הסובייטים שבה הסכים להודות על מעלליו תמורת חסינות. מי, אם כן, היה האיש אשר הזהיר את פילבי מבעוד מועד בפגישה כה הוחלט להתחקות על עקבותיו של פילבי ולהציע לו חסינות תמורת וידוי מלא, נבחו קומץ אנשים, כולם בכירי השירותים החשאיים. למרות שרוטשילד עצמו בחשד פעמים רבות ששימש גם כחפרפרת רוסית, רוב הדיעות מצביעות היום כי החשוד העיקרי ראש ה־אמ.אס. רוג'ר הוליס. כך או אחרת פילבי הגיע למוסקבה, קיבל דרגת קולונל בק.ג.ב. הסובייטי ומאוחר יותר דרגת תת־אלוף. גילויים רבים על חפרפרות נוספות של רוסיה בתוככי הריגול האנגלי לא פגעו בתהילתו של פילבי כמרגלם של שני אדונים, ייתכן שאף אחד משניהם לא יודע עד היום מי הרוויח יותר משירותיו. עם מותו ייתכן שגם אף אחד לא יידע.

> ## אביו של פילבי
>
> האוי ג'ון פילבי נולד בסרילנקה ב־1885. שימש כפקיד בריטי בממשל בהודו והתחתן ב־1910 בגיל 25. בנו הבכור היה קים פילבי. פילבי האב הוכיח יכולת מרוזימה ועלה במהירות בסולם הדרגות. במלחמת העולם הראשונה שימש במודיעין הבריטי בגזרת התיכון ונשלח לאיבן סעוד אשר נלחם באותה עת נגד משפחות ההאשמים על הגמוניה בחצי האי ערב. פילבי הצליח לרכוש את אמונו של סעוד וב־1952, הודות לפילבי, קמה ערב הסעודית ופילבי פרש משירות החוץ הבריטי ונהפך ליד ימינו של איבן סעוד.
>
> זה האחרון המטיר על ידידו האנגלי זיכיונות ועושר רב. פילבי, מצידו, התאסלם וקיבל כמתנה שתי שפחות מידי איבן סעוד מהן נולדו לו כמה בנים. ב־1960, במהלך ביקור בביירות, מת פילבי האב בזרועות בנו. כאשר ביקר הנסיך פיליפ בשנת 1965 בסעודיה, הציג בפניו המלך פייסל את אחת מאלמנותיו של פילבי האב, עם נער בן 12, האח הצעיר של קים פילבי.

הנבחרת הלאומית

שמואל בונים

יש לי גישה ישירה אל יצחק שניאור, בזמן ששנינו שוחים יום־יום בבריכת גורדון. [illegible]

יאנוש ואורי, עמיר ואלי

„אם היה נוצר היום מצב, שמסיבה זו או אחרת היתה נוצרת הפוגה בהתקוממות בשטחים ואפשר היה להעמיד את נושא השלום כנושא מרכזי — היינו לוקחים את הבחירות" דברי עוזי ברעם, מזכ"ל. מסקנה?

מאת גבי בשן

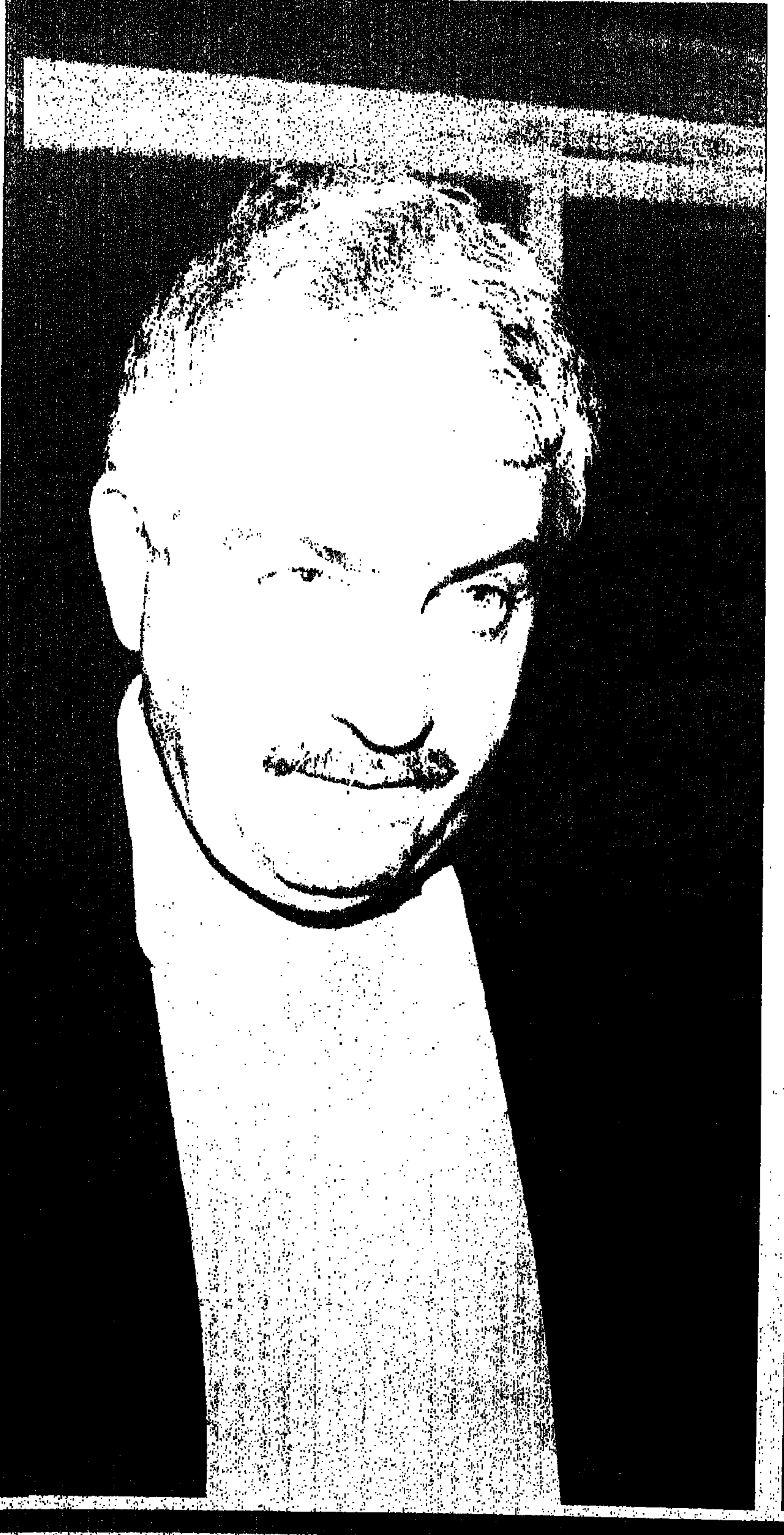

לשכתו של עוזי ברעם, מזכ"ל מפלגת העבודה, עוסקת בימים אלה במלוא המרץ – בצד הטיפול בבעיות שוטפות – בכניסה להילוך גבוה למערכת הבחירות. כמעט אין יום בו לא מתפרסמת ידיעה חדשה בנושא: אם בחירות פנימיות, אם הצטרפות אנשים ידועי־שם ובעיקר ידועי־דרגות למפלגה – ואם ידיעות על בעיות חדשות בסקטורים השונים.

ברעם, נודע לתפקידיו הרגיש, מנסה ללכת בזהירות בין הטיפות ובין מגוון הדעות בסופרמרקט הרעיוני, אך ייאמר לזכותו שלמ־רות שזה המוקשים שהוא צועד בו והוא אינו מנסה להסתיר את דעותיו בנושאים השונים העומדים על הפרק, ואינו מסתתר מאחורי הגדרות מעורפלות.

האם תוצאות הבחירות באוניברסיטת ירושלים, שהסתיימו בניצחון הימין, יכולות לשמש אינדיקטור למה שמצפה לנו בבחירות?

„הליכוד האמין שהדרך שלו לנצח היא להגיע לבחירות במצב של שקט, סטטוס קוו, והמערך האמין שהוא ינצח רק עם יהיה אקשן. שתי המפלגות, הליכוד והעבודה טעו בהערכת התנאים המוקדמים"

כמובן שאינני מרוצה מהתוצאות, אך אני מעריך שמדובר במגמה זמנית של הקצנה כתוצאה מהמתח ביחסי יהודים־ערבים, הקצנה שמביאה צעירים לנקוט עמדות אמוציונליות. אך יש לנו גם אינדיקטורים אחרים, כמו הבחירות בהסתדרות המורים והבחירות למועצת עובדי עיריית ת"א, שבהן ניצח המערך, ולכן מוקדם עדיין להסיק מסקנות. על כל פנים, ברור שהבחירות הללו אינן צעד בכיוון הנכון.

ע"פ סקרים והערכות שונות מצבה של מפלגת העבודה בציבור אינו מזהיר, בלשון המעטה. המפלגה מצטיירת בציבור כמפלגה אשכנזית זקנה. האם סיסמאות כ„זוז עם כוח ומוח" ודומיהן הן תשובת מפלגת העבודה לבעיה?

התשובה איננה תשובה של גימיק, אלא תשובה עניינית. אם אתה רוצה לאפיין את הדברים בצורה קיצונית אתה יכול לאמר מה שאמרת, אך למפלגת העבודה יש אחיזה רצינית גם בעיירות הפיתוח ובשכונות. נכון שלליכוד יש אחיזה יותר רצינית — אבל אם אתה מסתכל על רמות הנהגת מפלגת העבודה אתה רואה ראי של מרכז של 1300 איש. אני לא בדקתי את האנשים לפי עדות, אבל אני חושב שהמצב שקול.

מעמדה של מפלגת העבודה — לפחות בקרב הנוער הלומד — הוא בעלייה. הימין בבתי־ספר תיכוניים שקול לשמאל, או מעט חזק ממנו, אבל מפלגת העבודה היא המפלגה החזקה ביותר בבתי הספר. לפני עשר שנים לא היה שום גרעין קשה למפלגת העבודה בשום בית־ספר. נכון שהמצב הזה נכון לגבי בתי־ספר עיוניים, ובבתי־ספר מקצועיים יש יתרון לליכוד על פני המערך, וייתכן מאוד שבנוער שלא לומד המצב אף קשה יותר.

מצד שני, אין ספק שההמהומות בשטחים יוצרות מצב־רוח לאומי מאוד אמוציונאלי. סקרי דעת הקהל שלנו מראים ששישים אחוז מהציבור בארץ אומר שצריכים בשטחים יד יותר קשה מאשר עכשיו. חוסר האמון בין ערבים ליהודים מתגבר. כל זה משחק לידי הימין, שמעוניין בשני דברים: ● הוא מעוניין שהגישה האמוציונאלית תגבר על הגישה הרציונאלית ● הוא מעוניין שהערבים יצביעו למפלגות שמאליות לא־ציוניות, שנמצאות מחוץ למעגל של הקמת ממשלה. לליכוד נוח שמפלגת העבודה תפסיד קולות לרק"ח או למתקדמת. מהבחינה הזאת הרי שלטווח קצר אין ספק שהמהומות משרתות את הימין ואת האווירה שהוא יוצר.

הכמיהה לקידום השלום

מה בכל זאת עושה מפלגת העבודה על מנת לתת תשובה לבעיה?

בתחום הייצוגי אני מייחס חשיבות גדולה מאוד להרכב הרשימה של מפלגת העבודה לכנסת. בסקרים שעשינו לגבי הקולות הצפים, אלה שברגע האחרון החליטו להצביע לליכוד, מצאנו שהיה להם קשה להזדהות עם מפלגה שבנויה יותר על מימסדים מאשר על אנשים, מפלגה שאין בה צמיחה טבעית ושורשיות מינויים קובעות בה הכל.

הרכב הרשימה של מפלגת העבודה לכנסת אמור לתת תשובה חלקית — אבל נכונה — לשאלתך. בפעם הראשונה תופיע שדרה של מנהיגות צעירה חדשה של מפלגת העבודה ברשימה לכנסת. זה יכול להיות מוקד הזדהות של נוער עם מפלגה שהם חשבו שאין בה שום דבר מתחדש.

דבר שני אנחנו מנצל — ואם המהומות היו שוככות אז גם היינו מצליחים בזה — את הכמיהה הגדולה שיש היום לקידום תהליך השלום. אנחנו נתקלים בסקרי דעת קהל בשתי תופעות בעת ובעונה אחת: מחד — תופעה של הקצנה ביחסי יהודים־ערבים, ומאידך — תופעה של התמתנות לגבי הפתרונות המדיניים האפשריים. ראיתי סקר שמצא שחמישים ושלושה אחוז אמרו שהם מוכנים להידבר עם אש"ף אם הוא יכיר במדינת ישראל, מהם שלושים ושישה אחוז ממצביעי הליכוד. שישים ושישה אחוז ממצביעי הליכוד אמרו גם שהם מוכנים שיפנו את עזה עכשיו. זאת אומרת שההמהומות בשטחים הביאו לשני דברים: הן נתנו תאוצה לשד הגזעני שנמצא אצל חלק מהציבור, אבל הן גם הביאו להרהור רציני לגבי הפתרון האפשרי. אם היום היה מצב שמסיבה זו או אחרת היתה נוצרת הפוגה בהתקוממות בשטחינו ואפשר היה להעמיד את נושא השלום כנושא מרכזי — היינו לוקחים את הבחירות.

שים לב עד כמה מפלגת העבודה והליכוד כאחד טעו בהערכת התנאים המוקדמים. הליכוד האמין שהדרך היחידה שלו לנצח היא להגיע לבחירות במצב של שקט, סטטוס קוו, והמערך האמין שהוא ינצח בבחירות רק אם יהיה אקשן, ויהיה ערעור הסטטוס קוו. ערעור הסטטוס קוו לא שיחק לידי המערך.

בגיליון חותם מן השבוע שעבר התפרסמו שני ראיונות עם חברי מפלגת העבודה שכשלו בבחירות הפנימיות ויצאו בטענות קשות נגד הנהגת המפלגה: רפי סוריסה והתלונן על הזנחה של המזרחים, כולל רמז עבה על אפליה עדתית. הוא טוען שמפלגת העבודה ידעה לעזור למי שרצתה במחוזות. קלוד לאלום טוען שמפלגת העבודה לא יצאה עד היום מהמשבר ב־77, ושרוב הנבחרים הם אנשי המנגנון, אם המנגנון הישיר של המפלגה ואם ההסתדרות, חברת העובדים וכו'.

הביקורת הזו לא אמינה בעיני. הרי אם קלוד לאלום ורפי סוריסה היו נבחרים הם היו מתראיינים בחותם וחוגגים את נצחונה של הדמוקרטיזציה.

קלוד לאלום פירגן לדמוקרטיזציה ולעובדה שהוא יכול להגיע לכל חבר. הוא הלך בדרך נכונה, אבל בדרך קשה. הוא שלח מכתבים לכל חברי מחוז ירושלים וכתב שהוא רוצה שידעו מה העמדות שלו. העמדות שלו היו בעד הכרה באש"ף ועמדות מסוג זה. הוא מיקד את העניין, ובצדק, בצד העקרוני ולא בצד האישי. מועצת מחוז ירושלים לא הצביעה עבורו. קלוד לאלום כתב בחוברת שלו — ואני מאוד אוהב אותו ומאוד קרוב אליו — שאם הוא ייבחר זה סימן שהדמוקרטיזציה הוכיחה את עצמה. ואם הוא לא נבחר — אז לא? זה לא רציני.

על כל אחד אתה יכול להגיד שהוא חבר מנגנון. למשל בתק"ם. חגי מרום הוא מזכיר הנוער העובד, ומנחם גלעד הוא אחד האנשים הכלכליים המרכזיים בתק"ם. הטענה הזאת היא לא רצינית. עמנואל זיסמן הוא איש מנגנון, אבל הוא נבחר על־ידי מועצת המחוז של המפלגה בירושלים להיות מזכיר המחוז. הוא עומד בראש סיעת „ירושלים אחת" בעיריית ירושלים. הוא מנהיג בדרג של מנהיגות מקומית. אפשר לתמוך בו או לא, אבל אי־אפשר לאפיין אותו באפיון שמאפיין אותו קלוד לאלום.

באשר לטענה של רפי סוריסה: אין פה שאלה של מרוקאים. רפי סוריסה, בתנאים קשים, שהורשע במשפט, הלך לבחירה במחוז יהודה — ולא זכה, אבל גם לא הובס. איזו טענה יכולה להיות לו? בוודאי שחלק מהאנשים שלא הצביע עבורו לקחו בחשבון את הטענה שהוא מועלל עכשיו. אני מעריך שרפי סוריסה בלי המשפט, היה מנצח במחוז יהודה. יש אליו אהדה במפלגת העבודה, אבל הוא היה קשור שנתיים לשורה של דברים שהסתיימו בשערוריות, למרות שלכל דבר היה לו הסבר. היתה לו בעיה של מבקר המשטרה, היתה לו בעיה שבג"ץ נותן סיוע לאנשים שהוא פיטר, ואחרי זה היתה לו הבעיה של המשפט האחרון. בנתונים כאלה הוא התמודד וקיבל 106 קולות לעומת 133. תאר לעצמך שרפי סוריסה היה מנצח — אז הביקורת על מפלגת העבודה היתה בכיוון ההפוך.

לפי דעתי במחוזות יש יותר השפעה לאנשים שעומדים בראש המחוזות מאשר במרכז המפלגה. אבל איפה הרפורמה הגדולה שאנחנו יצרנו? ניקח לדוגמה את אליהו שפייזר. בבחירות ב־77, 81 ו־84 הוא היה מועמד ראשון של ת"א לכנסת. ברגע שמחוז ת"א בחר אותו — הוא היה בין העשרים הראשונים ברשימה. היום, גם אם הוא היה נבחר ראשון — היה צריך ללכת לבחירה במרכז המפלגה. כיום נפסקה האוטומטיות של כניסת נציגי המחוזות לכנסת.

אני מניח שיהיו דילים, אבל להערכתי הם לא יהיו אמינים. היו דילים והידברויות בבחירות לקונגרס הציוני והם נכשלו. אבל אני מעריך שהסך הכל של ההצבעה יביא למפלגת העבודה שדירה חדשה של חברים צעירים שלא היו באים דרך ועדה מסדרת. ניקח לדוגמה את יוסי ביילין. יוסי ביילין לא נכנס דרך ועדה מסדרת כאשר שמעון פרס עמד בראשה, למרות שהוא מאוד רצה שהוא ייכנס, כי היו כוחות פוליטיים אדירים שלחצו עליו מכל הכיוונים וניטרלו אותו. או אורה נמיר, חברת כנסת מהטובות ביותר. בשנים האחרונות היא לא היתה פעילה כל כך במחנה רבין. עד לבחירות האחרונות היא היתה ממוקמת ברשימה בעיקר בחסדי כל מיני אישים בכירים במפלגת העבודה ובמחוז תל־אביב. היום, כשהיא רצה לבחירות, אתה רואה את האהדה הגדולה שיש אליה בגלל העבודה שהיא עושה. יש היום שכר לאנשים פעילים, ולדעתי יש גם כמיהה לאנשים חדשים. כי מרכז מפלגת העבודה, מעבר לכל הדילים, רוצה שהמפלגה תנצח בבחירות.

גנבו להמר את המפלגה

בוא נעבור לסקטורים ספציפיים, וקודם כל הציבור הדתי. האם המודעה המפורסמת של ערב פסח היתה סוזילה לכיוון הציבור הזה, ואולי למרות הסוזילה הזו קיבלתם סטירת לחי בתוצאות של הבחירות הפנימיות במפד"ל?

„לא היו הרבה ימים שהייתי יותר מרוצה מאשר יום אחרי הבחירות למפד"ל. מה שקרה הוא, שתקום מפלגה דתית מתונה, שיכולה לסחוב שניים או שלושה מנדטים שיכולים להיות מאוד מכריעים"

לגבי המודעה היו חילוקי דעות בתוך מפלגת העבודה. המודעה הזאת לא הביאה רווח ולא הפסד של קול אחד.

לא היו הרבה ימים שהייתי יותר מרוצה מאשר יום אחרי הבחירות במפד"ל. זאת מכיוון שלפי דעתי אם התוצאות היו אחרות — זו היתה כסות של זבולון המר לרשימה לאומנית קיצונית שהיא לא פרטנרית לקואליציה. מה שקרה בעקבות העניין הזה הוא שתקום מפלגה מתונה שיכולה לסחוב שנים או שלושה מנדטים שיכולים להיות מאוד מכריעים. במפד"ל קרה תהליך, — שבו מפלגת העבודה היתה קטליזטור — שדרוקמן, שפירא, חנן פורת ושאקי גנבו מפלגה שלמה להמר.

אבל נכון שלמפלגת העבודה יש בעיה עם המפלגות הדתיות. הבעיה היא שסף היכולת של מפלגת העבודה ללכת לקראת הדתיים הוא נמוך לאין שיעור מאשר הליכוד. היום יש במפלגות הדתיות שני מישורים. מצד אחד — מפלגה דתית די מתונה בנושאים דתיים, כמו המפד"ל, אך קיצונית בנושאים מדיניים. מצד שני, מפלגות מתונות באופן יחסי בנושאים מדיניים — וקיצוניות מאוד בנושאים הדתיים. יש לנו בעיה להגיע לתמיכה גדולה של ציבור דתי. מ־67 ועד עכשיו יש הקצנה של הציבור הדתי. הציבור הדתי הספרדי, שהיה פעם מופת למתינות, הפך להיות ציבור יותר חרדי ויותר קיצוני. מסקרי דעת קהל שערכנו בקרב הציבור הדתי מראים שיש פוטנציאל רציני למפלגה דתית מתונה, ואני מדבר רק על אלה שלא מסכימו להצביע למפלגת העבודה באופן ישיר, בגלל הפוליטיקה הדתית שלה.

אנחנו נאמר בבחירות האלה בצורה ברורה: כל אדם דתי שלא רוצה שהליכוד יהיה בשלטון — אסור לו להצביע למפלגות הדתיות. אני נגד הסתרת העניין ונגד להגיד — נראה מה יהיה אחר־כך, נשמור את האופציה. לפי דעתי האופציה היא מוגבלת. האופציה קיימת בדיוק כפי שהיתה קיימת בפעם שעברה — ביכולת של מפלגת העבודה לזכות ביתרון על הליכוד ובאפשרות ליצור בלוק חוסם שלא יאפשר לליכוד להרכיב ממשלה. אבל אם נסתכל על העניין בעיניים ריאליות ובלי אשליות, הרי שאם הדתיים צריכים להחליט עם מי ללכת, והליכוד והמערך בתנאים שווים — הם הולכים עם הליכוד. זה גם לא מצב שמפלגת העבודה תקבל חמישים ושישה מנדטים. אנחנו צריכים ללכת עם מפ"ם, עם ר"צ ועם שינוי, מה שלא יקל על המו"מ עם הדתיים.

בימים האחרונים אני גם שומע מחדש דיבורים על העלאת אחוז החסימה. זה בכלל יכול להוות בעיה לחלק מהמחנות בארץ. אם זה יקרה, זה יחייב איחודים מכל צידי הקשת. זה יחייב גם את הגוש הדתי להתאחד. הזכרתי את זה בגלל המפלגה הדתית המתונה שעליה אני מדבר. אז צריך יהיה לראות את כל הראייה הכוללת.

סקטור בעייתי אחר הוא הסקטור הערבי...

כפי שבציבור היהודי יש הקצנה — כך גם בציבור הערבי. אני מעריך שלא נגיע ליעד שלנו, של 70000 קולות, לעומת 55000 בבחירות הקודמות. אבל אני מעריך שלמפלגת העבודה אין שבר בציבור הערבי. כאשר אני מדבר על דאגה אבל גם על תקווה — הרחוב הערבי הוא בפירוש חלק מצד הדאגה. העמדות המדיניות שלנו אינן נוחות לחלק מהבוחר הערבי, אבל אנחנו נבוא ונאמר לו כך: אפילו אם אתה מסתייג מחלק מהדברים שמפלגת העבודה עושה, הרי שבמציאות של היום נוצר מצב שהמחסום היחיד לימין זה מפלגת העבודה, לא תופיק טובי ולא מיעארי.

יש במפלגת העבודה מחלוקת רעיונית. מדוע מטאטאים אותה אל מתחת לשטיח?

היו הרבה דיונים מדיניים, שלא היתה בהם פתיחה של כל הוויכוח. הפעם האחרונה שהיה ויכוח אמיתי היתה בוועידת המפלגה באפריל 86. מאז היתה תמיכה של כל חלקי המפלגה ביוזמת השלום של פרס ובוועידה בינלאומית. הוויכוחים הגדולים יהיו כאשר נבוא לידי תהליך שלום — עד איפה אנחנו יכולים לוותר? היות שאנחנו מוכרחים להשקיע את מירב האנרגיה כלפי ימין ולא כלפי שמאל, אנחנו עושים כל מה שאנחנו יכולים כדי לאחד את השורות בנושא המדיני ולהגיע לקונסנזוס אפשרי — על מנת שמנהיגות המפלגה תדבר בטון אחד. יש הבדלה גדול מאוד בתפישה המדינית ביני לבין שלמה הלל — אבל אני רוצה ששלמה הלל יהיה אחד המופיעים המרכזיים של מפלגת העבודה במערכת הבחירות הקרובה, ואני רוצה שהוא יתמוך בנושא של פשרה.

בכלל, בארץ היום הכל הפך להיות מאוד יחסי. מול כהנא — התחיה באופן יחסי מתונה, שלא לדבר על הליכוד. פרס, שהוא רחוק בעיני כמטחווי קשת מיוניות קיצונית — הוא היום הסמן השמאלי של היוניות בארץ. כאשר רבין והלל נותנים לו תמיכה — הם נותנים בכך תמיכה לתהליך השלום ולורם, שבאופן יחסי לורם השני, הוא יותר מתון. הראייה היום היא יחסית. אפילו שמיר אמר: מה רוצים מאתנו, אנחנו מפלגה מתונה. בטח, אם משווים אותו לכהנא — הוא מתון. כהנא הציל את הליכוד. הם אומרים — אנחנו לא כמו כהנא. כאשר יש כהנא — רפול לא נורא, גאולה כהן בסדר, שמיר נחמד, ושאקי זה כלום. פה נקבעים ממדים השוואתיים מאוד מסוכנים.

פרס היום, יותר מכל דבר אחר, הוא סמל המאבק למען השלום. אנחנו מוצאים חיזוק לעמדותיו גם מצד רבין וגם מצד הלל, וגם מצד אורי אור, יאנוש ואחרים. מדוע המז? כי אם תוקפים את נושא השלום במיוחד בנושא הביטחוני, הרי שהתשובה צריכה להיות של אנשי ביטחון עם מוניטין. מהבחינה הזאת יאנוש ואורי אור חיוניים למפלגת העבודה.

הדודים באמריקה

יש סחף במעמדה של מפלגת העבודה ביהדות ארצות הברית. זה התבטא בצורה הבולטת ביותר בהצלחות הביקור של שמיר. האם מפלגת העבודה עושה משהו לשנות המצב?

אני לא חושב שיש סחף. אני חושב שיהדות אמריקה דומה מאוד ליהדות ישראל. יש ביהדות אמריקה חוגים [illegible]

ואלה שלא ייכנסו...

האם מפלגת העבודה לא יוצאת נפסדת מהעובדה [illegible]

[illegible]

יית מיד אמרתי שלא צריך לאבד את התקווה. אני, כאחות מוסמכת, עבדתי שנים רבות בחדרי ניתוח. לא פעם טיפלתי בחולים רק כדי לצאת ידי חובה, למרות שלא האמנתי שיחיו, או אפילו יחלימו. בשנת 1972 טיפלתי בחייל שהיה פצוע קשה. הוא שכב חודשים ללא הכרה. יום־יום הגיע אליו אדם מבוגר, שלא היה קרוב או מכר של הפצוע. הוא ישב ליד מיטתו ודיבר אליו, קרא באזניו קטעי עיתונות ושירה ואני אמרתי מה אתה עושה כאן יום יום? הרי אין תקווה לפצוע הזה. אולי היה טוב יותר שתשב ליד חולה בעל סיכויים לחיות ולהבריא. האיש מאוד כעס עלי ואמר: מי אנחנו שנדע מה מרגיש האיש הזה? אולי הוא שומע, אולי הוא יבריא? בסופו של דבר החייל הפצוע נפטר ואני חשבתי שצדקתי, עד שפעם טיפלתי בילד מחוסר הכרה אחרי תאונת דרכים. אימו ישבה לידו ומן הבוקר עד הלילה סיפרה לו סיפורים, שרה לו שירים ואפילו הציגה לו הצגות. כולנו דאגנו וחשבנו שהאישה איבדה את דעתה מרוב צער. יום אחד פקח הילד את עיניו וחייך. עברו כבר 12 שנים והילד בא כל שנה לביקור בביתי, יחד עם אימו.

„לגבי חולים אנושים, ההתחבטות בין החיים והמוות הוא „תחום אפור", ורק במקרים מסוימים מאוד אפשר לקבוע בוודאות אם החולה יחלים או לא, ומה התועלת בהחזקתו בחיים בצורה מלאכותית. כשהודיעו לי שאבי, איכר חסון ובעל מרץ וכוח פיסי אדיר נפגע מסרטן ריאות, חשבתי: נילחם ביחד על חייו... עד שראיתי אותו בשיא המחלה: גידול גדול היקשה עליו לנשום, הוא סבל כאבי תופת, ירד במשקל וברור היה שמצבו קריטי. אבא היה כבר בן 75. החלטנו לא לומר לו את כל האמת. הרופא הציע ניתוח, אך מנהל המחלקה, שהכיר את אבא אמר שלא כדאי. הוא לא יעמוד בכאבים ובסבל שאחרי הניתוח... גם לא האמין שיוכלו להציל את חייו. לא רצינו לאשפזו בבית חולים. רק לבדיקות הבאתי אותו למחלקה ושוב לקחתי אותו הביתה. אני טיפלתי בו: אינפוזיות, שאיבת ליחה, זריקות הרגעה וכמובן המלחמה נגד פצעי לחץ. אחרי 7 חודשים מצבו התדרדר. הבאתי אותו לבית־חולים בתל־אביב.

„הוא סבל כאבים נוראים, היה מבולבל, משקלו היה פחות מ־40 ק"ג. בוקר אחד, אחרי התקף נורא של חנק וכאב הוא הביט אלי ולחש: אנא, עשי עמי חסד, תגמרי את זה. תני למות בכבוד. ואני ידעתי שאתן לו למות בכבוד.

„ניגשתי למנהל המחלקה, ידיד טוב, שבעצמו עבר טראומה נוראה דומה של טיפול בחולה אנוש, קרוב־משפחה. הוא הבין אותי ורק אמר: תכיני את מכשיר האינפוזיה, צריך לתת לאביך לישון. אני אכין את ה„קוקטייל". כך קוראים בבתי החולים לתרופות ההרגעה. את המינון רק הרופא יודע. וההבדל במינון בין שינה של מספר שעות לשנת נצח, הוא דק מאוד.

„בשעה שבע וחצי בערב האינפוזיה התחילה לזרום לווריד של אבי. כבר אחרי כמה דקות הוא נרגע ושקע בשינה. אני יצאתי מן החדר. בעשר וחצי חזרתי. אבי שכב בשקט, פניו היו רגועים, חלקים, ואפילו חיוך קטן היה סביב שפתיו. ב־10.50 נשאר על מסך המוניטור פס ישר. ליבו הפסיק לפעום. האם אני מצטערת? לא. בשום אופן לא. אני וכל בני המשפחה מלאי גאווה שיכולנו לשחרר את אבא מסבל בלתי הומני, ממצב שלא היה מוצא ממנו רק מוות שכולו ספוג סבל וכאב.

קוקטייל ברומפטון

קטע מתוך הספר: „הנח לי למות לפני שאתעורר"

ג'ין האמפרי חלתה בסרטן בהיותה בת 40. כריתת שד וטיפולי קרינה בלמו זמנית את התפשטות המחלה, אך הגידול היה ממאיר במיוחד, ובתוך שנה שלח גרורות אל העצמות. למרות הטיפול הרפואי המעולה שניתן לה והאישפוזים התכופים, הבינה ג'ין, כי מותה קרוב.

חמש שנים לפני־כן, צפתה ג'ין בגסיסה המתמשכת, רבת הייסורים, של אמה ממחלת הסרטן. האם מתה בבית, כשג'ין ואביה סועדים אותה. גדולים היו מכאוביה ומצוקתה, וג'ין חשה עצמה פגועה ונסערת על שלא נעשה דבר להקל את פרפורי הגסיסה של האם. במיוחד התקוממה ג'ין על שאיש מבני־המשפחה לא צפה מראש עד כמה תתייסר האם במותה. כאשר צפו הכל במכאוביה, נדחמה ג'ין לראות את אוזלת־ידם. בסערת רוחה נשבעה, כי לעולם לא תניח לדברים להתרחש כך שנית, בין מבחינתו של הגוסס ובין מבחינתם של אוהביו.

עתה, במפתיע, ניצבה ג'ין מול מותה הקרב. תחילה דבקה בחיים ונאבקה לדחות את הקץ: היא עקרה מביתה ועברה לעיר אחרת, פתחה עסק קטן משלה וטיפחה את מעורבותה הפוליטית, בלי להזניח את מסירותה כאם ורעיה.

אך בחלוף שמונה־עשר חודשים מן היום שבו נתגלה בה הסרטן, גברה עליה מחלתה ורופאיה הודיעו לה, כי ימיה ספורים. לשיכוך הכאב, סיממו אותה בסמים שאפשרו לה לישון במנוחה רוב הזמן – אחרת היתה גוועת מעצם הכאב, כפי שאמר אחד הרופאים. באחד הרגעים הנדירים שבהם שבה אליה הכרתה, אמרה לצוות האחיות, כי אם אין היא יכולה לחיות את ימיה ערה, אין לה חפץ בחיים. מואשת היא בקיום בתרדמה מתמשכת, הבהירה ג'ין. הבריחה הניעו את הצוות הרפואי של בית־החולים צ'רצ'יל באוקספורד, אנגליה, לשנות מפעם לפעם את מינון משככי הכאבים, עד שנמצאה הנוסחה שגאלה את ג'ין מכאביה אך ערפלה פחות את הושיה.

המתכון, שבו השתמשו, ידוע בכינוי „קוקטייל ברומפטון", ושמות נוספים לו, כגון „תערובת ברומפטון", „תמיסת ברומפטון" ובארה"ב גם „תערובת הוספיס". מקור השם הוא בית־החולים ברומפטון, בלונדון, שבו הוכנה התערובת לראשונה. בהתאמה מכילה התערובת מורפיום, קוקאין, אלכוהול (95%) סירופ וכלורופורם. בתוספת פנותיאזין, שתפקידה להקל את השפעת המורפיום ולמנוע הקאות. בארה"ב אין מתירים לרפואה את השימוש בקוקאין ועל כן אין התערובת האמריקנית כוללת סם זה.

להירדם ולא להתעורר

ב ישראל, כמו בהרבה ארצות אחרות, אוסר חוק הענישין להחיש מותו של אדם, גם אם רופאיו, בני משפחתו ואפילו הוא עצמו, איבדו תקווה ויודעים כי מחלתו אנושה והחשת המוות רק תחסוך סבל מיותר. למרות החוק, מתבצעות המתות חסד הרחק מעיני הציבור והתקשורת. יש רופאים שעוזרים לחולים מסוימים למות, בניגוד לשבועת הרופאים המחייבת אותם להקל על סבלו של החולה בכל האמצעים שבידם. רופא יכול, לפי שיקול דעתו, שלא לחבר חולה למכשירי החייאה, אבל כאשר חובר אליהם, אסור לו לנתקם בטרם נקבע מותו של החולה, ואסור לו להגדיל את מנת משככי הכאבים על מנת שהחולה יירדם ולא יתעורר יותר. מעשה כזה ייחשב על פי החוק להריגה.

גדעון נקש נפטר בבית החולים קפלן (רחובות) בשישה בדצמבר 1987. הוא סבל ממחלה. חשוכת מרפא: A.L.S. AMIOTROPHIA LATERAL SCEROSIS. דינה אשתו מספרת: „גדעון, בעלי המנוח, ילדינו ואני התנגדנו בכל תוקף לחיבורו למכשירי החייאה. באמצע חודש יוני הבאנו את גדעון לבית החולים קפלן. כבר לא יכולנו לטפל בו בבית, כי הליחה גרמה לו לחנק. גדעון ביקש כל הזמן: תנו לי למות כי אין סיכוי שאבריא וגם לא ארגיש אפילו יום אחד טוב יותר. להיפך, מצבי יהיה קשה מיום ליום ואין לי יותר כוח ולא רצון לסבול את הסבל הנורא הזה. גדעון, אז כבר, לא יכול היה להניע את גופו ולא לדבר. היה לנו לוח עם סימנים מיוחדים ואותיות שבעזרתם יכולנו להבין מה הוא רוצה לומר. אני הצבעתי על אות והוא הניע את עיניו ואז ידעתי שהוא מתכוון לאות הזו וכך חיברתי מילים ומשפטים.

בבית החולים דרשו מאיתנו לחתום על טופס הסכמה לניתוח לפתיחת פתח בצוואר של גדעון, כדי להקל על נשימתו. גדעון, שהיה לגמרי צלול (עד יום מותו) בשום אופן לא הסכים וגם אנחנו, אני וילדינו ביקשנו לא להשתמש באמצעי החייאה או ניתוחים. הרופאים כעסו מאוד ואמרו: אם כן, תעזבו את בית החולים וניתן לכם הנחיות איך לטפל בו בבית. הבנתי, שלחולה אין שום זכויות וכל הזכויות שמורות לצוות הרפואי.

„פרופ' בנטביץ ניסה להסביר לי כמה קרוב יום מותו של גדעון אם לא ננתח אותו ואני אמרתי לו מדוע גדעון וגם אנחנו מבקשים לתת לו למות בכבוד, כמה שעוד נשאר כבוד במצבו של גדעון." חמישה חודשים אחרי מות בעלה ביקרה דינה בביתי. היא הייתה מאוד עייפה וחשבתי שלא תרצה לדבר. אך היא אמרה: „זוהי הפעם הראשונה מאז שגדעון נפטר אני מרגישה צורך לדבר. כל החודשים אני מסתובבת עם התסכול האיום של אי ביטחון: איפה היה המחדל? כשעברנו ליד ההפגנה ההמונית לכבוד 1 במאי חשבתי: איך לוחמים על שוויון, חופש ואיכות חיים כשבבתי החולים בני אדם נמצאים ללא גיבוי לרצונותיהם שלהם. החוק מגן על הרופאים. אבל לא על החולים.

איזו צביעות ואיזה עוול עושים לחולים חשוכי מרפא, ואיזה עוול עשו לגדעון. אני לא אנוח ולא אשקוט עד שלא ייפקחו עיני הציבור לאבסורד הזה. תארי לעצמך צביעות כזאת כמו שנשמעה כתגובה של הסתדרות הרופאים לעתירתו של שמעון נחייסי לבג"צ: הרופאים לא יוכלו לשאת על מצפונם את האחריות להפסקת חיים, גם אם הדבר יעוגן בחוק"... (שמעון נחייסי, חולה אנוש, ביקש גם הוא המתת חסד).

כמה ימי חסד

ד ינה עלתה מארגנטינה לישראל בשנת 1953. את גדעון, יליד אלג'יר, הכירה בהרצליה ובשנת 1955 התחתנו. 4 שנים חיו בקיבוץ כפר סולד, אחר כך עברו לקיבוץ צובה, שם נולדה צילה, הבת הבכורה. מאוחר יותר עברו לאשדוד ובה נולד הבן. גדעון היה גבר חסון, גבוה ויפה. באוגוסט 1986 התאונן שבלילות הוא סובל מהתכווצויות ברגליים. גדעון הלך לרופא והוא קבע שזאת דלקת ורידים.

מספרת דינה: „ההתכווצויות רבו וגדעון התקשה ללכת. הוא התחיל לצלוע. אחר כך התחילו בעיות באצבעותיו. בעבודתו התקשה לטפל בברגים. פעם נפל, סתם ככה בלי שום סיבה. הכל הלך כל כך מהר שלא הבנו מה קורה. שלחו אותנו לנירולוג והוא שלח את גדעון לבדיקות במחלקה הנירולוגית בבית החולים בילינסון. גדעון נהג אז במכוניתו ולא עלה על דעתנו שזאת הפעם האחרונה שהוא מחזיק בהגה. הפרופ' במחלקה שמע את הסיפור ורק ביקש מגדעון להוציא את לשונו. גם אני ראיתי: הלשון פרפרה. הרופא ידע מיד מהי המחלה. הוא אמר לנו ללכת הביתה ולחזור בחודש מרץ לבדיקה נוספת. הבנתי שגדעון חולה מאוד אך לא אמרתי דבר לגדעון או לילדים. חשבתי: כמה ימי חסד... אחר כך נראה הלאה. בביקור השני במחלקה בבית החולים כבר שוחח איתנו הפרופ' ואמר: יש לך מחלה שלא ניתנת לריפוי. תהיו בקשר איתנו וכשהמצב יהיה קשה, תבואו...

„גדעון לא האמין. יצאנו מבית החולים וגדעון צחק ואמר: אם כך, נלך לאכול את הסטייק הכי גדול והכי טוב שבעיר. נסענו למסעדה טובה ובאמת אכלנו סטייק מצוין ושתינו יין כאילו שאנו חוגגים אירוע משפחתי. פתאום לקח גדעון את ידי ואמר: דינה, אל תתני להם ללחום על חיי. כשיבוא היום ולא אוכל לחיות בכבוד, שלא ישתמשו בשום אמצעי החייאה מלאכותי. הבנתי. נענעתי בראשי. הוא כל כך סמך עלי ואני... איך אני אכזבתי אותו ללא יכולת לעזור. חשבתיו כל עוד יש חיים... יש תקווה.

דינה הודיעה על מחלתו של גדעון לאחיו בצרפת ואלה דרשו שיבוא לצרפת למכון שארקו, שהתפרסם בניסיונות לטיפול במחלות חשוכות מרפא. „כשהמצב התדרדר וגדעון נפגע במיתרי הקול וכבר לא יכול היה ללכת, נסענו לצרפת. אחרי חודש וחצי של סבל חזרנו הביתה. ארבעה חודשים יכולנו לטפל בגדעון, בעזרת מטפלות ופיזיותרפיסטים בביתנו. הוא ידע שימיו ספורים וביקש להקדים את החתונה של בתנו, צילה. גדעון ישב קשור בכיסא גלגלים, כדי לא ליפול, ואחרי החתונה מלמל: עכשיו הייתי רוצה למות. בסוף יוני הבאנו אותו לבית החולים „קפלן". הוא כבר לא הניע שום איבר בגופו ונחנק מרוב ליחה בחזהו. לו יכולתי, לו ידעתי איך, הייתי עוזרת לו לעצום את עיניו לנצח. ילדי, אחיו שבא מצרפת ואני, לא עזבנו את חדרו אף לא לרגע. פחדנו ש„יאריכו" את חייו. גדעון התחנן בעיניו: תנו לי למות!

„יום אחד שלחו אותי ילדי הביתה לנוח ולידי מיטתו של גדעון נשאר אחיו. רופא צעיר התעקש „להציל" את גדעון ושיכנע את גיסי לחתום על טופס הניתוח. לקחו את גדעון מהר לחדר הניתוחים וגיסי, שרק אז הבין מה עשה, טילפן אלי הביתה וסיפר לי מה קרה. לקחתי מונית וכל הדרך בכיתי, ידעתי כמה גדעון אומלל על שלא כיבדנו את רצונו. כשהגעתי לבי"ח קפלן היתה כבר ביתי צילה שם ואת גדעון הוציאו מחדר הניתוחים: חור בצווארו וצנרת בכל אברי גופו. הוא פקח את עיניו ולעולם לא אשכח את המבט האומלל והמיוסר. צעקנו ובכינו: מה עשיתם?

„יצחק חרשן, יו"ר העמותה להמתת חסד בישראל ואני התחלנו ללחום לשחרר את גדעון מן הצנרת, ממכשירי ההחייאה אך... זה כבר היה אסור. פנינו לבג"צ, אך לפני שקיבלנו תשובה כלשהי, גדעון מת בייסורים נוראים". דינה פרצה בבכי חרישי וביקשה סליחה, חשבה שכבר לא תבכה לעולם. בכאב רב אמרה: „במקומון של אשדוד כתב עיתונאי: ‚דינה רוצה לרצוח את בעלה...' איזה דבר נורא לחשוב כך, איזו שפלות ונבלה לכתוב דבר כזה."

הזכות לניתוק ממכשירי החייאה

ע ורך דין יצחק חרשן מסביר: במדינת ישראל אמשר לעגן מבחינה משפטית את זכות הניתוק ממכשירי החייאה מלאכותיים בחוק החוזים ובפקודת הנזיקין. הוראות מסוימות בשני חוקים אלה קובעות במפורש, עד כמה רופאים יכולים להתערב ביחסיהם עם החולה. במושגים של דיני חוזים, הסכמה לטיפול רפואי מכל סוג שהוא ניתנת אך ורק לפי רצון החולה. החולה זכאי לכך והרופא חייב לכבד את רצון החולה לסייג את הטיפול הרפואי הניתן לו. חוק החוזים מכיר בצעדים שבית משפט מוסמך לנקוט כדי להושיט סיוע לצד הנפגע עקב הפרת חוזה. אין במתן סעד של ניתוק ממכשירי החייאה מלאכותיים משום רצח או סיוע לרצח או סיוע להתאבדות. גם מבחינת דיני הנזיקין נראה כי הרופאים חוסים בהגנה מפני תקיפה, כל עוד הטיפול שהם מעניקים לחולה נעשה בהסכמתו המלאה.

חברת הכנסת שולמית אלוני הניחה לפני כמה חודשים על שולחן הכנסת תיקון להצעת חוק העונשין שנושאו „למות בכבוד". ח"כ אלוני מציעה, שאם רופאים יחליטו על ניתוק ממכשירי ההחייאה של חולה שאין סיכוי להחלמתו — לא יואשמו במחדל על שהחישו את מות החולה.

החוקה הבלתי הומנית של „שמירה על חיי החולה עד לרגע האחרון" מביאה חולים רבים למעשי יאוש. לפני שלוש שנים העיר אותי צלצול טלפון באמצע הלילה. שמעתי קול של גבר צעיר ומשום־מה לא ניתקתי את השיחה, היה בו משהו נוגע ללב. הוא אמר: קראתי את כתבתך על מות חולה האיידס ואני מקווה שאולי תוכלי לעזור לי. אני בן 18 ורוב שנות חיי אני מאושפז במעונות וכתי חולים לחולי נפש. למרות שמשפחתי חיה בקיבוץ וגם אני יליד הקיבוץ לא יכולים להסתדר איתי. אני מקבל התקפות של אלימות ואיני שולט בעצמי. ברגע שזה עובר אני בסדר, אבל, כשמשחררים אותי מבית החולים חיי הופכים לסיוט. אחי ואחיותי בורחים מן הבית. אבי כבר מזמן עזב את הבית, חי לבד בדירה ולא רוצה לראות אותי. אני מרחם על כולם אך הכי הרבה על אימי. הרופאים לא יודעים מה לעשות, כבר הצעתי להם לנתח את מוחי... אני רוצה למות ואני גם משוכנע שכל הסובבים אותי חושבים שזאת הדרך הטובה וההומנית ביותר. איך? אולי את יודעת על תרופה איזה כדור, איזה דרך".

התחננתי שיגיד לי את שמו, ביקשתי שיבוא אלי אך הוא חזר ואמר ביאוש: אולי את יודעת משהו? לא ידעתי מה לענות לו וגם אילו ידעתי האם הייתי אומרת?

חודשיים אחרי השיחה קראתי בעיתון שבחור התאבד בבית חולים לחולי נפש. הוא הצית את עצמו ונשרף. לפי הנתונים הבנתי שזה שמורוכר בבחור שטילפן.

HEMLOCK
76125
OCT 1990

הספר שמסביר איך למות בכבוד

פ ניתי לידידים בלוס־אנג'לס, חברים בארגון HEMLOCK, חברה, התומכת באופן פעיל בהמתה ללא כאבים לחולים חשוכי מרפא (Euthanasia). פנייתי נבעה מתוך רצון להצטרף לחברה ולקבל חומר. הסברה שרק חברי המלוק מקבלים. חיכיתי יותר משנה עד שחברי יכלו למסור לי תשובה חיובית שאכן קיבלתי חלק מן הספרות המופצת בין אנשי האגודה.

דריק הומפרי מנכ"ל המלוק, עבד כעיתונאי משך 35 שנה, מהן 14 שנה בעיתון Sunday Times. אשתו הראשונה, ג'יין, חלתה במחלה ממארת והוא עזר לה לסיים את חייה בכבוד. אחר כך פרסם ספר בשם: Jean's Way ובו סיפר את סיפור חייה ומותה של ג'יין. מאוחר יותר ייסד יחד עם אשתו השנייה, אן, את אגודת המלוק, וב־1981 פרסם ספר שני LET ME DIE BEFORE I WAKE שגרם מיד עם פרסומו, לסערה תקשורתית, שכן הומפרי מפרט בו דרכים שונות כיצד לעזור לחולים למות, אלו תרופות אפשר לתת להם לשם כך ובאיזה מינון. הכנסייה אסרה על הכריה לרכוש את הספר, והוא נמצא רק בידי חברי האגודה. הומפרי גורס כי ההחלטה הסופית מתי ואיך לסיים את חייו, נתונה בידי כל אדם.

אלא שידיעת התרופות ומינונן אין בה די. כדרך כלל ללא עזרת רופא או רוקח, אין שום אפשרות להגיע לתרופות האלה, אלא אם כן אתה עצמך רופא או רוקח. אילזה שטיינבריבר, רופאה צעירה, הזריקה לעצמה סם ממית, עזר לה לסיים שנים ארוכות של סבל נורא כתוצאה ממחלת ניוון שרירים. במכתב שהשאירה לחברה היא אומרת: „איזה מזל שאני רופאה, ויכולתי לקחת את הסם הנכון במינון הנכון".

חברה קרובה חלתה וידעה שמחלתה אנושה וללא־מרפא. פעם, כשבאתי להיפרד ממנה לפני נסיעתי לשווייץ נתנה לי פתק שבו רשמה שם של תרופה ואמרה: זאת תרופת הרגעה שאי אפשר לקבל

סימון מיוחד בגליון החולה

משאלים בצרפת, אנגליה, גרמניה ושווייץ מצביעים על כך שרוב האוכלוסיה מעל גיל 65 תומכת בזכות להמתות חסד. בהולנד מתבצעות כיום המתות כאלה על יסוד תקדים של פסיקת בית משפט, אבל הנסיונות להפוך את התקדים לחקיקה נכשלו. בבית חולים בסאן פרנציסקו, על גיליון החולה, יש סימון מיוחד המצביע על רצון החולה ומשפחתו שלא לחברו למכשירי החייאה או להשתמש בתרופות שיאריכו את חייו באופן מלאכותי.

אותה בארץ. תנסי בבקשה להביא לי אותה. הצבעתי על כך, שמעט מאוד תרופות ניתן להשיג בשווייץ ללא מירשם רפואי והיא אמרה: זאת תרופה שאפשר לקבל בלי מרשם.

בציריך נכנסתי לבית מרקחת המוכר לי היטב, ביקשתי את התרופה ונאמר לי שזו תרופה שאפשר לקבלה רק עם מרשם. הסברתי שלדברי חברתי אין צורך במרשם. בעל בית המרקחת שהכיר אותי והבין שאני מנסה לעזור לחברה ברכישת תרופה ואפילו לא יודעת במה מדובר. הוא הסביר, שבפתק מופיעים כדורים שהם סם מאוד מסוכן, לא רק שחייבים לקבל אותם לפי מרשם רפואי, אלא גם להודיע למשרד הבריאות ולמשטרה את כמות הכדורים, שם הרופא, שם הלקוח וכתובתו. עם כדורים אלה אפשר להרוג בן אדם... מלמלתי בכעס: וגם להתאבד. נכון, אמר הרוקח, כנראה שחברתך חושבת על כך והשתמשה בך כשליח. מאוד כעסתי וגם נעלבתי.

אחרי כמה חודשים נפטרה חברתי. לפני מותה עוד הספיקה לומר לי: לו היו לי הכדורים האלה חיי היו הרבה יותר טובים. אז הייתי יודעת שהברירה בידי ואוכל לגמור את סבלי מתי שאני רוצה כי אני יודעת: איש לא יעזור לי.

במדינות נאורות בעולם יש נסיון להתמודד עם הבעיה של הארכת החיים כפויה בדרך מלאכותית. כך, למשל, ביותר מ־40 מדינות בארצות־הברית ישנם חוקים המאפשרים לבני־אדם לכתוב צוואה בעודם בחיים, כשדעתם צלולה, ולהביע בה את רצונם באשר לסוג הטיפול הרפואי שיינתן להם בנסיבות מסוימות. הכוונה היא „לצוואת־חיים". אדם שערך צוואה כזו, זכאי להורות לרופא המטפל בו, שלא לחבר אותו לשום מכשיר החייאה מכל סוג שהוא, או, לחלופין, לנתק אותו ממכשיר כזה בנסיבות מיוחדות". בארצות רבות קיימים ארגונים וחבורות המגדירים ומעודדים המתת חסד. אגודה כזו קיימת גם בישראל ומונה כ־200 חברים.

ארגון HEMLOCK תומך [illegible] פעיל בהמתה ללא־כאבים [illegible] חולים [illegible] שפרסם [illegible] שונות כיצד [illegible] חייהם, אלו תרופות אפ[illegible] לשם כך ובאיזה [illegible] חב[illegible] סבורים כי ההחלטה הסופית מתי ואיך למות, היא זכותו המוחלטת של כל אדם ואדם

מאת חיה יוסף

הרחוב שהיה פעם חלון הראווה של תל־אביב הפך למיזללה של „ג'אנק פוד", מקום משכנם של חסרי בית ומוכי גורל המוצאים את מחייתם משאריות המזון המוגש במסעדות המהירות. בלילה, דיזנגוף הוא „דאון טאון" אמיתי

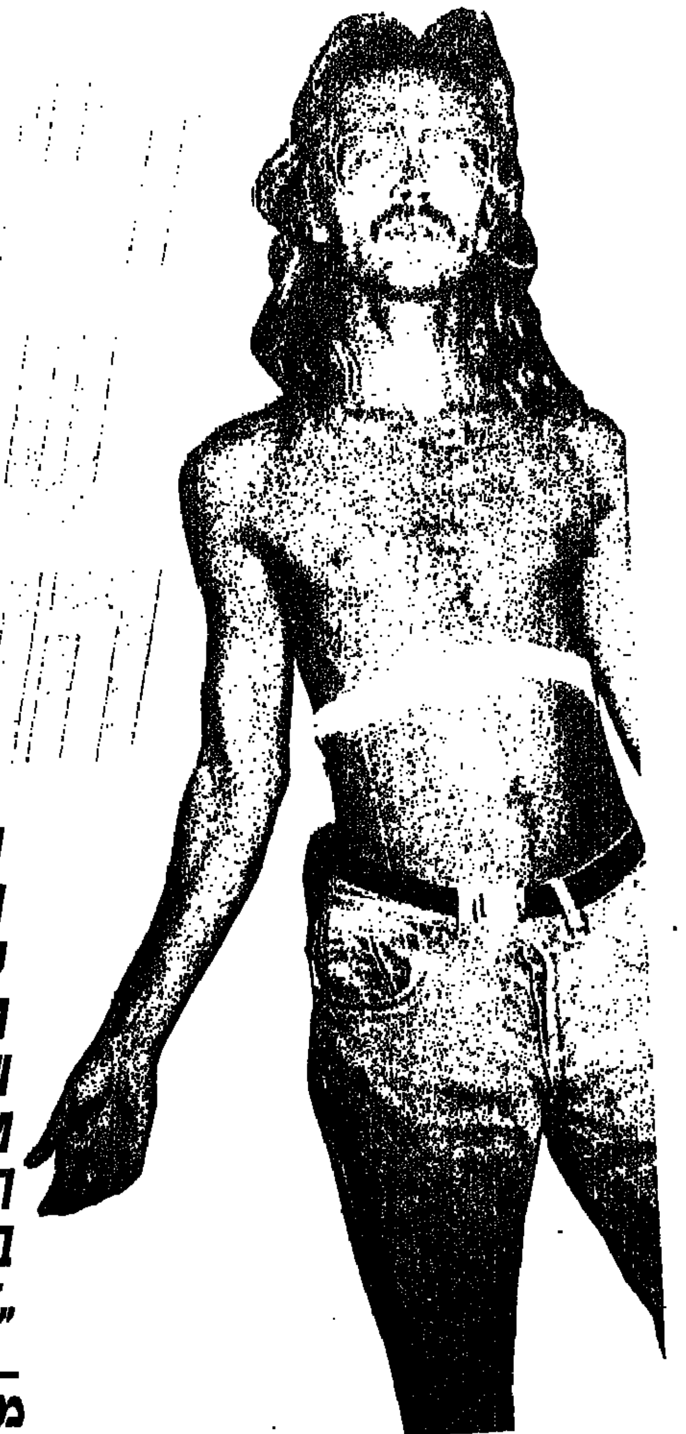

מייקל — ערבי בא וצעק לו „יהודי" ודקר בסכין.

מאת אלישבע איילון

צילום בועז לניר

ח תולי רחוב, שוכני רחובות. בעלי אוזניים, עיניים, גפיים (לעיתים באופן חלקי). מדברים עברית. אוכלים בשר, דגים, פירות, ירקות עם רוטב זבל מלמעלה, שאריות של מסעדות זבל. יש ורוטב הג'אנק הופך מנה עיקרית ויחידה באותו יום.

מאמינים בתחנות אוטובוס, בקרטונים (בקיץ), בניילונים (בחורף). בדרך כלל שתקנים, ממלאים פיהם מי שיכורים. חיים כי צריך, צורכים מינימום של חיים, מכוח האינרציה. לא יידרסו כמעט אף פעם. חתולים קשוחים, לא עוברים באדום, לא עוברים אף פעם לצד השני, אין להם צד שני.

דיזנגוף של היום הוא לא דיזנגוף של פעם. חלון הראווה היוקרתי של תל־אביב, מציג בעיקר מיזללה זולה בסגנון הפאסט־פוד. פלאפל, בורגר־ראנצ', שווארמה, אוכל סיני מבוים, גרוע, על כלים חד־פעמיים וחומוס מנוגב בגרגרסיית כולבוטק. אין גבירים, אין גבירות, אין בוהמה. קפה „כסית", המעוז הרוחני של פעם התייתם כמעט לחלוטין מהבדרנו'ה האליטיסטית שלו. ציביה, אחותו של משה איש כסית ומנהלת המקום, פוגשת בצהרי שישי שאריות דלות מהחרכב ההיסטורי. לא תמצא היום ב„כסית" את שלמה ארצי יושב וכותב שירים. אלתרמן עשה את זה. לאה גולדברג עשתה את זה. פעם ריחפה רוח היצירה מעל ראשו של הרחוב. היום מרחף ריח זבל בעל ארומה מיוחדת, אפטרשייב של חתולי רחוב. הם יושבים בדיזנגוף באופן טבעי, מוצאים בו את כל מבוקשם. כשיורד הלילה ואורחי המזללות מסתלקים לדרכם, הם בולטים בשטח, כלויים, זרוקים, אנשים.

„התאוריה הבלתי משוחרת של העצם הנזרקת", נראית ככה:
רוחמנים בנידרחמנים זורקים עצמות,
שמעון (שם בדוי) הוא רחמן
שמעון בוודאי יזרוק איזו עצם.

ההסתברות אומרת — במחזור קיום של 24 שעות יעברו באיזור שמכיכר דיזנגוף ועד רחוב פרישמן, ככה וככה שמעונים טובי לב שישקיטו בזריקת העצם את מצפונם שלהם ואת רעבונם של חתולי הרחוב המבוצרים באיזור.

פושטי היד מסירים את הכובע בפני הכבוד, מניחים אותו הפוך על הרצפה. בסוף היום יוצא להם ממנו כסף טוב. יחסית.

ב־12 בלילה, הכיכר מתרוקנת, החתולים הביתיים פורשים לשנת לילה והם נשארים ברחוב, בבית שלהם. חוטשיים לעצמם, ולרחוב שנותן להם מסגרת. פעם, לפני שאגם בא אל הכיכר היו בה הרכה חתולי רחוב בשלל סגנונות. היום יש שם אנשי ביטחון של צ'יץ וצ'יץ לא אוהב חתולי רחוב במרכז הכיכר, במרכז העיר, שבמרכז הארץ, ליד הפסל שגם מסתובב, גם מנגן וגם יורק אש. או מגרשים אותם, הם נמוצים אל הסימטאות, אבל בסופו של דבר תמיד שבים אל הכיכר, מנסים את מולם, אולי מישהו יזרוק איזו עצם.

2 חתולי רחוב תוצרת חוץ. אמריקאים. משוטטים תוגנ[illegible] הרפתקאות. קין, ג'ון, מייקל. קין נדקר לפני יומיים[illegible] מסכן. מייקל מספר שהלך לשירותים וערבי בא, צעק לו „יהודי", היו מכות אחרי זה בית־חולים, איכילוב. עכשיו חייב קין הרבה כסף על הטיפול שקיבל. אתם יהודים? לא. נוצרים. אין לכם כסף? היו לנו 5000 דולר, אבל גנבו לנו. עכשיו אנחנו מפחדים כמו ילדים. איך אתם יודעים שזה היה ערבי? אנחנו יודעים. הוא לא דיבר כמו ישראלים. מה אתם עושים? סתם מסתובבים. לילה מאוחר, איפה אתם ישנים? בחוץ, בפארק, על שפת הים, כל מיני. נחמדים מאוד. יושבים, מסתכלים על אנשים, שותים הרבה בירה. בעוד שבוע ניסע ליוון ואחרי זה חביתה לחיים קצת יותר בורגניים. חתולי רחוב זמניים.

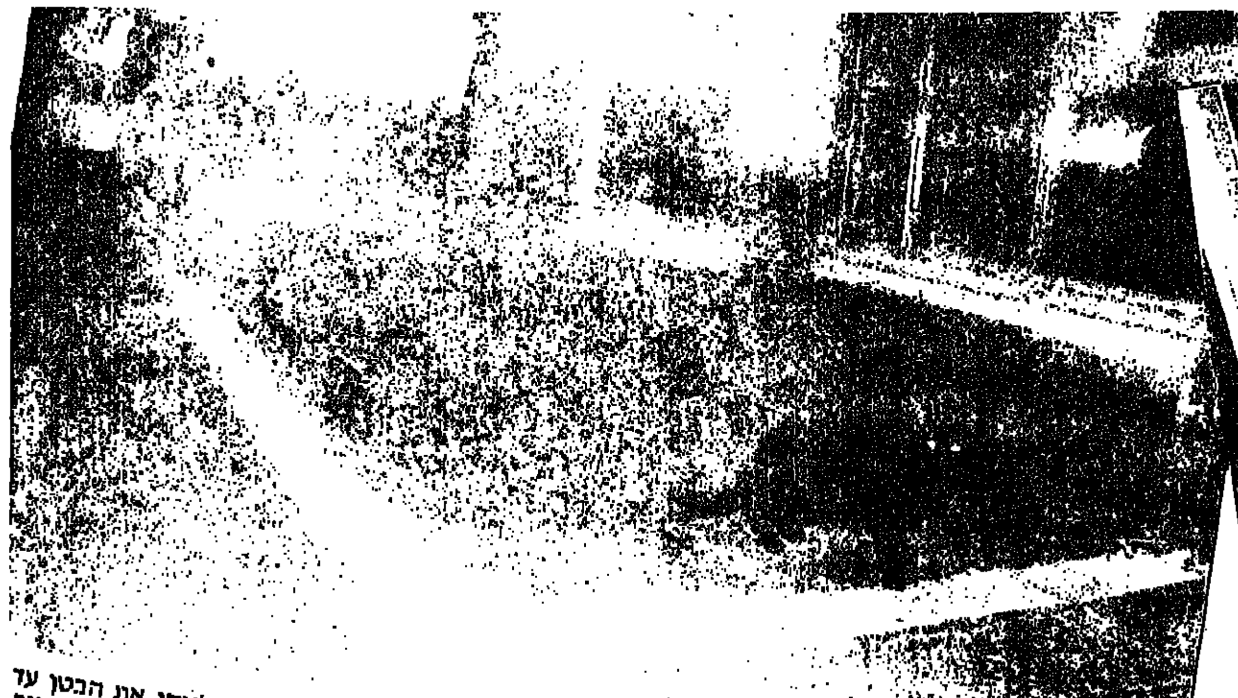

4 מת בתפריט היום? ארוחה סינית. המסעדה ממול כבר סגורה. את השאריות שספגה משך היום, פרקה על המדרכה בשביל עובדי הזבל של הבוקר. עוף בשומשום, מציאה ממש. מסדרת לחתול רחוב קלאסי את הבטן עד הבוקר. אחרי זה הוא מנקה את עצמו, לבד, באמצע הרחוב. בלי לעשות חשבון לאף אחד. בזה הוא נבדל. עם אישיות מתוספסת כמו שלו, עוד יראו אותו מסתובב פה הרבה.

1 חתול אנונימי. מעשן מלבורו. שותה שני וודקה ביום. בקבוקים. בן 37, בא מברזיל. אוכל שאריות רכות. השיניים? חלקן מחסמים, הכבד מהאלכוהול. הריאות מהסיגריות. נותנים לו ב„שכונה" עוד חצי שנה של חיים. משהו כמו 365 בקבוקי וודקה. מאיפה יש לו כסף? מהעצמות שהאנשים הרחמנים זורקים. מבעלי מסעדות. בסביבה. קורא להם יהודים. הוא לא מבקש אף פעם מאף אחד כלום. אולי אש. ישב עשר שנים בכלא על פריצה ושדידה, הוא (מעדיף) בבנק ברחוב אלנבי. יצא מהכלא, יצא מהסמים. רוצה להפסיק לשתות, רוצה לחיות אחרת. איזה כמו בן אדם. העיניים נוצצות. אמא, יש. אבא, אין. הוא לא עובד. רק גר עם סבא ברחוב העבודה. אז למה הוא זרוק מצחין ברחובות? כי הוא לא הולך לסבא. למה? כי... עשר לי, עושים לי... למה הם עושים לי ככה? מה? העיניים נוצצות בוכות. קר בלילה? עכשיו לא וכשלו, אז קר. מה לעשות? אני יודע בדיוק איך אני נראה. מרים את הכתפיים, שומט את הכתפיים. בולע רוק. אני לא אשאר הרבה זמן ככה ברחוב. לא הגיוני.

אנשים במדים מגיעים, שני עתודאים. בני 19, זקופים, [illegible] מפה. לאן אתם שולחים חתול עלוב שכזה? לעזאזל רגע, תנו להיפרד. כשאני בא לעבודה, אני משאיר את חלב בבית. מפרט איש הסדר.

נו, חתול, מה יהיה? יהיה טוב. העיניים נוצצות עכשיו חזק. לא נראה לי שיהיה טוב. אז זו בעיית שלך. אל תקחי ללב. תקחי לנימוס, תיקום את עצמך בידיים. [illegible] הביאו אותי, ידיים מלוכלכות, [illegible]

3 חתול רחוב מזדקן, עייף. בדרך־כלל שרוע על הרצפה, ממש למרגלות הכיכר. מניח את כובע הכבוד לפני העוברים ושבים. כל אגורה שנופלת שותקת את הכבוד לדבריו. זו גם לא בושה, לדבריו. הבושה עושה את הכבוד. נשאר לו רק מעט בושה, בבוד. כסף, מזה דווקא יש לו הרבה. ותר. ברוך השם, לא מתלונן. זה בגדר הצהרת הון. לא מוכן לפרט. מפחד ממס הכנסה. בצחוק. מס הכנסה [illegible] מחזיק מחתולי רחוב בלוויים, גם כשלקבתי בסכום [illegible] שקל. הוא תייך בזלזול. מתגרה. מה, אלף חמש [illegible] בחודש? אמרתי לך, ברוך השם לא מתלונן. למי הכסף? הולך לאשתי, היא מבקשת. מחכה. איפה אתה גר? [illegible] גן, כמו שאתם רואים. אותו. אחרי יום עבודה [illegible] שכיבת, הוא עומד ככה לפחות שעתיים. מחכה. למי אתה מחכה? לאשתי, כל יום היא והשכן באים לקחת אותי. ילדים? יש לי בן אחד, מסכן. הוא יודע שאני כאן מתבייש. והרגלו? נפצעתי בתאונת עבודה. מאז אני מבקש כסף מאנשים. ונותנים? ברוך השם, יש אנשים טובים. אתה אוהב עזרה, משהו לשבת? חשבת? יש. ברוך השם. לא מתלונן, זה בשביל אשתי. לשכב ככה כל הזמן [illegible] יש לעשות? אשתך לא נמאסה? [illegible] לקחת אותי. עבודתי? [illegible] צלצלתי אליה באסימון [illegible] עברו שעתיים והיא לא באה [illegible] חלאסי, שחור, עיניים זהב, [illegible] לילה.

5 לכאורה, חתול מבויית. יש לו בית ברחוב טרומפלדור בת"א ומשפחה שמורכבת מאח אחד. אבא שלו היה איש דתי שכתב שירה. הוא לא הולך כמעט הביתה. למה לא רוצה. לפעמים הוא שוכב על המדרכה ליד שלט כתוב בכתב יד, שמספר סיפור דרמטי על משפחה במצוקה המשוועת לעזרה. מבקש רחמים. היום הוא יושב בתחנה. מאז הצהריים הוא מפרק שק של המתנה לאוטובוס. קו 5 הפסיק במקום. משחק בחלוק ושוב. חשקית השחורה לידו עוטפת פירות ומיצים תוססים. הכיפה על הראש כי „אמרו לי לא ללכת ארבעה צעדים בלי כיפה".

מה אתה עושה כל היום? מעביר את הזמן. עובד לפעמים? לא. העיניים האדומות מעפעפות בהילוך איטי. מה פתאום, אני לא מסטול. בן כמה אתה? 28. לא רוצה להתחתן? אשה זה צרות.

העיניים נוקבות, מה את עושה כאן? גרה כאן. נכון שהכי טוב לחיות לבד? הוא אומר לי. נכון. אני שואלת — יש לך תכניות? בשביל החיים האלה צריך הרבה כוח, הוא אומר צריך לקחת כל הזמן הרבה אחריות. אני מעדיף בינתיים לראות מהצד איך אחרים מתמודדים עם זה. אז כל החיים תשב ברחוב ותפצח גרעינים? לא יודע, אולי יום אחד אני אקבל אומץ ואתחיל לרוץ כמו כולם. זה מפחיד. את לא חושבת כן? תגידי, את גרה לבד? בואי שבי לידי, נדבר קצת. רוצה גרעינים? חתול רחוב עם פוטנציאל מבוין.

אנטוניו, ג'אני וניקולא, שלושה חברים טובים מהמחתרת האיטלקית, מאוהבים באותה אשה וחולמים על אותה מהפיכה. אחרי שלושים שנה הם עורכים מפגש של חשבון דרך. סרט של אטורה סקולה, למשוגעי קולנוע

מאת יעל ישראל

סיפור המעשה הוא שלושה חברים טובים מהמחתרת האיטלקית, מהפכנים עייפים, הנפגשים מקץ שלושים שנה וסוקרים את מאזן ההישגים, ובעיקר האכזבות. הם מאוהבים באותה אשה. פעם היו אנרכיסטים פעילי שמאל, כיום הם מתחפרים בבונקר אישי של פחדים והחמצות.

הסיפור כשלעצמו הוא דרמה אנושית מוכרת. גיבוריו הם דמויות טיפוסיות מהקולנוע האיטלקי: ססגוניות, פשוטות, חמות וצעקניות. הבמאי אוהב אותן. מגעו האנושי של אבי הניאו־ריאליזם האיטלקי, ויטוריו דה־סיקה, ניכר בעבודת הבימוי של אטורה סקולה, הנמנה עם צמרת בימאי איטליה הפועלים כיום. את הסרט „אהבנו כל כך" הקדיש הבמאי לדה־סיקה האגדי. לא במקרה. אבל זה מתבהר רק במהלך הסרט.

מה עושה סקולה כדי להקנות טעמים ותת־גוונים של טעמים, למעשיית הידידות הגברית הלא־מקורית, לאותה סכימה משטנית של נאמנות בין חברים לנשק? הוא מצרף רובד סמוי לעלילה הבנאלית, ומחבר בין דרמה אנושית בנוסח דה־סיקה לבין סקירת תולדות הקולנוע האיטלקי. מתחת לפני השטח, סבוכים עשרות איזכורים וציטוטים, ישירים ופתלתלים. חידון קולנוע סבוך ומעורר תיאבון שהוא חגיגה לחובבי קולנוע ידענים. סרטים רבים מסתבכים במחוות של התבטלות בפני תולדות הקולנוע. מעטים הם המצליחים להשתחרר מלפיתת הצבת המעיקה של אותם איזכורים קולנועיים, המשליכים את הסרט לקצה הלמדני, השכלתני, המודע לעצמו. עוד סרט למשוגעי קולנוע. לרוב, אם נסיר מהסרטים הללו את שפע המחוות וההתייחסויות הקולנועיות, נמצא רק שלד עירום, החסר אישיות עצמאית. אצל אטורה סקולה, למרות השילוב המוחלט כל כך בין הרבדים, מתקיים איזון נכון בין הטיפול האנושי ולאמירה החברתית האירונית, לבין מבוך הציטוטים הקולנועיים. עשרות שמות של במאים נזרקים בסרט, ישירות או כבדרך אגב, שלושה סרטים קלאסיים מקבלים בסרט התייחסות חדשה, שני במאים ושחקן אחד מופיעים כתור עצמם. התהליך הקולנועי כולו — „צילום, טקסט, עריכה — הוא שורת מחוות של התייחסות לניאו־ריאליזם האיטלקי, הארוגים בערמה במישור העלילתי, שנשאר סיפור אנושי פשוט, מריר־מתקתק, עצוב־מצחיק. שהרי המחווה הראשונה של סקולה, היא בכל זאת לדה־סיקה.

„אהבנו כל כך" מגיע אלינו להקרנה מסחרית ארבע־עשרה שנים לאחר שנוצר. הסיבה, כנראה, היא הצלחת סרטו האחרון של סקולה, „המשפחה", אצל הקהל הישראלי. ב„המשפחה" — נפרש מבט אפי על פני חצי מאה, ונסקרות התהפוכות הפוליטיות שעברו על החברה האיטלקית במאה ה־20, דרך סיפורה של משפחה רומאית אמידה. זהו סרט מגובש, מפוכח, לא חריף, המביט על החיים מנקודת השקפה של „חוכמת זקנים", בעוד ש„אהבנו כל כך" הוא סרט הרבה יותר נועז וביקורתי, אף שלמעשה עוסק באותו נושא. סיכומי חיים של מהפכני שמאל מרירים, ומה שקרה להם לאחר שלושים שנים. מאזן תקוות, חלומות, ציפיות ואכזבות. סקולה שב ומתעסק בנושא זה, שהוא במידה לא מבוטלת השתקפות של עצמו ובני דורו, גם בסרט „המרפסת" משנת 79'. אך בעוד שבסרט זה הגיבורים הם אינטלקטואלים עקרים ושחוקים שנואשו מהכל, „אהבנו כל כך" ממוזג בין יאוש לתקווה. הוא מריר וספקני בקשר לאפשרות של שינוי ממשי, אך לא טורק את הדלת בפני תקוות להתחדשות. ציוני דרך חשובים בחיי שלושת גיבוריו הם תמרורים בתולדות איטליה במשך שלושים השנים שלאחר חיסול המשטר הפשיסטי, ובמקביל נערכת סקירה אנתולוגית מבריקה של תולדות הקולנוע האיטלקי. ניסיון להצליב בין הניאו־ריאליזם בקולנוע, שצמח מתוך דלות ועל דלות כהצהרת עמדה, לבין המהפכים החברתיים והפוליטיים. כיצד הקולנוע משקף את המציאות, מתחבר אליה, מלווה אותה, מקדים אותה, ולפעמים יוצר אותה. כשם שהניאו־ריאליזם הקולנועי בישר על השקפת עולם והתחבר לרוח הסוציאליסטית שנשבה בקרב מחתרת השמאל האיטלקי בימי מוסוליני.

הקולנוע מצטלב בחיים

בעצם „אהבנו כל כך" הוא סרט על כוחו של הקולנוע, המלווה אותנו, ומשפיע על תודעתנו באורח סמוי. הקולנוע מלווה את גיבורי הסרט בכל שלב משמעותי בחייהם, מבנה התסריט, המתמזג בעלילה, מלמד על השינויים החברתיים והקולנועיים, המקבילים זה לזה.

בתור סרט על סרטים סקולה לא נותן לנו לשכוח שמדובר בפיקציה, מכריח אותנו להתייחס באופן שכלתני וניתוחי לכך שהגיבורים הם קודם כל שחקנים המציגים בפנינו דמויות מהחיים. שלא נשכח שבעת אנחנו נמצאים בחלום. הסרט מעגלי, מתחיל בסוף הסרט, כאשר שלושת החברים באים לבקר את חברם העשיר בתווילתו שבפרבר רומאי. סצינת צבע בפוקוס רך, בסגנון סרטיו המאוחרים של דה־סיקה (למשל „הגן של פינצי קונטיני"), משתנה לשחור לבן, ובפלש בק הגיבורים מספרים כיצד נפגשו במחתרת בימי מלחמת העולם השנייה. זהו שחור לבן שמאזכר את יומני החדשות הנושנים ומלווה את שלושת החברים עד שנות ה־60, שאז ישתנה חזרה לצבע. ג'אני (ויטוריו גאסמן, המגלם דמות זהה למה שגילם ב„המשפחה"), הוא עורך־דין אופורטוניסט שרוצה להעביר את איטליה ברפורמה וסופו שוקע בבורגנות זחוחה, אנטוניו (נינו מנפרדי), סניטר סוציאליסט, טוב לב והגון, וניקולא (סטה פלורס) אינטלקטואל נרגש וחובב קולנוע. השלושה מתאהבים מדי פעם בלוצ'יה, שחקנית יפה ומובטלת (סטפניה סנדרלי, שהיתה אשתו הזנוחה של גאסמן ב„המשפחה", וכאן היא מושא אהבתו האידיאלית). בין אהבה לאהבה, ובין פגישה לפגישה על איזו פסטה זולה אצל „מלך חצי מנה", הם חולמים על מהפכות ומאמינים שאפשר לשנות את העולם. במפגשיהם האקראיים במשך שלושים השנים, הם למדים שכל אחד מהם פנה לדרכו. ג'אני התחתן עם בתו העבה של סוחר קרקעות עשיר ועתה יש לו עדר של שמנים וולגאריים כקרובי משפחה. ניקולא המאוכזב, לא הצליח לשנות את העולם במהפכות הזוטא שלו, והפך למבקר קולנוע נרגז בעיתון נידח, ורק אנטוניו העממי ממשיך לשאת את נס המהפכה, באותו להט חסר פשרות, וגם זוכה להינשא לאשה שכולם מאוהבים בה בסתר.

הקולנוע משתלב בחיי הגיבורים באופן סמוי וגלוי. כמעט כל סצינה מתייחסת לסצינה מסרט ידוע של אחד מהבמאים האיטלקיים הנסקרים בסרטו של סקולה. ניקולא הקולנוען, מעריץ את סרטו הקלאסי של דה־סיקה. „גונבי האופניים" שהיה ממכשרי הניאו־ריאליזם האיטלקי. הוא גם נבחן על הסרט בחידון טלוויזיוני מגוחך ומבוזה. דה־סיקה עצמו, שמופיע בסרט בקטע דוקומנטרי, מאוזכר גם בסצינת בית החולים בנוסח „אומברטו ד.", בסצינת מיטה משעשעת כמו מ„נישואין נוסח איטליה", בעוד שבני משפחתו השמנים, העשירים והרוחים של ג'אני, נראים בדיוק כמו העשירים המושחתים מ„נס במילנו". אנטוניוני מאוזכר בסרט בגלוי, כאשר אשתו הזנוחה והאוהבת של ג'אני, אשה פשוטה שעשתה הכל כדי שבעלה יאהב אותה, כולל דיאטות רצחניות ולימודי העשרה — מרגישה זהות עם מוניקה ויטי, הגיבורה העשירה והעקרה מבחינה רגשית של אנטוניוני ב„ליקוי חמה". אנטוניוני זוכה לאיזכור נוסף בסצינת מרדף משפחתי משעשעת, הזכורה מהסרט „אוונטורה". את רוברטו רוסליני מזכיר סקולה דרך השחקן אלדו פאבריצ'י, אשר בצעירותו שיחק בסרט „רומא, עיר פרוזה" ועתה הוא מגלם את דמותו הנלעגת של החותן השמן והעשיר של ג'אני. רוסליני מוזכר שנית, הפעם בשמו, באחת הסצינות הנפלאות של הסרט, סצינה הקשורה לפליני ולסרטו „לה דולצ'ה ויטה". לוצ'יה עובדת כנצבת בסרט זה, היא משוחחת עם מארצ'לו מאסטרויאני בתפקיד עצמו. עוד בסצינה, המתרחשת במזרקת טרווי הידועה נמצאת גם כפילתה של אניטה אקברג, הבלונדית השופעת, ופליני עצמו, הנמצא בעיצומם של הצילומים על הסצינה היותר מפורסמת בקולנוע האיטלקי.

גם סרטים זרים שהפכו לנכסי צאן ברזל בתולדות הקולנוע נסקרים בסרטו של סקולה במחוות קטנות של הערצה. אחת מהן מצדיעה לסרטו של אייזנשטיין הרוסי: „פוטיומקין", כאשר החברים מטיילים בלילה רומאי במדרגות הספרייה, וניקולא הקולנוען ממחיש ללוצ'יה את סצינת ההמון הקלאסית על מדרגות אודסה, סצינה שזכתה לאינספור ציטוטים, לאחרונה גם ב„הבלתי משוחדים" של בראיין דה פאלמה. גם אלן רנה הצרפתי מוזכר בחטף כאשר אנטוניו אומר שהוא הולך עכשיו לראות את סרטו „אשתקד במארייננבד". „האזרח קיין" מאוזכר בעדינות בגולת הקריסטל של הטייקון, המופיעה גם בידה של אשתו השמנה של ג'אני. אבל במקום מוחלת השלג „רוזבאד", היא רואה בו את אהובה האדיש. ועוד סרט המוזכר ואף זוכה לקטע, הוא הסרט האנגלי „מקום בצמרת", בו לורנס הארווי וקים נובאק הנאהבים משוחחים בדיבוב לאיטלקית, והסצינה מקבילה למה שקורה באולם בין לוצ'יה לאנטוניו. בדרך זו סקולה סוגר מעגלים. הקולנוע מצטלב בחיים. משקף את החיים ולפעמים הוא גם מה שנשאר לזכור מהחיים. הוא גם מה שיישאר הרבה אחרי שהזכרונות ימותו עם האנשים.

נינו מנפרדי וסטפניה סנדרלי: אנטוניו ולוצ'יה

חיה יוסף

משהו טוב מבית שלונסקי

רותי, חברת שער הגולן, הולכת בעקבות אביה, המשורר והסופר אברהם שלונסקי: היא אמנם מורה, שיושבת שעות ליד שולחן הכתיבה שלה וכותבת, ומכינה חומר לימוד מעניין ובכלל... אבל גם לה יש תחביב. היא ממציאה כל מיני מאכלים קלים לארוחת בוקר. כשאני מוזמנת לקיבוץ שלה אני עושה שמיניות באוויר כדי להישאר לארוחת בוקר של שבת. אז רותי מכינה את הגבינות, הסלטים והמימרחים ומקשטת כל דבר בשפע של ירקות, חתוכים לפרחים, חיות או סתם צורות נחמדות. הדימיון היוצר של רותי לא פחות מקסים משיריו של אביה המנוח.

ממרח פיקנטי: שמים בסיר משולשים של גבינה רכה (אלה שארוזים בשישיות בקופסה עגולה), מוסיפים מעט חלב ומחממים על אש קטנה. בוחשים עד שהגבינה נמסה ומתקבלת עיסה חלקה. לפי כמות החלב, קובעים אם יתקבל ממרח או מטבל. רותי מוסיפה אגוזים קצוצים, קימל או סומסום.

קל להכין ומאוד טעים.

מעדני חלבה

דניאלה מקיבוץ העוגן שאלה במכתב מה עושים שפתאום יש בבית הרבה חלבה.

הנה כמה אפשרויות שאת כולן ניסיתי:

● מכניסים לסיר קטן שתי כפות יין (סנטויה של כרמל היה מה שמצאתי במקרר שלי), מוסיפים 2 כפות גדולות חלבה. מחממים באש קטנה, בוחשים לאט עד שהחלבה נמסה ומתערבבת עם היין. מתקבלת תערובת רכה לבנה, מתאימה לדיפ או למריחה על ביסקוויטים.

● לוקחים כף שמן, כף גרגרי שומשום ושתי כפות חלבה. מחממים בסיר קטן ובוחשים עד שמתקבל ממרח מאוד מיוחד.

● חוצים פיתה, מורחים שכבה עבה של חלבה, מגלגלים, תוקעים קיסם כדי שלא תיפתח ואופים כמה דקות בתנור חם. הפיתה נעשית פריכה, החלבה נמסה וזה טעם גן־עדן.

● מרדדים חבילת בצק עלים לעלה דק. מפזרים הרבה חלבה, גרעיני חמניות קלופים, אגוזים קצוצים, כמה צימוקים — קצת עלי נענע קצוצים. מגלגלים, מורחים חלמון ביצה, מפזרים כמה גרגרי שומשום. אופים בתנור עד שהבצק משחים.

בתיאבון. ולמי שיש להוסיף מרשמים נוספים, אנא לשלוח אלי.

הסופרמרקטים הגדולים במדינה

מכל הבא ליד: בשוק הכרמל

לא להחמיץ

כשצביה אומרת שהיא הולכת „לקניות", אני יודעת שהיא נוסעת לתחנה המרכזית. אני אוהבת יותר את שוק הכרמל לרכישת אוכל, ואת שוק בצלאל לקניית בגדים. אני מדברת על שוקי תל־אביב, אך כמעט בכל עיר או עיירה יש שוק דומה. בשווקים אלה אפשר למצוא כל דבר שרק נחוץ למשק הבית: כלים, כלי חשמל, סירים בכל הגדלים ומכל סוג, תוצרת הארץ ותוצרת חוץ, צעצועים, קסטות, תקליטים, מכונות גילוח, מצלמות, אריגים, פרחים, חרסינות למטבח ולאמבטיה, סלים לגינה, מרקיזות, רהיטי גינה ומטבח, שעונים, בגדים לכל המשפחה מסוג א' עד סוג ג', נעליים, בדים וכמובן מוצרי מזון.

כיוון שבתחנה המרכזית חונים כל האוטובוסים, אין צורך במכונית פרטית ויושר מן הקניות עולים לאוטובוס המתאים.

ועוד פרט חשוב שמוצאים בשוק: ארוחה טובה. אפשר למצוא שם מכל טוב: ארוחת עוף בגריל, טרי, ישר מן השיפוד, סלטים, צ'יפס, קובה, או ירקות ממולאים. סלטים בלי סוף לביבות פטרוזיליה (משגעות) ואל תזלזלו ברוכלי הפלאפל. תשלמו שניים וחצי ש"ח ותקבלו פיתה טריה שאתם תמלאו אותה בכל טוב, בדקתי טרי, נקי וטעים, לא פחות מאשר במסעדה 5 כוכבים.

רות, בועז והקוצרים. מיניאטורה צרפתית מן המאה הי"ג

כי אל אשר תלכי אלך*

חג השבועות, או חג הביכורים, או חג הנישואין, כי בימים אלה נישאים זוגות רבים, ושוב חוזרים ומספרים את סיפורה של רות המואביה שהלכה בעקבות משפחתו של בעלה.

מריאנה, נולדה למשפחה קתולית אוסטרית ונשואה כבר 51 שנה לרופא יהודי שהכירה באוניברסיטה בגרמניה. הוא למד רפואה והיא משפטים. היא בלונדינית, כחולת עיניים, תמירה ויפה והוא שחום־עור, כהה עיניים, בן למשפחה יהודית עירקית מסורתית. הודיעו לו שעליו לעזוב את האוניברסיטה ואת גרמניה, ואפילו בלי תעודות שיאשרו כי למד כבר שלוש שנים. מריאנה האוסטרית הקתולית ומנשה העירקי אהבו זה את זו ולא רצו להיפרד. הוא אמר לה: „אני אוהב אותך, אך יודע שיהיו לך חיים קשים איתי. לא אוכל לחיות בגרמניה ולא באוסטריה. הורייך לעולם לא יתנו את ברכתם לברית נישואין בינינו והורי יישבו שבעה כאילו אני מת אם ייוודע להם שאני מתחתן איתך. לכן אני עוזב, ואת תישארי כאן ותמשיכי את לימודייך". מריאנה שמעה את דבריו וענתה: „אני אלך איתך. לא מעניינים אותי הורי או הוריך, ואינני מוכנה לחיות בלעדיך".

הזוג הגיע בשנת 1937 לתל־אביב. מריאנה חתמה על כל הניירות הנחוצים ובסעיף דת כתבה יהודייה. איש לא חשד שאין זה נכון. שנה אחרי הגיעם ארצה התחתנו והודיעו על כך להוריהם, אך לא זכו לברכתם. מריאנה ומנשה למדו עברית, סיימו את לימודיהם באוניברסיטת ירושלים, והתבססו במקצועותיהם ונולד הבן הראשון: אורי.

מנשה התגייס לצבא הבריטי ואחרי גמר המלחמה נשלח לאוסטריה. מריאנה ואורי הצטרפו אליו. הם חיפשו את הוריה של מריאנה וגילו אותם בעיירת קיט לא רחוק מווינה. מצבם היה בכי רע. חיו בבית הרוס, איבדו בהפצצות המלחמה את רכושם ופחדו מצבא הכיבוש. נולדה בת, הוריה של מריאנה הצטרפו למשפחה ואחרי שנתיים עלו כולם ארצה.

גם מנשה מצא את הוריו. אביו נפטר ואימו הגיעה עם האח הבכור לסקוטלנד, שם למד רפואה, והתחתן עם אחות אנגליה נוצריה.

האם, האח ורעייתו (שעברה גיור) ושני ילדיהם גם הם עלו ארצה. בבית רב קומות קנו שלוש דירות וחיו צמודים. שני אחים רופאים, אחד במרפאת קופת חולים והשני אורטופד בבית חולים.

שנים רבות היינו שכנים, ונפגשנו לא פעם במסיבות משפחתיות. פעם העזתי ושאלתי את שתי הרעיות הלא־יהודיות של שני הרופאים העירקיים: איך הצלחתן לבנות למשפחתכן חיים כה יפים, כאשר אתם מייצגים תרבויות כה שונות? אמרה מריאנה: „דווקא מפני שאנו כה שונים — תרבות אחרת, דת אחרת אנחנו יודעים שעלינו להתייחס אחד לשני בהבנה וסובלנות, לדעת לוותר ולכבד את מנהגי הזולת. זה מתבטא אפילו במנהגים ליד השולחן, טעמים באוכל, כיבוד ההורים." הוסיפה קרולין האנגליה: „מחוץ לכל זה: אנחנו אוהבים."

* מגילת רות, א', 16

והילד איננו...

לילדים

אלכס אנסקי מעניק חדשות בבוקר גם לילדים. מגיע להם. וגם במדור שלנו אפשר לתת לילדים פינה קטנטנה.

אשמח אם תספרו לי שקרה לכם משהו מעניין שלא היה כתוב בעיתון ולא שמעתם אצל אלכס.

אתמול סיפרו לי סיפור כזה: ילד נעלב מדברי מורתו, אחרי השיעור הראשון, הוא עזב את הכיתה, ונעלם מבית הספר. כנראה חשב שהיא תדאג עכשיו.

אך לא רק היא דאגה. כשהילד לא נכנס לכיתתו התחילה המורה לשאול איפה הוא ואף אחד לא ידע. שאלה המורה את השוער וגם הוא לא ראה ולא ידע. הלכה המורה למנהלת והיא קצת נבהלה, כי לא נעים שילד פתאום נעלם מבית הספר. טילפנו לאמא שלו והיא נבהלה, טילפנה לאבא למקום עבודתו ושניהם הגיעו לבית הספר. בשעה 11 הודיעו למשטרה וכל ילדי הכיתה והמורים התחילו בחיפושים, שאלו עוברי אורח, בעלי חנויות ונהגי אוטובוסים, האם ראו ילד בן 11 לבוש בתלבושת בית־ספר, והילד איננו.

קשה לתאר את הפחדים הנוראיים של כולם. אימו של הילד ישבה על מדרגות בית הספר, פניה חיוורים, עיניה אדומות וכל הזמן רק מלמלה: אלוהים תעשה שיחזור...

בשלוש אחרי הצהריים יצא הילד ממקום מחבואו על אחד מגגות השכונה. הוא אמר: „רציתי להעניש את המורה, היא העליבה אותי"...

אבל הילד העניש את הוריו, את בני כיתתו, משטרה, הנהלת בית הספר ועוד הרבה אנשים שכל־כך אוהבים אותו ודאגו לו נורא. לפני שרוצים „להעניש" מישהו, כדאי לעשות חשבון.

הכיוון – ספרד

יש ויכוח בספרד על מידת נאמנותו או אי־נאמנותו של הנגן פקו דה לוסיה לפלמנקו, אין ויכוח על כך שהוא כיום גיטריסט הפלמנקו מהטובים שיש, אולי הטוב מכולם. בפסטיבל ישראל

מאת יוסי ונונו

פאקו דה לוסיה כבר הופיע בעבר באמפי של צמח, שלא לדבר על בנייני האומה והיכל התרבות. זו הפעם הרביעית או החמישית, הפסקנו לספור, שהוא מופיע בארץ וכנראה שטוב לו כאן, אחרת לא היה חוזר. בשנה שעברה הופיע דה לוסיה על הגיטריסט ג'ון מקלפלין, מופע שאפשר לסווג אותו כשייך לאגף הג'אז בעשייה המוסיקלית שלו, השנה הוא מגיע עם חברי להקת הפלמנקו שלו, הכיוון הפעם ספרד.

הגיטריסט המוכשר הזה נולד ב־1947 בדרום ספרד. בגיל 5 כבר החל ללמוד גיטרה אצל ידיד משפחה ונגן פלמנקו מפורסם, ניניו ריקרדו. את הופעתו הפומבית הראשונה ערך בהיותו בן 11 ובגיל 12 כבר זכה בפרס מיוחד בתחרות פלמנקו מסורתיות. לוסיה ליוה את אחיו פפה שזכה בפרס הראשון בשירה.

● ב־1961 הצטרף ללהקת הפלמנקו של חוזה גרקו, איתה הופיע ברחבי העולם. את הקפיצה למעלה עשה דרך "פסטיבלי פלמנקו היספאנו" בהם השתתף לצד גדולי זמרי הפלמנקו של כל הזמנים. במופעים אלה החל פאקו דה לוסיה לנגן כסולן ● ב־1967, בהיותו בן 20, הקליט דה לוסיה את "לה גיטרה פבולוזה דה פאקו דה לוסיה" (מאז, בעצם, הפך לגיטריסט הפלמנקו המוביל בספרד ● ב־1969 הקליט את "פנטסיה פלמנקה" שביסס את מעמדו ופתח לו את הדרך לקריירה מחוץ לספרד. ● ב־1970 הופיע בפאלו דה לה מוסיקה" בברצלונה במסגרת חגיגות לכבוד יום הולדתו של בטהובן ו־25 שנה למות בארטוק, מופע שזכור כאחד השיאים של לוסיה כנגן. ● ב־1980 הקליט תקליט מחווה למנואל דה־פאייה וגרם לוויכוח בעולם המוסיקה הספרדי, ויכוח שנסב סביב הפרשנות שנתן למוסיקה של דה־פאייה. במקביל לתקליטות ולסיבובי ההופעות שהוקדשו לפלמנקו, התפתחה הקריירה הג'אזית שלו, הוא ניגן עם צ'יק קוריאה וקרלוס סנטנה, ג'ון מקלפלין, לארי קוריאל ואל דה־מיולה. השלישייה מקלפלין, דה־מיולה ודה לוסיה יצאה גם לסיבוב הופעות ברחבי העולם וזכתה להצלחה. הם גם הקליטו ביחד את Fqriday Night in Sau Francise ו־Passion Grace and Fire.

דה לוסיה חיבר מוסיקה לסרטים רבים (בין היתר "כרמן" של סאורה) וכן מוסיקה לבלט. תקליטו האחרון (הוא הקליט עד היום 27 תקליטים) נקרא "שירוקו", וידו, תרתי משמע, עודנו נטויה.

אסכולת פלמנקו חדשה

עוצמתו של דה לוסיה נובעת בראש וראשונה מנגינתו. ללוסיה טכניקה מהממת, וירטואוזיות היא מלה שקטנה עליו. צליל בגיטרת הפלמנקו שלו שקוף, בוהק ויש ויכוח, בעיקר בספרד, על מידת נאמנותו או אי־נאמנותו של דה לוסיה לפלמנקו. ויכוח עקר לטעמי.

מלת המפתח במוסיקה של דה לוסיה היא חדשנות, לוסיה מותח את גבולות הפלמנקו ובעצם מציל אותו מקיפאון. הוא פתח דרך חדשה לסגנון שהלך וקפא על שמריו ובמובן הזה לוסיה אינו רק חדשן, הוא מייסד אסכולה חדשה של פלמנקו, אסכולה שיש לה יריבים רבים, אבל כמו שאפשר להבין מהצלחתו גם תומכים לא מעטים. אם לתמצת את החידושים העיקריים של לוסיה, מדובר קודם כל בפתיחת הפלמנקו לסגנונות חדשים, פתיחה דו־כיוונית, אגב, ושילוב בין טכניקת נגינה ג'אזית, אלתורית ביסודה, לנגינת פלמנקו.

בשנים האחרונות הולך הג'אז ומשתלט על המוסיקה שלו, אבל בסה"כ מצליח לוסיה לשמור על איזון נכון, כך ששני הסגנונות יוצאים נשכרים.

המופע השנה, יהיה דומה למופע שנתנה כאן הלהקה של לוסיה ב־84'. מופע שזכה אז להצלחה והשאיר טעם של עוד. יחד עם לוסיה יגיעו רמון סנצ'ז גומז (50) – גיטרה, אחיו הבכור של פאקו ומורו הראשון לגיטרה. חוזה סנצ'ז גומז (43) – שירה, הנחשב לאחד מזמרי הפלמנקו הטובים ביותר כיום, עוסק גם בהלחנה, מאחוריו רשימה ארוכה של תקליטים מצליחים, ביניהם "קמינגדוו", "לה מזונה לונה" ו"זמרים בניו יורק". אגב, גם חוזה סנצ'ז גומז הוא אחיו של לוסיה.

עוד בהרכב: רובם דנטס (33) – כלי הקשה, נגן ברזילאי, ליווה בין היתר את אלברטו ג'יל, בשנים האחרונות חי בספרד, היה חבר ב"דולורס" להקת הליווי הראשונה של דה לוסיה. צ'רלס בנוונט (33) – גיטרה באס, מוסיקאי מצוין, עסק הרבה במוסיקה אוונגרדית, עיקר עיסוקו במוסיקה ברזילאית וג'אז. היה חבר בלהקת "מוסיקה אורבאנה" שניגנה מוסיקה חדשנית. בנוונט ניגן והקליט עם צ'יק קוריאה. חורחה פרדו (31) – חלילן וסקסופון, ניגן עם טטה מונטולו, סליד המפטון, לו בנט. את הקשר עם הפלמנקו החל ב"דולורס". מלבד שיתוף הפעולה עם דה לוסיה הוא משתתף בהרכבי ג'אז אירופאיים.

בנוסף למוסיקאים יופיע מנואל סולר (40) – רקדן. הרקורד שלו מספר על הופעה כרקדן ראשי בלהקתה של מנואלה ורגס ועל הוראת מחול לדור שלם של רקדני פלמנקו, ביניהם אנטוניו גאדס וכריסטינה הויוס.

הלהקה תנגן פלמנקו, ג'אז לטיני, פלמנקו־ג'אז, קטעי סולו של דה לוסיה וכמובן קטעי נגינה, מחול ושירה במיטב המסורת הספרדית, מופע שצריך להפוך לחגיגה של צבעים, קולות, מחול ואין סיבה שלא יהיה כזה.

ההופעות: תערכנה בירושלים, בנייני האומה, 5.6, 20.30; ת"א, היכל התרבות, 4.6; אמפיתיאטרון צמח, 3.6.

כוכב לכל דבר

זמר הרוק הקנדי, בריאן אדמס, יחנוך ב־6 ביוני את האמפיתיאטרון של ראשון לציון. יורש לספרינגסטין או לא, אדמס הוא רוקר מהשורה הראשונה של הצמרת העולמית

מאת עופר ניר

פארק הירקון פאסה? מי אומר דבר כזה? אולי יהודה טלית אמרגן, שלפני שלוש שנים הכניס את הפארק למפת מופעי הרוק הבינלאומיים ("דייר סטרייטס" היו הראשונים, אחר־כך באו כל השאר). טלית, מסיבות השמורות לו ולעיריית תל־אביב, החליט למצוא השנה אתר חדש. הדרישות: שיהיה גדול מספיק להכיל 15־20 אלף צופים ושיהיה בסביבה.

ראשון־לציון, זה מספיק בסביבה. עשרה קילומטר מדיזנגוף, חדר־השינה הצפוף עד מחנק של תל־אביב. "האמפיתיאטרון של ראשון", כך קוראים לו החבר'ה, זכה לכבוד הגדול, לארח את מופע־הרוק המיובא הראשון, אילה פארק הירקון. זה יקרה ב־3 ביוני. בריאן אדמס, רוקר קנדי משובח, יחנוך את האמפי־פארק, אדמס יופיע עוד פעמיים, ב־4 וב־5 ביוני, בקיסריה ובירושלים.

הוא גם שמח. קודם כל, משום שזה קרוב לבית ושוב לא יצטרך לברוח לפני ההדרן, כדי להימנע מפקקי־התנועה, הדרך למערכת, להעביר ביקורת הצוות, כנדרש. שנית, משום שאדמס אינו נמושה בתחומו להיפך. כבר היום הוא נחשב לרוקר הקנדי המצליח ביותר בשנות ה־80. אפשר לדרג אותו בשורה הראשונה של הרוק האמריקני בכלל ומכאן, בצמרת העולמית. נכון, לא במקום הראשון, לא בשני. אבל הוא במקום טוב.

המעריצים שלו אומרים שאפשר לראות בו יורש לספרינגסטין הגדול. לא ש"הבוס" מחפש עכשיו יורשים. עוד לא צריך. מי שלא כל כך מעריץ, משמיץ, ואומר שאדמס מחקה יופי את ספרינגסטין. הוא לא מחקה. הוא גם לא מנסה במיוחד להתחמק מן ההשוואות הללו. זו לא בושה כשאומרים שאתה נשמע כמו ספרינגסטין. המפיק שלו, בוב קלירמאונטן, עבד גם עם ספרינגסטין, לגיטימי.

איפה מתחיל הסיפור שלו? אולי כאן, בישראל. הוא בילה כאן, שלא מבחירתו האישית, חלק מתקופת התבגרותו. אביו, קונראד, היה איש־צבא מקצועי, ששירת בצבא האמריקני ואחר־כך, משהיגר לקנדה עם אשתו, ג'יין, וקיבל אזרחות קנדית, עשה תקופה מסוימת גם בצבא הקנדי. אבא אדמס היה נספח צבאי שעבר בכמה שגרירויות, בכמה בירות, וינה היתה אחת מהן, לפי בקשה מיוחדת. קונראד אדמס חובב אופרות מושבע והיכן, למעט הסקאלה של מילאנו, אפשר לתפוס איזה ורדי טוב, איזה פוצ'יני משובח? אז הוא ביקש את וינה וגם ניסה לחבב את האופרה על בריאן ועל בנו האחר, ברוס. לשווא, בריאן שנא אופרה. היום הוא מדבר אחרת, כמובן.

ילד טוב קנדה

אמרנו תל־אביב. לכאן, הגיעו תקליטי הרוק שהזמין מקנדה. מכאן סחב אותם חזרה, לקנדה. לך תדע, אם הוא זוכר משהו מתל־אביב של ראשית שנות ה־70, אם היו לו חברים כאן? למד בבית־ספר פרטי. היה זה בית־ספר פרטי, בעל משמעת, שמרני. זה היה טעמו של אדמס האב, שכמו אביו לפניו, למד באקדמיה צבאית באנגליה וקיווה לראות את בנו הולך בעקבותיו.

בית־ספר, בשביל בריאן אדמס, הוא נושא כאוב. שנאה אמיתית. ילד פרוע, הוא אומר על עצמו, "הייתי ילד עם פצעי בגרות ושיער ארוך והתחושה שבית־הספר הוא מוסד חסר טעם, שאין לי כל צורך בו. עם זאת, המשמעת הנוקשה הועילה לי, מאוחר יותר, בקריירה. אבל לא הערכתי את זה בזמנו, ועל כן הייתי אורח קבוע בחדרו של המנהל."

אחר־כך, בבית־הספר התיכון, נכנסה המוסיקה למלא תפקיד משמעותי בחייו. את הגיטרה הראשונה קנה בגיל עשר, בגיל 16 היה הרוקנ'רול מפלט יחיד מבדידות. אביו התגרש מאימו. הקשר ביניהם נותק למשך עשר שנים כמעט. האחים אדמס גדלו עם האם, שנישאה מאז פעם נוספת. ג'יין אדמס ליוותה את הקריירה של בריאן מקרוב. היא תמכה, תמיכה מלאה. את תקליטי־הזהב שקיבל, העניק לה. מחווה של ילד טוב. זה מה שהוא, ככלות הכל, ילד טוב קנדה. ההצלחה לא עלתה לראשו. אומרים שהוא מעדיף להיות עם החבר'ה שלו, באוטובוס המשותף, ולא בלימוזינה המפוארת. אחת האנקדוטות הידועות, מספרת איך נסע ברכבת־התחתית ואחר־כך הלך ברגל, להופעה שלו במדיסון סקוור גרדן בניו־יורק. ואז כבר היה כוכב ידוע. הוא קרוב אל הקהל. מופיע הרבה.

ג'יין אדמס ראתה אותו, כבר מספר פעמים, בהופעה. קונראד עדיין לא בא לראות איך בנו עושה בקהל כבשלו. בריאן מבין, לא כועס, אולי מאוכזב, אבל לא ממש. "אני מכיר את אבי, אני יודע למה לצפות ממנו. קשה לו להבין את המוסיקה הזאת. מעולם לא אמר לי שהוא אוהב את מה שאני עושה", אומר אדמס. "היינו מנותקים כמעט עשר שנים. מעולם לא היינו חברים טובים, אבל אני חושב שאנחנו קרובים יותר מתמיד."

בגיל 16 עזב את לימודיו והחליט לעשות כסף מרוקנ'רול. החלטה קשה לביצוע, כפי שגילה מייד. אדמס הצעיר היה גרוע. הגיטריסט שלו, דייב טיילור, זוכר איך השמנדריק הצעיר בא להיבחן ללהקה בה היה חבר אז. אדמס ידע לנגן שלושה אקורדים בגיטרה. ניגן אותם ונתבקש להתחפף משם במהירות. "הוא היה פשוט איום־ונורא," קבע טיילור. אדמס לא התייאש. אם היה מתייאש, היינו כותבים עליו עכשיו? הופיע בבארים ומועדונים קטנים, דורש במפגיע את מנת תשומת־הלב המגיעה מן הקהל, שלא תמיד היה מעוניין בו. לעתים, היה מזנק על השולחנות ומעיף כוסות בבעיטה. למזלו, הוא אומר בחיוך, אף־פעם לא יצא ניזוק, פיזית, מהתלהבות־היתר שלו. הוא הופיע עם להקה ועבד ביום, בכל עבודה מזדמנת. שטף כלים, מכר כובות שוקולד וחלם בגדול.

מקדמה של דולר

כעבור שנה, פגש באיש הנכון, בשותף המתאים להלומו־יו, שמו ג'ים ואלנס, מתופף וכותב־שירים שהיה פעם חבר בלהקת הרוק הקנדית "פריזמה". ואלנס, מבוגר בעשר שנים מאדמס בן ה־28, עזב את הלהקה וחיפש זמר צעיר, אלמוני, רעב לכל הזדמנות לשיר, שיקליט כמה שירים חדשים שלו, כדי שיוכל להציע אותם לחברות תקליטים. תקראו לזה כימיה, תקראו לזה סימפטיה אבהית־משהו מצידו של ואלנס, והשניים החליטו לנסות לכתוב ביחד. השירים שלהם הגיעו אחר־כך לשמות מוכרים כמו "בכמן טרנר אוברדרייב", "מאהב" ו"קיס".

האולפן היה מרתף ביתו המטונף של ואלנס, הקירות והרצפה היו רטובים. בכל זאת, הצליחו לכתוב ולהקליט שירים שיניחו את דעתם של מי שדעתם צריכה לנוח, בחברת התקליטים "איי.אנד.אם." אדמס הוחתם על חוזה, בתור כותב שירים. זה היה בסדר, אבל מבחינתו, רק צעד ראשון בדרך למימוש הקריירה. הוא רצה לשיר. בסופו של דבר, הוחתם על חוזה נוסף, כזמר. הוא קיבל גם מיקדמה, דולר קנדי אחד... "הצ'ק תלוי, ממוסגר, בבית שלי", הוא גאה לספר.

נותר רק למצוא מנהל אישי, אמרגן ומפיק, שיקשור את כל הקצוות וידאג לעסקים. אדמס, שאפתן כתמיד, רצה רק את הטוב ביותר, ופירושו של דבר, ברוס אלן. אלן נחשב לאמרגן הרוק החשוב ביותר בקנדה והוא היה אחראי לקריירה המצליחה של להקת "מאהב". אדמס ניסה לשכנע אותו שהוא ורק הוא, יכול לנהל את הקריירה שלו. "הוא התיש אותי בנדנודים שלו", גורס אלן. "בסופו של דבר הסכמתי". זה היה חוזה בעל־פה, בלי מסמך חתום כלשהו. אדמס לא מאמין בניירות.

התקליטון הראשון של אדמס היה קטע דיסקו בשם "תני לי לרקוד איתך". אחר־כך הוציא את אלבום הבכורה שלו. ההצלחה הגדולה, ההצלחה שחלם עליה, היתה רחוקה עדיין. הוא המשיך להופיע ועבר על תקליט נוסף. הרעיון שלו ושל ואלנס היה, לתפוס את הקהל בביצים, באמצעות כותרת פרובוקטיבית, הם חשבו על "גם בריאן אדמס לא שמע עליך". חברת התקליטים חשבה שכדאי לוותר ולמצוא שם אחר. היא ניצחה, התקליט נקרא "רצית, קיבלת" ואדמס זכה וקיבל, קרדיט גדול ורב. מן התקליט ההוא והלאה, נחשב לזמר שעתידו לפניו. מה עתידו? ההווה נפלא.

זה היה התקליט הראשון שלו, ביחד עם בוב קלירמאונטן. הוא זוכר אותו לטובה. "הקלטת התקליט הזה היתה הכיף הכי גדול בחיי," אומר אדמס. "הייתי ציפור חופשייה. לא היה לי בית, לא מכונית, לא חברה. לא היה לי רכוש כלשהו. היה אז אביב בניו־יורק, ממש יופי. הייתי הולך ברגל לאולפן. תקופה נהדרת."

כשהקליט את תקליטו השלישי "חותך כמו סכין", בשנת 1983, כבר היה כוכב לכל דבר. הוא צילם ווידיאו־קליפ לשיר־הנושא, בו נראתה נערה מזנקת לבריכה ריקה, שבתחתיתה ניגן אדמס עם הלהקה שלו, ויוצאת ממנה רטובה, כשאדמס מכוון אליה סכין. הקליפ הזה הוגדר כסקסיסטי ופוגע בנשים. אדמס תקף חזרה ואמר שכל מי שטוען כך, הינו צבוע ומתחסד.

יאוש, בדידות, אהבה ללא מענה

ההצלחה הגדולה ביותר של אדמס ותרוושה בשנת 1985, עם התקליט "פזיז". שמונה מיליון עותקים מכר התקליט הזה בעולם. יותר מכל תקליטיו האחרים ביחד. היו בו להיטים כמו "לרוץ אליך", "הקיץ של שנת 69" ו"גן־עדן". הוא הופיע עם טינה טרנר ושר איתה את הלהיט "זו רק אהבה". הקשר ביניהם, באולפן ועל הבמה, היה יוצא מן הכלל. הרכילות על רומן ביניהם, היתה בלתי־נמנעת והוכחשה בתוקף מצידו בזעם ומצידה בהנאה של אשה שנהנית לדעת כי היא עדיין מושכת בגיל 50. היא אמרה עליו שהוא ליצן, שהוא נער שלא התבגר. לעתים, היה עולה לבמה בתחפושת כלשהי, אף מלאכותי או שן תותבת מודקרת, ומצחיק אותה עד דמעות. "היא הזמרת הכי טובה שאני מכיר," הוא מפרגן ברוחב־לב. "היא מקצוענית מושלמת."

אדמס אומר שההקלטה של "פזיז" היתה פרוייקט מורט עצבים, רווי רגשות. הקהל ציפה ממנו לתקליט שלא יהיה פחות ממושלם. הוא בלחץ. "הייתי נורא מתוח," הוא אומר. "עבדנו נורא קשה, הלהקה ואני. לאחר התקליט הזה, ידעתי שהגעתי לפרשת־דרכים והגיע הזמן לנסות משהו חדש."

הוא הוציא את "לתוך האש" שהיווה אכזבה מסחרית מסוימת, ביחס ל"פזיז". הביקורת, בכל אופן, גילתה אהדה, באופן כללי. "לא חשבתי על האספקט המסחרי, כשהקלטתי את התקליט הזה," טוען אדמס. "זה התפקיד של ברוס אלן. אני לא רוצה בכלל לחשוב, שהצלחה נמדדת במכירות בלבד. ידעתי שהתקליט הזה הוא כבד ואפל יותר, אולי אפילו אפל מדי, ביחס לתקליטים הקודמים שלי. אבל זה נדבר אלי. הייאוש, הבדידות, האהבה שאין לה מענה."

לאהבה שלו יש. קוראים לה ויקי ראסל והיא בתו של קן ראסל, הבמאי הבריטי. הם חיים ביחד בביתו, בוונקובר. הבית יושב על צוק, יש לו אולפן הקלטה במרתף ושכנים, שלא תמיד שמחים לראות את החבר'ה שמגיעים אליו...

הוא אומר שטוב לו, שהוא מאושר, מבחינה מקצועית ואישית. יש לו את ואלנס, שמאזן ומשלים אותו. "בריאן נמרץ וחסר־סבלנות, ספונטני מאוד," אומר שותפו לכתיבה. "אני שמרני יותר וגם מבוגר ממנו. אני לא מאמין שהיינו מתחברים, אלמלא הכתיבה המשותפת."

את השיר הראשון שכתבו ביחד, השמיעו, נלהבים, להולך־רגל תמים שתפסו באקראי סמוך למרתף של ואלנס. מאז, יש קהל קצת אחר, ששומע את השירים העובריים, טרם הקלטה, הם עובדים יחד, כשאדמס אינו מופיע, חמישה ימים בשבוע. לא תמיד יוצא שיר. לא תמיד הוא מקליט אותו. בממוצע, אומר אדמס, יש להם 12 שירים בשנה. השאר, נחטפים על־ידי מבצעים אחרים.

"כמה 'לרוץ אליך' נוספים אני יכול עוד לשיר?" הוא אומר. "אני רוצה להתפתח, לתקוף אתגרים חדשים, להעמיק יותר." הוא מסוגל לעשות את זה. יש לו את הכלים והכשרון. ועד אז, עד לתקליט המושלם שלו, הוא מתאמן, מול קהל. ביוני, אצלנו.

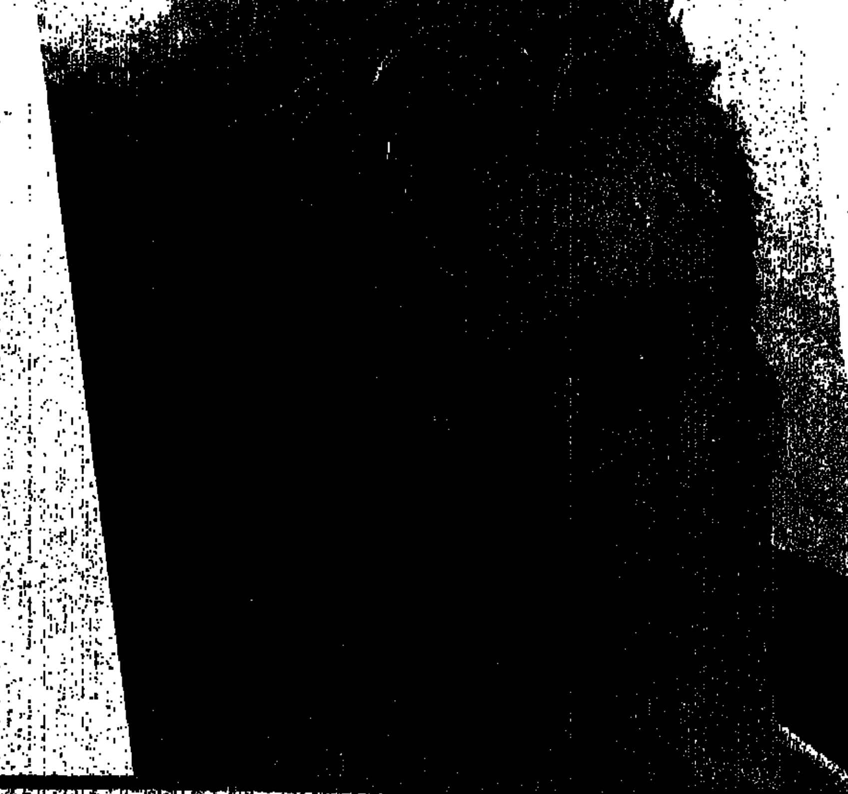

טרי אבל לא מקורי

יותר משהכעיסה תערוכת „צבע טרי" את חיים מאור, היא הביאה אותו להרהורים נוגים אודות כיוון ההתפתחות של האמנות הישראלית העכשווית. זו לא בושה להיות חקיינים של אמנות זרה, אבל בוודאי גם לא כבוד גדול

מאת חיים מאור

יורם קופרמינץ – ללא כותרת, 120x85, 1988

„א [illegible] והתכוון, בעצם, לחיקוי של מציאות אידיאית. ערך „חיקוי המציאות" שלט מאות שנים בכיפה האמנותית, תוך מציאת פתרונות־סימול לאשליית החיקוי. מושג החיקוי ש„התרוקן מתוכנו" במודרניזם, לובש בפוסט־מודרניזם של שנות ה־80 צורות שונות וחדשות: הציטוט וההדמיה (סימולציה). שימוש זה בציטוט או בהדמיה קשור, בין היתר, בשאלות על מהות היצירה האמנותית ועל מעמדו התיאורטי של החפץ האמנותי.

בנוסף לאלה ישנו חיקוי אחר, ישראלי מאוד, והוא החיקוי מתוך התבטלות ו/או התבוללות. חיקוי זה — החסר בושה, עמוד שדרה וזהות — מוצג עתה לראווה בתערוכת „צבע טרי", לתפארת 40 שנה למדינת ישראל.

חיקוי והתבוללות

לפני 95 שנים כתב אחד־העם במאמרו „חיקוי והתבוללות" (בקובץ „על פרשת דרכים") את השורות הבאות: „בשם ,חיקוי' אנו מכנים, על הרוב לגנאי, כל מה שהאדם אומר ועושה חושב ומרגיש, לא ממעמקי עולמו הפנימי, כתולדה מוכרחת ממצב כוחותיו הנפשיים וייחוסם אל העולם החיצוני, אלא מפאת הנטייה הטבועה בו להידמות אל אחרים, ומפני שהם כך, אף הוא כך".

והנה, עתה, תערוכת יוקרה זו — המשתרעת על־פני אולמות מוזיאון ת"א, מוזיאון ישראל ותיאטרון ירושלים — אשר היתה אמורה לחשוף לעינינו פרץ יצירה מקומית, מקורית, צעירה, רעננה וחיונית, מגלה לעין־כל את תמונת המצב: פני האמנות כפני הדור. „להיות לאחרים", כרגל לאומי.

תאמרו „זו לא בושה להיות חקיין". אולי, אבל זה גם לא כבוד כל־כך גדול. במיוחד כשעוסקים באמנות שבה האמינות והנאמנות הינם ערכי־יסוד נצחיים. מה שאמור היה לצמוח באופן אורגני, „מתוך האדמה שמונחת לרגליך והשמים שמעל לראשך" (מרטין בובר) וכהר המשקף את חומרי־החיים הישראליים, מתגלה כהשתקפות דהויה של חומר המיובא מחו"ל ומוזרק לוורידים הצעירים. לצערי, שאלת הזהות והכנות באמנות הישראלית העכשווית עולה במלוא חריפותה לנוכח הגילויים הבולטים של העדר כנות המתגלים בתערוכה זו, כבתערוכות אחרות שהתקיימו בשנתיים האחרונות בארצנו.

יאיר גרבוז כתב פעם: „תמונה קטנה ונפלאה של סואן שראיתי במוזיאון נידח יחסית בארה"ב, אחרי שבמשך שבועות הורעלתי באמנות. הקלוקלת של שנות ה־80, גרמה לשינוי משמעותי בעבודתי. מאז אותו רגע מרגש אני מביט אחורה בהערצה וקדימה בספקנות מרובה".

יאיר גרבוז, אחד האמנים המתבוננים ומתמודדים עם שאלות הזהות המקומית, האמנותית־תרבותית־חברתית־פוליטית, נוגע כדבריו אלה בנקודות המפתח: תרבות והעדר־תרבות, מסורת והעדר־מסורת, זהות והעדר־זהות, „מרכז" ו„פריפריה".

משה קסטל, מאבות הציור הישראלי, כותב בזיכרונותיו את השורות החד־משמעיות הבאות: „רגשות מעורבים תוקפים אותי בראותי לאן מועדות פני הציור בישראל. האם קיים בארץ זרם מיוחד של יצירה עצמאית ומקורית, הנבדלת מיצירות עמי אירופה ואמריקה? מסופקני... בארץ עדיין נוהים לעולם המערבי הזר ומעתיקים ציירים זרים... ישנם בארץ אמנים המבקשים לראותם כ„ציירים בין־לאומיים", אך בעולם הגדול מבדילים בין העתקות וחיקוי לבין מקוריות וערכים אמנותיים. כדי להיות בין־לאומי על האומן להיות קודם כל ארץ ישראלי מקורי..."

אם כן, אין זו רק שאלה של „אמנות מקומית" או „אמנות בין־לאומית" (מושגים בעייתיים כשלעצמם), אלא קודם כל שאלה של יושר אישי ואמנותי, שאלה של חיקוי ומקוריות. דומה כי הפכנו לגרורה נפשית המייצרת אמנות אימפוטנטית, המתקה ומשכפלת בתבניות חוזרות ונישנות — עמדות וצורות תרבותיות שנולדו במקום אחר. רבים עדיין לא תפשו כי בדיון המתמשך על „לוקאלי" ו„אוניברסלי" באמנות, משפט המפתח הוא המשפט הבא: ה„אוניברסלי" שלי, הוא ה„לוקאלי" של מישהו אחר. במלים אחרות: מה שנתפש מעמדת התצפית הישראלית כ„שפה בין־לאומית" וכ„מודל לחיקוי והערצה", הוא גילוי אותנטי, לוקאלי, של אמנים במקומות מסוימים. אמנים אלה — בניו־יורק, ברלין או רומא — מדברים ב„שפה מקומית", מתוך הוויה תרבותית־חברתית המזינה את בריהם ומטעינה את מוחם בדימויים מניפולטיביים של מציאות חייהם.

יונקים מעטינים לא נכונים

קיפר, אלווירה בק, בוליץ וחבריהם משדרים אותה מצוקה נפשית של יוצרים הרגישים לרוחות המטלטלות — כאותו סמום — את גרמניה הרשנה והשכעה. ריקארנס ולחץ עירוני, מועקה של עם חצוי וכלבו חומה, תווית של „אות־קין" שנלחצת בכוח למצחם של צעירים, ורגשי־אשם קולקטיביים, פחד מעין אפוקליפטית ורצון עז להתחבר לשורשים אמנותיים ותרבותיים המדלגים על חשכים האפלה של הנאציזם — כל אלה ואחרים מביאים אותם להתחברות אותנטית עם אמני „הגשר" [illegible] של שנות ה־20.

[illegible] לאקספרסיוניזם הגרמני החדש, גם קוקי, קלמנטה, פאלאדינו ואיטלקיים נפגשים בצומת רגשי שבין החיים למסורת המקומית ומוליכים את הקשר אל קארלו קארה ודה־קיריקו או אל אמני ה[illegible] האיטלקי.

[illegible] מעולם אמני ההדמיה (סימולציה) הניאו [illegible] האמריקאים [illegible] ומשקפים את תרבות החיים האמריקאית [illegible] — כניסוח אירוני וציני [illegible] את אפותיקם מן ה„פופ" וה„מינימליזם". אפשר לאהוב את זה או לא, אך דבר אחד ברור, העבודות קשורות לזמן ולמקום.

ורק כאן — בארץ הטעונה בכל־כך הרבה חומרי־חיים מרתקים עשירים וייחודיים — נסחה הכנות והאותנטיות. במקום להתבונן פנימה, לחרוש לעומק ולהיות „אתה עצמך", מעדיפים חלק מאמנינו הצעירים לינוק את מנת החלב מצינור השאיבה המחובר לעטיני „המרכזים האמנותיים".

„הבשורה על־פי" ניו־יורק, ברלין או רומא — כפי שהיא משודרת מעל דפי הכרומו של המגאזינים לאמנות, קסטות הווידאו או תערוכות היבוא של אוצרים זריזים במוזיאוני הארץ — הפכה לצו השעה החיוני ליוצר הגאוני. הרצון ההיסטרי של ינוקות האמנות להיות ולהגיע לפסגה אשלייתית, מוליד תופעה מוזרה של עדר אמנים הפועים טקסטים מתוכנתים ומייצרים רפליקות משעממות. הגאוני מתגלה כביא־עוני.

לאן נעלמה הכנות בתוך התסיסה היצרנית? היכן המקוריות? היכן החרשנות שלא לשמה אלא לנשמה? רבותי, הפכתם לעדר של אומנים וסכנאים המשכפל אמירות של אחרים. אתם רוצים להיות לאחרים ואני — כצרכן אמנות — מעריך את האחרים.

אתם תטענו, וראי, כי אלה פני הדברים מאז ומעולם, באמנות הישראלית. נכון. האמנות הישראלית אכן מושפעת ממקורות חוץ ויוצרת צירופים בין „כאן ועכשיו" לבין המורת הקרום או המערב החרש. נכון, אך הטובים שבאמנינו פעלו מתוך ידע בתולדות האמנות ומתוך עמדה תרבותית, כזו או אחרת. תאמרו כי אמנות עכשווית צעירה מושפעת, בדרך־כלל, מאחרים, ורק אחרי „התבשלות" יוצאים מתוכה „המאכלים" המקוריים. יש לנו זמן. שבו בבית ו„התבשלו" בשקט. מוכנים לחכות לתוצרת.

תאמרו כי אתם זקוקים להתחברות עם האוניברסלי־העולמי, מסיבות שונות ומוצדקות. אני מקבל בברכה את הפתיחות לעולם ומודע לכך שישנן בחירות משמעותיות. ההתחברות אינה חייבת להיות „סתמית" או „אופנתית" (תולדות האמנות מלאות בדוגמאות כאלה) אבל, זיכרו, מילות המפתח הן כנות ומקוריות, בכוונות ובתוצאות כאחד.

רשימה זו, אולי, נשמעת דידקטית ופאתטית. לא איכפת לי. הדברים נכתבים מתוך כאב־הלב, על העיניים הסומות ועל הסימום.

אבנר שלו, יו"ר המועצה הציבורית לתרבות ואמנות במשרד החינוך והתרבות, כותב בפתיחה לקטלוג התערוכה כי: „אנו עדים בארץ לתהליך מרתק של פרץ יצירה בהיקף רחב, בסגנונות מגוונים ובאיכות גבוהה. אין ספק שתהליך זה משקף את התהוויות של החברה בישראל ובחלקו אף משקף את מצבה הסוציו־פוליטי ואת התלבטויותיה ומאבקיה על הגדרות יסוד ועל עיצוב זהותה". אני בהחלט מסכים בעניין הפרץ, אך צריך לבדוק לאן מופנה הפרץ?

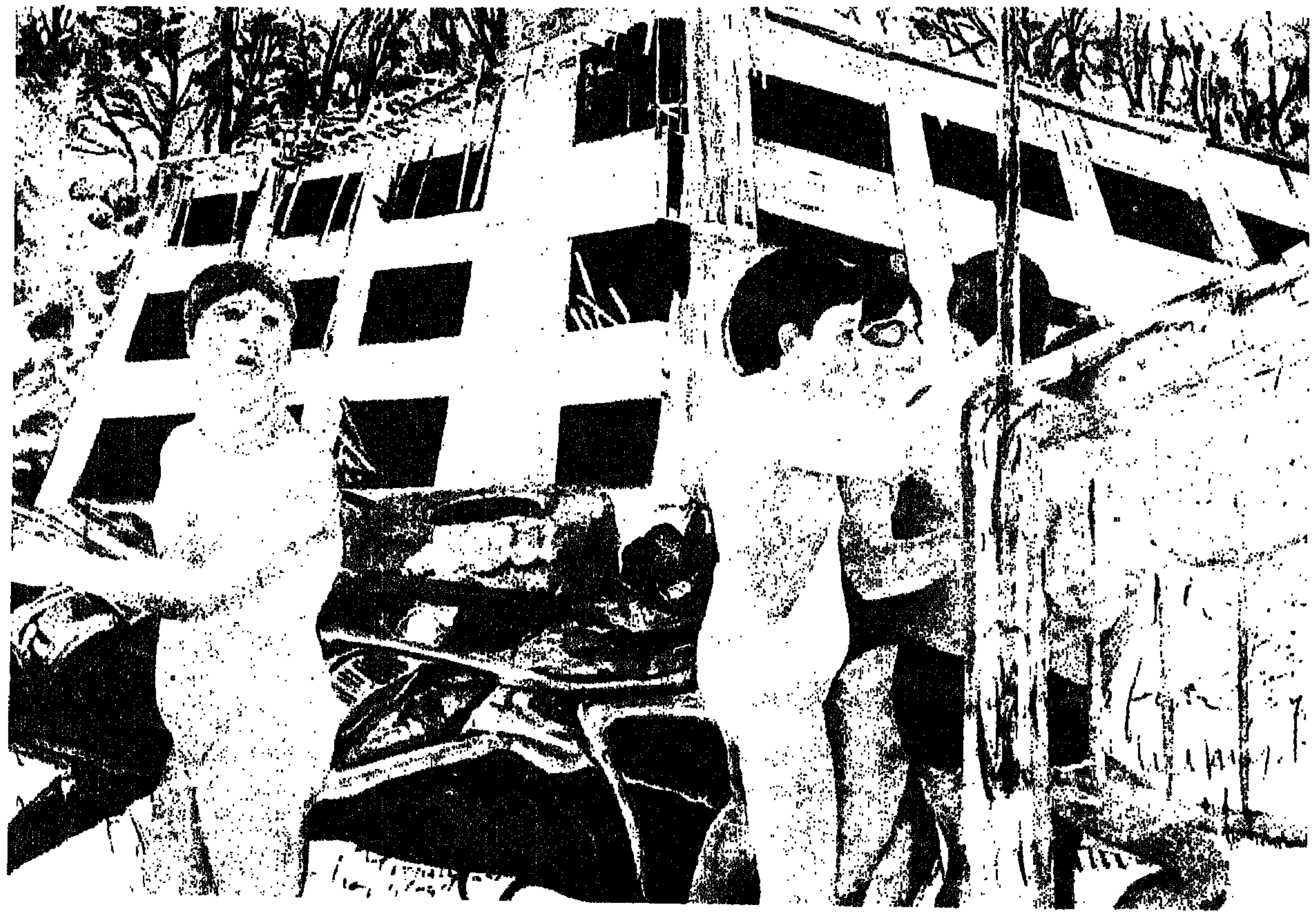

גמלה לוי – ללא כותרת, 160x240, 1988

ייחוד ואיחוד

אך אם יש בתוכי מעט תקווה ואופטימיות היא נובעת מאותם בודדים, אורות באפילה, המשיבים בעבודותיהם לשאלה – האם אפשר אחרת?

אלי שמיר, דוד וקשטיין, ציבי גבע, אסד עזי ודומיהם בציור או עמי לוי, ישראל רבינוביץ', ורדה גרינג, בלו פיינרו, דורון יהלום ודומיהם בפיסול, מוכיחים כי ניתן לשמור על מינון אישי/מקומי גבוה, תוך איחודו וחיבורו עם הכללי־אוניברסלי. האיחוד אינו פוגם בייחודי. כנגדם עומדים ביהירות מנופחת כל חומדי ומשכפלי ג'ספר ג'ונס, בויס, קיפר, גרהארד ריכטר, דניס אופנהיים, טוני קראג, ג'ואל שפירו, קונאליס, טטלין, ברנקוזי, בורופסקי, „סגנון ממפיס" ו„גיאו־גיאו" (רשימה חלקית).

„Deja Vu" הוא שם ציורו של איברהים נובאני וזהו גם שמה של מחלת „צבע טרי".

לא, הפעם אין זו בעיית האוצרים (גינתון, צלמונה, לוין), המציגים תמונת־מצב פלוראליסטית ועניינית, אלא בעיית היוצרים. אלה מתגלים כעכביש רב זרועות ומחושים, השולח את קוריו לכל עבר (בעיקר „מעבר לקווים") וסופו שהוא מסתבך ונלכד בתוכם. אולי אנו צריכים לאמץ, דווקא, את מנטליות הסרטן המתחפר...

לפני סיום, ברצוני לציין כי אני מוצא גם טעם לפגם בהצגת יצירות של אמנים ותיקים כמו מיכל נאמן, תמי גטר, דגנית ברסט, יהודית לוין, דליה מאירי וכו' אשר מציגים כבר למעלה מעשור, זכו לתערוכות־יחיד מוזיאליות, ייצגו את ישראל בתערוכות בינלאומיות ואף הולידו דור של תלמידים וחקיינים. נשאלת השאלה: מה ל„כהנים" במחיצת „פרחי־כהונה" של „צבע טרי"?

את רשימתי ניתן היה לתמצת לפיסקה אחת. היא חבויה בדבריו של רבי מנדל שאמר: „כלום מה אני מבקש מכם? איני מבקש אלא שלושה דברים: שלא תהיו פוזלים מתוך עצמכם, ולא תהיו פוזלים לתוך זולתכם ולא תהא כוונתכם לעצמכם..."

וא־פרופו חיפוש הזהות – בתפן כבר הייתם?

אלי שמיר – בוגרת טיס, 160x300, 1988

כל יום

26.5.88—20.5.88 מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

20.5.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 קשת וענן, אגמה של מלכות (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי).
09.00 מוסיקה (ד' ו') צליליים צעירים.
09.20 לשון ותקשורת (ג' ה') הכללה ו.
09.45 רחוב סומסום, נא לא להפריע.
10.15 חשבון ו'.
10.40 מדעי הטבע (יסודי) הלוייתנים.
11.00 חברה ותרבות (יסודי) קשת וענן.
11.30 אורחות (ז' ט') פסיפס אנושי.
12.00 חברה ותרבות (על יסודי).
12.30 מוסיקה (על יסודי, העשרה) בריטן והקול.
13.15 האוניברסיטה הפתוחה: אמנות, דיוויד סמית.
13.45 עד כאן, חדשות קול ישראל.
13.50 צליליים מופלאים. (חלק ב').
14.40 ההגדה לבית פורסייט. פרק 18. אחרי הצהריים של נימפת היער.
15.30 מפגשי בראשית: פרשת במדבר שיחתו של הד"ר יוסף בורג.

מייקל קיין וכריסטופר ריב, בסרט „מלכודת מוות" (22.15)

16.00 ערב חדש, מוסף לשבת.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 ספינת האהבה.
17.30 דרמה מקורית שכנים — שתי המשפחות ישראלית וערבית עברו לגור בבית חדש והן מוצאות את עצמן גרות זו מול זו. יחסי שכנות הנוצרים בין המשפחות.
19.20 על המרקע (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שבת שלום. אברום בורג ואלעזר שטורם. בפרשת השבוע הנוגעת בענייני אקטואליה. פרשת במדבר.
20.15 יומן.
21.15 סיבה למסיבה — תכנית בידור מנחה: רבקה מיכאלי.
22.15 סרט קולנוע מלכודת מוות (ראה הפניה).
00.05 ג'ייק והשמן.
00.55 פסוקים לשבת. חדשות.

ערוץ 2

18.30 חלומות פז, סדרת הנפשה.
18.40 מבחר סרטים מצויירים.
19.00 להקת בת שבע.
19.30 קונצרטיילת, מוסיקה קלאסית.
20.00 אילתורים, מל לואיס.
21.00 להיטים בשרשרת.
21.30 להיטים חדשים ברצף, 10,000 מניאקים, פרינס ובארי מנילו.

סרט קולנוע „מלכודת מוות". מחזאי [illegible] מצליח עיר לכתוב להיט בימה, מתבקש על ידי מחזאי מתחיל [illegible] שכתב. אין זו אלא התחלתה של שרשרת מזימות, שבה כל אחד מן המשתתפים מנסה להערים על השני, [illegible]. השחקנים: מייקל קיין, דיאן קאנון, כריסטופר ריב ועוד.
שעה — 22.15

שבת טלוויזיה

21.5.88

16.00 חד וחלק (פרק חמישי).
16.25 קיצור החדשות (ערבית).
16.30 סרט צרפתי: חמש הדקות האחרונות. סדרה בלשית על בלש ששמו קברול המפענח מקרי רצח. שם הפרק: דינאמית ושות'. הבלש קברול מנסה לפענח רצח של חבר בלהקת רוק כבד.
18.00 שוחרי הסיכונים (חלק ב'). סרט צרפתי המגלה את המתרחש מאחורי הקלעים באמצעות טובי הנפילים בקולנוע הצרפתי.
18.30 שבועון הטלוויזיה.
19.00 ערב טוב. תכנית בידור, קרקס הונגרי, סמיר שוקרי, דליה לאו, ארגון יווני, שייקת אלסיאר והרקדנית נזירה ורובי חן.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 מעשה נסים ונפלאות (ראה הפניה).
21.00 חדשות.
21.15 בידור לחג — תכנית בידור שהוקלטה באילת. משתתפים: חנה לסלו, גלי עטרי, אלון אולארצ'יק, גידי גוב, דפנה ארמוני וכוכו שרעבי.
22.15 סרט טלוויזיה — מרי יום א' אפורים (ראה הפניה).
23.45 פסוקים לשבועות. חדשות.

ערוץ 2

18.30 „מוכנים היכון בוסו" „לידה".
19.00 „פולצ'ינלה"
19.30 דרמה: „תאונה מתרידה".
20.00 שירים עבריים.
20.30 „הפסטיבל הבינלאומי השני לסרטי סטודנטים" „אבא".

חנה לסלו, בין משתתפי התכנית „בידור לחג" (21.15)

20.45 „ורים בגן עדן" — סרט אנימציה.
21.10 „מלחמה קרה".
21.15 קולנוע יפני: הסרטים משקפים את המהפך התרבותי המתרחש כיום: „ישיאורה", „הלוחם הבודד".

„מעשה נסים ונפלאות". בתכנית יוצגו תופעות הנחשבות לתופעות על־טבעיות, כמו טלפאתיה, טלקינסיס ועוד. חוקרים מן האוניברסיטה העברית בירושלים, וביניהם רומא גירידלו, ואחרים, ידונו בתופעות האלה מבחינת התאמתן לחוקי הטבע ומן [illegible] הגלום בהן. בתכנית משתתף הקוסם פאוסט, ועמי דיין יציג מופעי טלפאתיה.
שעה — 20.00

סרט טלוויזיה: „מרי יום א' האפורים". [illegible]
שעה — 22.15

ראשון טלוויזיה

22.5.88

16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 סרט תעודה על הירדן: „דרכו של נהר" — סרט טבע על הירדן, המתאר את ההיסטוריה הגיאוגרפיה והנופים של הנהר. מפעלי נופש, תיירות, שמורות טבע ומקורות המים.
17.30 „בידור חוץ לארץ" במסגרת חגיגות ה־200 של יצרני הצמר באוסטרליה שידרו את התכנית הזאת בשידור ישיר תחנות רבות מסביב לעולם. המופע נערך בבניין המפואר של האופרה בסידני. בתכנית, בין היתר, תצוגת אופנה של מיטב מתכנני האופנה בעולם מצרפת, איטליה, אנגליה וארה"ב.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שירים עבריים
20.15 „פיגומים" מחומר מקורי לנוער.
20.55 „הגיע זמן לשון" במוצאי שבועות אבשלום קור מספר על „חג השבועות שאינו נמשך שבועות".
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „לקראת שידור".
21.50 „לדוד מזמור" (ראה הפניה).
22.20 „שושלת" (ראה הפניה).
23.10 „מצב הרוח" — מגזין דו־שבועי לענייני תרבות ואמנות. בתכנית משולבים מופעים, ראיונות ושיחות בתחומים אחדים.מנחה: ירון לונדון.
00.00 חדשות הלילה

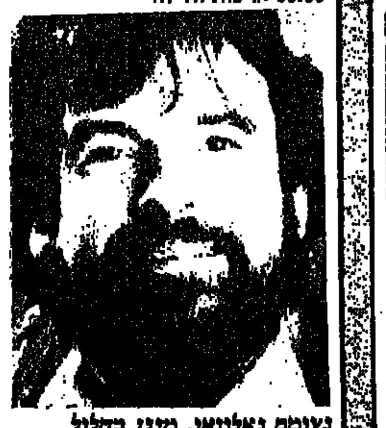

ג'יימס גאלוואי, מנגן בחליל מזמורי תהילים (21.50)

ערוץ 2

18.30 „קימבה האריה הלבן".
19.00 סרט תיעודי משפחת אלחרר.
19.50 „פינת הבישול השבועית של ערוץ 2" מעדני תפוזים.
20.00 „אדריכלות — בניית חלום" פרק שישי: „בתי חלומות".
21.00 „נקודת זינוק" מגזין ספורט בהפקת רשת הטלוויזיה אן. בי. סי. מירוץ סוסים בהוליווד.

„לדוד מזמור". תכנית למוצאי החג, שבו על־פי המסורת נולד ומת המלך דוד. החזן ואורח דב קרן, ישיר מזמורי תהילים שכתב המלך דוד, וכן יוקרנו קטעים מתוך סרטו של ג'יימס גאלוויי על מזמורי תהילים ביהודה.
שעה — 21.50

„שושלת". פרק 186 [illegible]
שעה — 22.20

שני טלוויזיה

23.5.88

09.00 עד כאן — חדשות קול ישראל.
09.05 שעת כושר.
09.15 רחוב סומסום, זכרונות מן המושב.
09.45 תיאטרון אגדות עם: „הומר הנודד". אגדת עם המתארת את ביקורו של הנסיך הופרס בעיילום שם באחד מכפרי ממלכתו.
10.05 סרט קולנוע: „קפטן ינואר".
11.15 אקרובטים מסין.
12.00 המובחרים פרק 9. ולינגהאם, הממונה על ניל מטעם משרד החוץ, ואבי גרושתו של ניל נחטף בעת שהשתתף בוועידת נאט"ו בבלגיה.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 מגע עצים וחזירים.
14.35 רכבת ההפתעות.
15.00 קשר משפחתי. זיוויות אברמסון מנחה משחק תפקידים על הנושא: מריבות במשפחה. מסתבר שהילדים הנלחמים ביניהם כל הזמן מחקים את ההורים, האווירה בבית „משדרת" שאין להשיג דברים אלא בדרך מלחמה ומריבות. משתתפים: כתיה ברק, אלברט כהן, והילדים נעמה ורבין וטל ירדני.
15.40 שעת כושר.
15.55 אבירי האל — סידרת דרמה בריטית חדשה.
16.20 כללי המשחק סידרה חדשה העוסקת בעקרונות הדמוקרטיה ובדילמות הקשורות בחיים בחברה דמוקרטית.
17.00 ערב חדש, מנחה: רפי רשף.
17.30 „ורבובים".
17.50 „תופסים ראש".
18.25 „פסוקו של מקום" מבט.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).

סנדרה שרה, בתכנית החינוכית „כללי המשחק" (16.20)

18.32 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „פרויר" הפרק השני: „המהפנט".
21.00 מבט לחדשות.
21.35 דרמה ישראלית לטלוויזיה „ביער, ביער" (ראה הפניה).
22.25 „זה הזמן" מנחה: רם עברון.
23.25 „רמינגטון סטיל".
00.15 פסוקו של יום, חדשות הלילה ומוסף הספורט „חצי פינה".

ערוץ 2

18.30 „מוכנים היכון בוסו".
19.00 „תופשים אמריקה".
20.00 סרט תיעודי „זכרונות של אבן".
20.30 „אמנות ישראלית" ראשונים ותמימים, 1860־1906.
21.00 „פסטיבל בלוז אמריקאי".
21.45 להיטים חדשים ברצף: בארי מנילו, פרינס ובבי גיפסון.

דרמה ישראלית: „ביער — ביערו" [illegible]
שעה — 21.35

שלישי טלוויזיה

24.5.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד' מספרים שליליים (כ).
08.40 ראשית הקריאה, בלי סורות: ביניים חולם.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 חשבון אומדן ועיגול (בתרגום לערבית).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רחוב סומסום מורה לכינור.
11.00 צרפתית (על יסודי).
11.15 חשבון ה' הכל בגלל אגוז קטן.
11.30 ארץ מולדת, ונצלצל שפתנו כפעמון כסף (כ).
12.00 גיאוגרפיה (ו' ט') נהר הקולורדו.
12.25 ספרות (על יסודי) מתנת חכמי קדם.
13.00 מוסיקה (העשרה) האופרה עם הנרי בטלר.
13.30 מדעי הטבע, זאבים.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 סרט קולנוע הנס כריסטיאן אנדרסן אגדה מוסיקלית על חייו של מספר הסיפורים הדני הנודע.
15.55 פרפר נחמד פעמונים.
16.20 עדי הזהב הנסתרות.
17.00 ערב חדש — מנחה: אילנה דיין.
17.30 „זנב לחדשות".
17.55 „המרובעים" שם הפרק: „חג המולד" (חלק א').
18.20 „קטנטן". סרט הנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).

נחמה ליפשיץ, מתארחת בתכנית „מסך אישי" (23.10)

18.32 „המוזיאון הגדול בעולם" פרק ז': „צפון אירופה, ואן אייק ודירר".
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 1. „יותר מדי" סדרת שעשועונים מנחה: חנן גולדבלט.
20.30 „כלבוטק" מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 מבט שני.
22.20 „שלי ורק שלי" (ראה הפניה).
23.10 „מסך אישי" עם נחמה ליפשיץ.
23.50 „פסוקו של מקום" מבט אל עין־גרי. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.30 „קימבה, האריה הלבן".
19.00 „הפארק הלאומי של קורסיקה".
19.50 סרט תיעודי „שירי הרוח הגדולה".
20.00 „60, 70, 80" — להיטי [illegible]
[illegible] תיעודי „אריק סלואני".
21.30 להיטים חדשים של מייקל ג'קסון לאונרד כהן, ברוס ספרינגסטין ומתרים אחרים.

„שלי ורק שלי". [illegible]
שעה — 22.20

רביעי טלוויזיה

25.5.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 ארץ מולדת, ממורח ומים למולדת (כ).
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי) ובוני שועלת המדבר.
09.20 אנגלית ז'.
10.00 שעת כושר.
10.10 מדעי הטבע ה' ו' העיכול (כ).
10.30 פרפר נחמד, גם אני יכול.
11.00 חשבון ו' קפטיין האף וקפטיין גרף.
11.15 אנגלית יא' יב' Hello Israel Unusual occupations.
11.30 מושגים ביהדות, על מזוזות (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 אנגלית י'.
13.00 מדעי הטבע (על יסודי) הובלת חומרים אורגניים בצמח.
13.30 גיאוגרפיה של א"י פני הארץ.
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: ניהול משאבי אנוש מבט חדש על הניעה (מוטיבציה): דמוקרטיות ודיקטטורות, נשיא ארה"ב.
15.00 טוב טוב הגמד.
15.40 שעת כושר.
16.00 גברת פלפלת ביצת החסידה.
16.10 שביל באמצע שביל בצד.
16.20 „שבעה פיצוחים מצריעים לארבעים".
17.00 ערב חדש מנחה: גדעון רייכר.

שירלי בות' וברט לנקסטר, ב„שובי שבא הקטנה" (22.05)

17.30 „שמיניות באוויר" מגזין שבועי.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „חקלאות היום" על חשיבות מוצרי הדבורים: חיי הפרפרים.
19.00 „בקו הבריאות" שיטת „ניתוח בלא דם"ן כתבה על לחץ דם גבוה.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „עד פופ" מגזין לפופ ולבידור.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „מוקד".
22.05 סרט קולנוע: „שובי שבא הקטנה" (ראה הפניה).
23.35 פסוקו של יום חדשות הלילה

ערוץ 2

18.30 „מוכנימו היכון בוסו".
19.00 „עולם החיות".
19.30 סרט תיעודי „מארק האלטר".
20.00 זינוק שבועי פינת הספורט.
20.15 „מה חדש".
20.30 דרמה „שמשון ודלילה".
21.00 להיטים לוהטים של „ג'נסיס" ופיטר גבריאל ולהקת „שארפקס".
21.30 „זרים" עם חבלש בולמן.

סרט קולנוע „שובי שבא הקטנה". לביתו של זוג מתבגר באה לגור סטודנטית צעירה. הבעל נדחף למעריצה בלב ובנפש. היא מזכירה לו את צעירותו. אבל הסטודנטית מנחילה לו אכזבה וכן רעייתו שלא ילדה לו ילדים, ושאונה מוסקת להתרפק על עברה. [illegible] לנחמה, והוא שב אל הבקבוק. השחקנים: שירלי בות, ברט לנקסטר, ותרי מור.
שעה — 22.05

חמישי טלוויזיה

26.5.88

08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 מושגים ביהדות וקשרתם לאות (תפילין) (כ).
08.40 ראשית הקריאה בלי סורות.
09.00 ארץ מולדת.תצלצל שפתנו כפעמון הכסף (כ).
09.20 מדעי הטבע (ו' ט'). סיפורו של ממציא.
10.10 אנגלית ה'.
10.30 בבית של פיסטוק.
11.00 אנגלית ו'.
11.15 ערבית מדוברת (ו' ה').
11.30 אנגלית ח'.
12.00 מדעי הטבע (על יסודי) רבייה מינית בצמחים ירודים.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 היסטוריה מתולדות ישראל.
13.30 מוסיקה צורות מוסיקליות: הפוגה.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 בלי סורות, ביניים חולם.
14.30 קשר משפחתי שידור חוזר.
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
15.50 כוכב לכת: ארץ. (פרק 5).
17.00 ערב חדש, מנחה: דן מרגלית.
17.30 „הגומונים".
17.55 „פומיקי".
18.25 „הגיע זמן לשון.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „למשפחה".
19.00 „מפגש" תכנית דיון שבועית.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.50 „נקודת חן" עם אורי דביר.
21.00 מבט לחדשות.

אורי דביר, מטייל בארץ ב„נקודת־חן" (20.50)

21.35 „בין דין לילי" שם הפרק: „שלום להתראות".
22.00 סרט תעודה „המהפכה שכה אהבנו". עשרים שנה אחרי שכמעט הפיל את ממשלת דהגול יוצא „דני האדום" לראיין מהפכנים.
22.55 „מטלוק" שם הפרק: „אשפית המטבח".
23.45 „פסוקו של מקום" מבט אל עתלית. חדשות הלילה

ערוץ 2

18.30 „הנסיכה האדישה" סרט מצויר.
18.45 „תופשים אמריקה".
19.45 בקרוב בערוץ 2.
20.00 „רגש חזק" „חיים, מוות ואיידס".
21.00 להיטים של ג'ואן ארמטריינג.

תכניות טלוויזיה ליום שישי 27.5.88

בשעה 21.15 „ממני", תכנית ראיונות עם מני פאר.

בשעה 22.15 סרט קולנוע: „אוולנש אקספרס". שודדת, הבוגן האמריקני מקבל ידיעה, שלפיה אחד מראשי הק.ג.ב. דורש מבקש לערוק למערב. מבצע מסובך להבריחו של העריק ברכבת דרך [illegible] מתפתח למרדף של [illegible] ברחבי מערב אירופה, על־מנת להסל את הבוגד. השחקנים: רוברט שאו, לי מרווין, לינדה אוזאנס, מקסימיליאן של, והורסט מבוהולץ, [illegible].

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 20.5.88
14.30 מסע בעולם המצוייר. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 זינה (סדרה ערבית). 16.30 סופר־בוק (מצוייר). 17.00 שוכני־הסלעים (לילדים). 17.30 סרט „המתיחה" עם ביל יואינג. 19.00 אלברט השמן (תכנית לילדים). 19.30 קשרי משפחה (קומי). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 סוליבאני (פעולה). 22.00 סרט (ערבית). 23.30 מעשיות משמחות (ערבית).

יום שבת 21.5.88
14.30 המשפחה הכיוונית. 15.00 ימי העמק האבודים (מערבון). 15.30 משפחת פלוויניאן (סדרה). 16.00 מלך השחקים (לילדים). 16.30 עולם החי. 17.00 כדורסל אן.בי.אי. 18.00 אירועי ספורט בעולם. 19.00 כדורגל ואנגליה. 21.00 האבקות. 22.00 סרט „מותו של אקיזוחן" עם ריצ'רד ווידמרק. 24.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 22.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 מעשיות משמחות (ערבית). 16.00 מלך השחקים (לילדים). 16.30 הבית המעופף (מצוייר). 17.00 סרט (ערבית). 19.00 משפחת וולטון (סדרה). 20.00 שישים דקות (מגזין אקטואליה). 21.00 נוסעים קלסיים (אופרה). 22.00 סרט „הדון־דז'ואן" עם ג'רי לואיס. 23.30 מעשיות משמחות (ערבית). 24.00 כדורסל אן.בי.אי.

יום שני 23.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האזור הלולייני (סידרה). 16.30 סופר־בוק (מצוייר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „אריות לארוחת הבוקר" עם ז'אן ראבס. 19.00 ימים מאושרים (סדרה קומית). 19.30 לורן ושירלי (סדרה קומית). 20.00 חדשות בערבית. 21.30 חדשות באנגלית. 21.00 מגנום (בלש). 22.00 כדורסל אן.ב.אי. ומשחק גמר. 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום שלישי 24.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האזור הלולייני (סידרה). 16.10 הבית המעופף (מצוייר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.10 סרט „הנסיכה הקטנה" עם שירלי טמפל. 19.00 נסיעה כחלל (דרמיוני). 20.00 חדשות בערבית. 20.10 חדשות באנגלית. 21.00 צוות לעניין (פעולה). 22.00 מקגייור (סוכן חשאי). 21.00 זאב מעופף (פעולה). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום רביעי 25.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האזור הלולייני. 16.30 סופר בוק (מצוייר). 17.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 17.30 סרט „האיש על מגדל אייפל" עם צ'רלס לוטון. 19.00 חץ וקשת (סדרה). 19.30 משפחת קמבל (סדרה). 20.00 חדשות בערבית. 20.10 חדשות באנגלית. 21.00 רצח במשיכת קולמוס. 22.00 המעק והאחי מקגרו (סידרה). 23.00 המשווה ובלש. 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום חמישי 26.5.88
14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האזור הלולייני (סידרה). 16.30 הבית המעופף (מצוייר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „המצרי" עם פיטר יוסטינוב. 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 סיקרקרו ובכרת קינג (בלש). 22.00 הדרך לשמים (דרמה). 23.00 „קציר הרשע" (סדרה ערבית). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 20.5.88
כל שעות השבוע תכניות לכל המשפחה. 13.30 כדורגל בינלאומי או ספורט עולמי. 15.20 סרט קולנוע באנגלית (ערוץ 1). 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.14 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 סרטון רוקומנטרי. 20.30 התכנגרות (קומדיה אמריקנית). 21.10 מגנום בלש פרטי. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סלקון קרסט. 23.10 עני ועשיר.

יום שבת 21.5.88
14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 סידרה חדשה בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 כן אדוני ראש־הממשלה (קומדיה אנגלית). 21.10 בידור תו"ל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 22.5.88
14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 רחוב קרנו. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 קרקס בינלאומי. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 בעלי ואני (קומדיה אנגלית). 21.10 העולם בלהבות (סדרה על מלח"ע השניה). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 אורורה (סידרה). 23.30 עני ועשיר.

יום שני 23.5.88
14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 לואי הי"ו (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.14 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 זר להלוטין (קומדיה אמריקנית). 21.10 הצבא הסדיר. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום שלישי 24.5.88
14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 את ומסטר (סדרה בצרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 נישואי ללורה (קומדיה אמריקאית). 21.10 היכון צלם. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 רצח במשיכת קולמוס (מתח). 23.30 עני ועשיר.

יום רביעי 25.5.88
14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.30 שאנו אליוה (תכנית בידור צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 יורדי הים (צרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 סיפורים מתוך ספר־השואה. 21.10 הזרמן (סדרה אמריקאית). 21.35 בין הרמוניות (מתח). 22.00 האבקות תוספת מתחריות כרייסיות ערוץ 1. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פורד (סדרה אמריקאית).

יום חמישי 26.5.88
14.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 רחוב קרנו (צרפתית). 18.30 דוקומנטרי ומכבות (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 מגזין ספורט. 20.10 אולי לי הצלחה. 20.30 פסטיבל צלילי צליה. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

20.5.1988

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה". טלמן: פתיחה. שיין: קונצרטים רומניים קטנים. קריסטובלדי מוראלס: מגניפקט. דהספאייה: קונצ'רטו לצ'מבלו, ארבעה שירי־עם ספרדיים. פולנק: סונטה לקלרנית ופסנתר. הנדל קונצ'רטו לקרן ותזמורת. שפוהר: סימפוניה קונצרטית לכינור, נבל ותזמורת.
09.00 „קונצרט בוקר". פרוקופייב: סימפוניה קלאסית. מוסורגסקי־שוסטקוביץ': שירים ומחולות מוות. סוק: בצל עץ התפוח. מרטינו: קונצ'רטו לשתי תזמורות כלי־קשת, פסנתר וטימפני. רביוסי: סונטה לכינור בסול מינור.
11.57 „סינת נשיר" משירי גבריאלה אלישע.
12.00 מן הפרטיה".
13.05 „בהאזנה נינוחה" היידן: סימפוניה מס. 97. שומאן: קונצ'רטו לכינור ותזמורת ברה מינור. מנדלסון: המוסיקה ל„חלום ליל קיץ".
15.00 „לקראת שבת". ל. מוצרט: קונצ'רטו בדו מג'ור לחצוצרה ותזמורת (מ. אנדרה/התז. הקאמרית של ז'ים פיאר) יעקב גלבוע: שלושה קטעים לויריים בסגנון ים־תיכוני (התז. הקמרית הישראלית/תלמי) וורלוק: סוויטת קפריול (אנסמבל החליליות מוסיקה דולצ'ה). יאנאצ'ק: מחולות לאכיים (תז. הגבנדהאוז מלייפציג/ י. נוימן).
16.00 „לבקשתכם רוודיגו: „פנטסיה לבן־אצולה". הונגר: „מלך דוד" אורטוריה.

אורי מילשטיין, משוחח ב„בין שישי לשבת" (ב' 23.05)

18.00 „דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות" ו. מנגלברג (תכנית חמישית) בטהובן — סימפ. מס. 5, בדו מינור, אופ. 67 — פרק סיום, מתוך סימפ. מס. 9, ברה מינור, אופ. 125.
19.00 „מוסיקה קאמרית" בטהובן: שלישיה בסי במול מג'ור לקלרנית, צ'לו ופסנתר („קבוצת המוסיקה" מלונדון). ברהמס: חמישית כלי־קשת בפה מג'ור אופ. 88 (רביעיית אלגר עם מ. אירלנד).
20.05 „מזמרת הארץ".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „קונצרט ליל השבת" מוצרט: קונצ'רטינו לבסון ולתזמורת. בטהובן: סימפוניה מס. 6. שוברט: סונטה בסי במול מג'ור. פרוקופייב: קונצ'רטו מס. 1 לכינור. קוראיו וריאציות „הטוט".
23.00 „ברק הברוק (רוסיני רנסנס".

רשת א'

07.30 „רדיויקל".
08.05 „מצער המונטים הים־תיכוני".
10.05 „שלכם בברכה" משירי ברכות בשירה וד'.
11.05 „היום השישי" מגזין למסורת ופולקלור.
12.05 „מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.05 „בראש צעיר" — מגזין לילדים ולבני נוער משולב בשירים כבקשתם.
15.00 „קבלת שבת" פרשת „במדבר".
16.05 „שירים מבית אבא".
17.10 שירים עבריים.
18.00 א"ז — חדשות.
18.05 „מוסף" דרים לספרות". בעריכת חיה הלמן.
19.00 א"ז — חדשות.
19.05 „זמר לשבת" — מביאה לשידורו נתיה כהן.
19.30 שידורים לעולם.

22.05 „כי טוב הזמר": במחיצת המלחין, המעבד ונגן הגיטרה דני עקיבא.
23.05 „להיטים מפולפלים להיטי הזמר המזרחי של כל הזמנים.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה" עורכים: אריה גולן ומרדכי חיימוביץ'.
08.05 „כל צבעי הרשת" עם יוסי ג.
12.05 „שריקת פתיחה" לקראת משחקי הכדורגל בשבת.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.06 „בשמים לשבת" עם יהורם גאון.
16.05 „עובר ושב" עם דוד מרגלית.
17.05 „מאחורי הכותרות" מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעתונות.
18.06 „השבוע שלי" עם העתונאי יוסף לפיד.
19.05 „הטור השבועי".
20.05 „השושנה פורחת" רומנסות, שירים ופיוטים ממורשת יהדות ספרד.
22.05 שירים עבריים.
23.05 „בין שישי לשבת" שיחה בשניים בין יצחק לבני לבין ההיסטוריון הצבאי ד"ר אורי מילשטיין.
00.10 „שיר אינו רק מנגינה" שירים עבריים בנושא אחד.

גל"צ

06.05 צלילי בוקר שירים עבריים.
06.30 „פותחים עין" החדשות הראשונות של היום עם פנינה בת־צבי.
07.07 תוספת בוקר צביקה שפירא ועיתוני סוף שבוע.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים עם גולי שפירא.
11.05 „קולה של אמא" עם אלכס אנסקי.
12.05 „סנדלים" עם דורי בן־זאב.
14.05 „ביכורים לערב חג" תכנית אישית בהיבט מסורתי לחג השבועות.
15.05 שירים עבריים לערב שבת.
16.05 „שיר בשקט בשקט".
16.55 „אלף פנים" סיפור קצר עם דן שביט.
17.05 „פרי הילולים" השגים חקלאיים במכון וולקני.
18.05 „שעה תמימה" עם יצחק רועה.
19.05 „מראה מקום" תכניתה של שרה דורון עם הסופר יגאל מוסינזון שחוזר ומבקר בתל־אביב של שנות ה־20.
20.05 „לא על הלוף לבדו" שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו.
22.05 מרחוק שלמה ארצי.
03.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר שירים עבריים.

רשת ג'

06.04 „יום שישי חוזר" שירים עבריים.
08.05 „משהו משהו" עם מיכל ש.
10.05 „אגן הים־התיכון".
12.05 „להיות שם" שעה אחת, שפה אחת.
13.05 „צפיחית בדבש" עם דן כנר.
15.05 „לפנות ערב" שירים עבריים.
17.05 „כאן, שם ובכל מקום".
19.05 „זמר שכוה" שירים עבריים.
20.05 „צליליל שבת" עם לאה ליאור.
22.05 „טיול לילי" שירים עבריים.
23.05 „איזה לילה" עם איתן גור.

„מראה מקום". תכניתה של שרה דורון המאפשרת לאנשים מפורסמים לחזור ולבקר במקומות בעלי משמעות בחייהם ודמעם עם הסופר יגאל מוסינזון, [illegible] ועד ביקור במוסדות ילדותו הראשון ברחוב טרומפלדור, בתיא, ב„מערה החשמונאית" של המכבה, ובבית הקברות המוסלמי שליד גן העצמאות.
גל"צ שעה — 19.05

„בין שישי לשבת". שיחה בשניים בין יצחק לבני להיסטוריון הצבאי אורי מילשטיין. מדוע [illegible] על במת המלחמות [illegible] של צה"ל, מדוע לא היה [illegible] בעיניו אדם שהבין בצבא, מה משמעות בעיניו במיתוסים של [illegible] לתהומות, ועוד.
רשת ב' שעה — 23.05

שבת רדיו

21.5.1988

קול המוסיקה

07.11 "שחרית לשבת" באך: סוויטה מס. 4. בואלדייה: קונצ'רטו לנבל ותזמורת. דבוז'ק: "אגדות" מוצרט: קונצ'רטו לקרן ותזמורת. שוברט: סימפוניה מס. 6.
09.00 "החידון המוסיקלי"
10.00 "קונצרט השבת" מהקלטות התז. הסימפונית ירושלים רשה"ש (ש"ח). מנצח: לורנס פוסטר. סולן: ז'אן־ברנאר פומייה. עמי מעייני: סקרצו יפה־תיכוני. שומן: קונצ'רטו מס. 2 לפסנתר ותזמורת. דביוסי: ערבסקה מס. 1. ברהמס: סימפוניה מס. 2. בטהובן: חמישיה לכלי־קשת אופ. 29 (רביעיית גוארנרי עם פנחס צוקרמן)
11.57 "פינת השיר" משירי גבריאלה אלישע
12.00 "במחיצת אמן" הצ'לנית עופרה הרנוי
13.05 "קונצרט לצהרי שבת" גריג: המוסיקה ל"פר־גינט".
15.00 "אינטרלודים"
16.00 "יוהנס ברהמס — דיוקנו של יוצר" — מהוה ביניים: קיץ אחר של אושר.
17.00 "פגוש את האמן הישראלי". נורית סילברה צ'לו אמנון סילבר: פסנתר. וולפל: סונטה ברה מג'ור אופ. 31. א. ראוסטורן: סונטה. מיאסקובסקי: סונטה מס. 2. אופ. 81
18.00 "רדיו דרמה" מאולה מאת: עירן פרייס עיבוד בימוי: עדנה שביט משתתפים: יעל עמית, מוסקו אלקלעי, אלברט כהן, הלל נאמן, רבקה נוימן ורב רייזר.
19.00 "קונצרט ערבית של ערב חג השבועות" קנאו: סונטה חנכית

מירון בנבנישתי, מספר על בית אביו (ב' 13.05)

"הקרב בין דוד וגולית" מוצרט: קטעות נעורים: "חטא הדיבר הראשון" ק. 35. ת. יעקובי: "כנור היה לדוד"
21.05 "קונצרט ליל החג" מנדלסון: קונצ'רטו לפסנתר ותזמורת. קריסימה יפתח. בטהובן: רביעיית כלי־קשת אופ. 18 מס. 6. באך: קנטטת החתונה. ברהמס: סרנדה מס. 1 ברה מג'ור.

רשת א'

09.05 "עולם המדע"
09.30 "רשת־קול" תיבת דואר בענייני מדע
10.05 "מילים שמגעות לנשמה" "טרובדורים בשירה העברית" פגישה עם שלמה ארצי
11.05 "מושגים" "תמונות בתערוכה" — תפיסות חדשות משתתפים: ד"ר מיכה לוין, תמי שיך ומירי מרגן
12.05 "מישהו תעדה" "בין השורות" — על פרופ' חיים וייצמן משתתפים: ההיסטוריון והביוגרף ד"ר יהודה ריינהרץ והגרפולוגית רומא אביטי
13.00 חדשות ותכנית באנגלית
14.05 "בראש צעיר" פינות, שירים וברכות בכתבותיהם בשידור חי
15.05 "שבת אומר" הקלטה מתוך מופע פרסי שחקנים באולם "חליאור" בירושלים — עם הזמרת כשי קליין ושרת שירים ביידיש ובספרדית
16.00 "רדירדימות" [illegible]
17.10 [illegible]
17.40 שירים עבריים
18.05 שירים לחג

18.55 "פינת השיר"
19.05 "אנתולוגיה קטנה בירוק"
19.30 שידורים לעולים
22.05 "ותג השבועות תעשה לך" צרור שירים לחג מאוצר עדות ישראל
23.05 "רדכי אום" עם רחל חלפי

רשת ב'

07.11 "זמר וזמר לך"
08.05 "מי ישן" אגדות, ספורים ופינות הומור
09.05 "שאלה של טעם" עם חיים קינן
09.55 עוזיה אלון מספר על נוף הארץ
10.05 יומן השבוע
11.05 "שעת לצוף" תכנית בידור בהנחיית דודו דותן
12.05 "השנה שהיתה" מסע אל שנת 1972 קולות, צלילים, כותרות וספורים
13.05 "כרבית" עם מירון בנבנישתי על בית אביו המחנך וחתן פרס ישראל דוד בנבנישתי
14.06 סקירת שבועונים מן העולם
14.11 "ארץ וזמרת"
15.05 עם אמן הקריאה הראשון בארץ־ישראל יהודה אָרָן — תכנית ראשונה
16.05 "ושמחת בחגך" שירים ומקראות לחג — עם דן כנר
17.05 "שירים ושערים" דיווחים על השערים שיובקעו במשחקי הליגה הלאומית בכדורגל ופזמונים

גלי צה"ל

07.05 יופי של שירים. שירים עבריים.
08.05 "מעל ומתחת לשמיכה".
18.05 "משירי ארץ אחרת, הרים מן האיים הבריטיים". מפגש מוסיקאים ישראלים המבצעים בלאדות אנגליות, טונאטות וריקודי עם אירים ומתארים את הכלים האופיינים ואת דרך היווצרותה של המוסיקה העממית. משתתפים: להקת "קטיפה שחורה", ד"ר מנחם פיש, מורן ריכנר.
19.05 "פרי הילולים". השגים חקלאיים במכון וולקני. פירות חדשים, שיטות גידול והשבחה, התחרות על שווקי אירופה, ניסויים ושיטות מחקר. בהשתתפות: ד"ר אמנון קרמן, ד"ר אירית רילסקי, ד"ר צבי קרחי, פרופ' יהושע שפיגל, פרופ' שמעון לביא ורן ריטון, מעוברי המכון.
20.05 "התחלות חדשות במוסיקה הקלה".
21.00 קונצרט לערב חג.
22.05 "ריקודי עם".
00.05 ציפורי לילה מארח. אבי קורן מארח את המנהל האומנותי של תאטרון חיפה, גלברטו טופאנו המגיש את השירים האהובים עליו.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

09.05 "מקהלה עליזה". שירים וסיפורים לילדים עם שרה רורון.
10.05 "טעם של פעם".
11.05 "במצב הנוכחי".
12.05 "הדרך". תזמורת חיל האוויר מארחת את הכל עובר חביבי, דודו פישר ונעמי שמר במיטב להיטיהם. (ש"ח).
13.05 "שאלות אישיות". יעקב אגמון משוחח עם יהודית אוריין, עיתונאית.
14.05 "הכל זורם".
16.05 "סינמה שבת" עם גיא פינס.
17.05 "ספרים רבותי ספרים", והמגאזין הספרותי.

שידורי צה"ל 2

09.05 משירי להקות צבאיות.
10.05 "ים השיבולים", שירים לשבועות.
12.05 "הדרך" עם הכל עובר חביבי, דודו פישר ונעמי שמר בלווי תזמורת חיל האויר.
13.05 "להיטים לתיאבון", להיטים עכשוויים.
14.05 "יופי של שירים".
16.05 "באים מאהבה". שירי אהבה.

רשת ג'

[illegible]

ראשון רדיו

22.5.1988

קול המוסיקה

07.09 שחרית לחג: בוטסיני: דואו קונצרטי לכנור, קונטרבס וכלי קשת; שומאן: שלוש רומנסות אופ. 94; פורה: שלישיה ברה לפסנתר, כנור וצ'לו אופ. 120; ווהן וויליאמס: סרנדה למוסיקה לזמרים ותזמורת; שופן: 2 נוקטורנים; צ'ייקובסקי: סוויטה מתוך הבאלט אגם הברבורים.
09.00 קונצרט לבוקר חג: אמיל הארטמן: סרנדה לקלרנית צ'לו ופסנתר אופ. 24; שוברט: רביעיית כלי קשת מס' 10 במי במול מג'ור; מוצרט: קונצ'רטו ברה מז'ור לכנור ולתזמורת, ק. 218; פ. רסטנאו: קונצ'רטו מס' 8 ברה מג'ור לחליל ותז; מהלר: שירי שוליה נודד; מאיסקובסקי: קונצ'רטינו לירי.
11.57 פינת השיר, משירי משה לייב הלפרין.
12.00 אמנים באולפן, הסרנא החמישית למקהלות ילדים, יצירות חדשות מאת מ. ויזנברג, ד. סרוסי, ע. עמירן, א. תהליים, ס. הנרלסמן, מ. אבידום, מ. זוהמן.
13.05 קונצרט לצהרי חג: ק.פ.ע. באך: טריו סונטה במול מג'ור (ו'.פ. רמפאל / א. שטרן / ל. פרנק / ג'. סטיל ריטר); בטהובן: סונטה ברו מינור, מס' 7, אופ' 30, לכנור ופסנתר (י. פרלמן / ו. אשכנזי); שוברט: קטע מתוך רוזמונדה (הפילהרמונית הוינאית / נ. הרנונקור); מוצרט: סימפוניה מספר 29.
15.00 מוסיקה כאן ועכשיו, הקלטה מקונצרט יצירות ישראליות

רזיה ישראלי, במשתתפים ב"אקורד ראשון" (גל"צ 16.05)

שהוגשו במסגרת רסיטלים לבחינות ובגרות תשמ"ח.
16.20 פרקי מקהלה: שיץ: תהלים לדוד המלך; מוצרט: "דוד התוזר בתשובה", קנטטה ק. 469.
18.00 החידון המוסיקלי.
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט קצר.
21.15 פסטיבל ישראל ירושלים, שלישית בוזארו הידין שלישיה בלה מג'ור, הומקו ראבל שלישיה בלה מינור מנדלסון שלישיה בדה מינור, אופ. 49.

רשת א'

09.05 להמר עם ההיסטוריה, עם פרופ' יחזקאל דרור.
10.05 ציון הלא תשאלי. ישראל כמרכז ליהודי התפוצות, מנחה שלום קיטל (ש"ח).
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר לחג.
15.05 שירים עבריים.
16.05 בגלגולו של מנהג, על מנהגי חג השבועות, עם פרופ' עליזה שנהר קריאת קטעים וסיפורים: אילי גורליצקי.
17.10 [illegible]
17.40 צבעי הקשת, שירים לחג.
18.05 [illegible]
19.05 שירים לחג.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 [illegible]
23.05 שירים עבריים.

רשת ב'

[illegible]

10.05 אין לי ארץ אחרת. אלעזר שטורם משוחח עם שלושה כמורים שעלו ארצה לאחר קום המדינה מתוך החלטה מוסרית ורוחית.
11.05 שלכם לשעה קלה. טוביה צפיר במבחר מערכונים ופזמונים.
12.05 שוטטות, עם דן אלדר פרקים נבחרים מהשבועון הרדיופוני.
14.06 אתר קציר. הגבעטרון בשירי נעמי שמר.
15.05 עם אמן הקריאה הראשון בארץ־ישראל יהודה אָרָן תכנית שניה.
16.05 תזמורת צה"ל מארחת את הזמר ששי קשת.
17.05 מַלְעָן של קיץ, פגישת־חג עם המשוררת יהודית כפרי.
18.06 עלי הקיץ הירוקים, מבחר שירי־ספר ושירי זמר.
19.05 בשדות בית־לחם, ישובים וארועים בתקופת המקרא.
20.05 שלושת הפעמונים, משירי הקומפניון דה־לה־שנסון.
21.05 והאר עינינו, שירים חסידיים.
22.05 יומן השבוע (ש"ח).
23.05 השבוע שלי, עם העיתונאי יוסף לפיד (ש"ח).
00.10 חוי ארצי מולדתי, שירים עבריים.

גלי צה"ל

07.05 לך אל הטבע.
09.05 מקהלה עליזה לשבועות.
10.05 חגיגה מס' 2 עם הגשש החיוור. לקט מתוך תוכניותיהם "סינמה גשש" ו"קנטטה לשווארמה".
12.00 עם יהודים בפרנקפורט (חלק א').
13.05 בואו נעלה בהר, פגישות על הר תבור.
14.05 בצהרי חג, מוסיקה.
16.05 אקורד ראשון. שעתיים על שירים ולחנים ראשונים: "מה היו שירי המשוררים הראשונים שהלחינו מלחינים ישראלים ומה היה שירם הראשון של אותם המשוררים". משתתפים: רזיה ישראלי, פנחס עירן, אשר צרפתי. מגישה: נעמי קרן.
18.05 שישבת לחג. מבזקי חדשות, דיווחי ספורט, עדכוני תנועה ומוסיקה.
20.05 לילה לא שקט.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. מרע ונגיפים בעידן האיידס, מחלת השפעת ומגיפת השפעת. מרצה: פרופ' יחיאל בקר.
22.05 מסורת מסורת, במוצאי החג.
23.05 עושים מרינה עם דודו דיין.
00.05 ציפורי לילה משותפות, עם גדעון רייכר המשוחח עם מאזינים.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

רשת ג'

07.09 בוקר של זהב.
09.05 כרטיס בכיוון אחד.
11.05 באה מאהבה, השירים היפים של יהודית רביץ.
13.05 נעימה וזמר.
15.05 בוא שיר עברי.
17.05 שיר שלי ושלה.
19.05 זמר שכוח, שירים עבריים.
20.05 מזרחות.
22.05 טיול לילי, שירים עבריים.
23.05 ענוג הוא הלילה.

"ציון הלא תשאלי". ישראל כמרכז ליהודי התפוצות. תכנית עי־סקת במשך שעתיים, בבירור המשמעות התשובה של יהודי ישראל והתפוצות בתקופת 40 שנה למדינה, באולפן צוות של סופרים, מלומדים, ואנשי ציבור [illegible]

שני רדיו

23.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — 1. טלמן: "גאות ושפל בהמבורג" - סוויטה (התז. הקמרית של פראג/ א. ביירלין). 2. הוסמייסטר: קונצ'רטו ברה מג'ור לחליל ותזמורת (מ. לרייה/ התז. הקמרית של מינכן, ה. שטרלמאייר). 3. שומן: קרייר לריאנה אופ. 16 (ו. הורוביץ) 4. שופן־לנצ'ברי: "חודש בכפר" — מוסיקה לבלט (תז. בית־האופרה קובנט גארדן/ג'. לאנצ'ברי).
09.00 קונצרט בוקר. 1. ולנקה: סימפוניה קונצרטית בלה מינור לשמונה/הקמרטה מברן. 2. בטהובן: קונצ'רטו מס. 1 ברו מג'ור לפסנתר ותזמורת אופ. 5 (הלופו/ התז. הפיל. הישראלית/ו. מהטה). 3. ווהן־וויליאמס: סימפוניה מס. 5 ברה מג'ור/תז. פילהרמונית החרשה בנצות סר א. בולט. 4. סמטנה: רביעיית כלי־קשת מס. 2 ברה מינור (רביעיית טאליך). 5. ברהמס: קונצ'רטו כפול בלה מינור לכנור צ'לו ותזמורת אופ. 102 (י. פרלמן/מ. רוסטרופוביץ') תז. הקונצרטחבאו מאמסטרדם/ב. הייטינק). 6. סוק: "פראג", פואמה אופ. 26 סימפונית (התז. הסמפ. של פראג/ו. ואלקו).
11.57 פינת השיר — משירי לייב הלפרין.
12.00 מן הסרטיה.
13.05 בהאזנה נינוחה — גונה: סמפוניה קטנה לכלי־נשיפה;

גיורא פיידמן, והכליזמרים שלו (ב' 16.00)

שוברט: ולסים אצילים; ברהמס: שלישייה בלה מינור לקלרנית, צ'לו ופסנתר; דלה: ארבעה שירים הודיים; רביסי: "תיבת הצעצועים", בלט לילדים.
15.00 הסברה מוסיקלית — רביעיות היידן של מוצרט 1. רביעייה במול מג'ור.
16.00 "מאולמי הקונצרטים בעולם". 1. התזמורת הפילהרמונית הגרמנית הצעירה, מנצח: קרג סמית, סולן: גיורא פיידמן. מנדלסון: סימפוניית נעורים מס' 10 בסי מינור; אנדרה היידה: דיוורטימנטו לכלי־קשת — תרועת משק. 2. גיורא פיידמן והכליזמרים שלו.
19.00 בין חברים — מיצירות פגניני והולסט.
20.05 פסטיבל ישראל ירושלים — שלישיית בוזאר תכנית ב' היידן: שלישייה במי מג'ור. ברהמס: שלישייה ברו מג'ור, אופ. 87 בטהובן: שלישייה מס. 7 ולפסנתר, כנור וצ'לו ("ארכידוכס") אופ. 97.
22.30 ג'ז (מתוך הקלטות הפסטיבל).
23.00 מחזורי יצירות — קונצ'רטי גרוסו של קורלי וג'מיניאני.

רשת א'

07.30 רדירקל.
08.05 [illegible]
09.05 טלרדיו שירות מידע.
10.05 מניני בוקר עם גדעון הוד.
[illegible]

16.05 גיל הביניים.
17.10 צבעי הקשת: "שירי עמים".
18.06 מינחת ערב.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 לכל אדם כוכב. עם האסטרולוג אילן פקר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם עמיקם רוטמן.
12.05 אלף־אלף כבית, עם חיים קינן.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק הווי והומור.
15.05 תוצרת הארץ שירים עבריים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
17.55 קראתי ספר קוראים ממליצים.
18.06 שעה חופשית מגזין שבועי לענייני חנוך.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 דין ודברים מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.05 טולם הזמירות.
22.05 קפוי ראשו חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.
00.15 ג'אז ועוד — עם לאה ליאור.

גלי־צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת האמנות הנוצרית בימי הביניים הנושאים ומקורותיהם מרצה: פרופ' גורית כנען־קידר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר עם אלי ישראלי.
10.05 עשר שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 דו רה, יומי.
13.55 40 לאחור סיפור היום בתש"ח.
14.05 מגישה יומית עם אורלי יניב.
15.05 שירים לתג עם ארז טל.
16.05 מסטיוול ישראל 88.
16.15 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 ספרא וסייפא ירחון לענייני ספרות צבאית.
18.45 משהו עולמי לענייני חוץ.
00.05 ציפורי לילה עם יותם ראובני.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 שירים מכאן שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב ירדנה ארזי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת האמנות הנוצרית בימי הביניים הנושאים ומקורותיהם מרצה: פרופ' גורית כנען־קידר.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע היום שהיה.
23.55 שירת חצות עם הסופר והמשורר ישראל אלירז.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן עם לאה עוז.
20.05 שעתיים של להיטים.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל גיב.
23.05 קול הבאו הזה עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 מזורה לאושר.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך שיר וברכה.
15.05 חדש חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית עם יקיר אביב.
18.06 [illegible]
20.05 [illegible]
21.05 [illegible]
23.05 הלילה הוא שירים.

שלישי רדיו

24.5.1988

קול המוסיקה

06.02 "צלילי בוקר".
07.09 "בהאזנה נינוחה": ויוואלדי: קונצ'רטו גרוסו בסי מינור, אופ. 10 מס' 3; בויס: פתיחה ברה מינור; בוקריני: קונצ'רטו בסי במול מג'ור לצ'לו ותז'; בטהובן: הפתיחה "חנוכת הבית"; ברהמס: 4 שירים רצינים אופ. 121; שומאן: רביעיית בלה מינור לכלי קשת, אופ' 41 מס' 1; מנדלסון: דפי אלבום אופ' 117; שוברט: 2 שירים: "הכל יכול", "אל הירח".
09.00 "קונצרט בוקר" סן סנס: קבטינה לטרומבון ופסנתר; דביסי: אימאז', לתזמורת; דבוז'ק: קונצ'רטו בסי מינור לצ'לו ותז'; צ'ייקובסקי: סוויטה מס' 3 בסול מג'ור, לתז'; סיבליוס: "האוהב" פואמה סימפונית; ודרינה שלונסקי: "הודיה" קנטטה למקהלה ותז'.
11.57 "פינת השיר" משירי משה לייב הלפרין.
12.00 "מן הסרטיה" לילי טונה סופרנו/ יגאל טונה כינור/ יונתן זק פסנתר; מוצרט: אריה סופרן ק. 108; סונטה לכינור ופסנתר ק. 454; שישה שירים; סונטה לכינור ופסנתר ק. 304 אריה מתוך האופרה "איל רה פסטורה".
13.05 "בהאזנה נינוחה" שוברט: סונטה בלה מג'ור לכינור ופסנתר 574; דבוז'ק: טרצט לכלי קשת אופ. 74; ליסט: ולס מפיסטו; סן סאנס: קונצ'רטו לצ'לו ותז' בלה מינור, אופ. 33.
15.00 "מוסיקה צעירה".
16.00 "אתנחתא" צליל שכן עיבודים של קטעים מאת סאטי, ברטוק, פרוקופייב, קופלנד, קוראה.

אריק לביא, כוכב הערב (גל"צ 1, 20.05)

שוברט: 4 אימפרומטי אופ. 90 (ש. שפירא).
17.30 "קולות" לוקה מרנציו ("הליארד אנסמבל").
18.00 "אולפן פתוח" התזמורת הסימפונית ירושלים, רשה"ש מנצח: סטיבן סלואן; סולן: דניאל גורטלר; (הוזכה בשם ג'ינה בכאואר, 1988) ומגינוב: קונצ'רטו מס' 2, לפסנתר ותזמורת; בטהובן: סימפוניה מס' 7.
20.05 "אינטרלוד".
20.27 "פינת השיר".
20.30 "קונצרט מתקליטים חדשים".
22.30 "ג'ז קלאסי".
23.00 "מחזורי יצירות" קונצ'רטו גרוסו של קורלי וויואלדי.

רשת א'

07.30 "רדירקל".
08.05 "חוגה" עם בני הגדל.
09.05 "טלרדיו" שירות מידע.
10.05 "מניני בוקר" עם גדעון הוד.
11.05 "ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 "מעורב ירושלמי".
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.06 "בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 "האוניברסיטה הפתוחה" מבוא למוסיקה ולדרכי היצירה [illegible]
16.05 "מועדון שעה" [illegible]
17.10 "צבעי הקשת" [illegible]
18.06 "מנחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 [illegible]

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה".
08.05 "עושים עניין".
09.05 "ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 "כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 "אלף־אלף" ב"בית" עם חיים קינן.
13.05 "בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 "לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 "בת צחוק" הווי והומור.
15.05 "שירים ושיעורים".
16.05 "יומן כלכלה".
17.05 "רגעי קסם".
17.55 "קראתי ספר" קוראים ממליצים.
18.06 "אצבע על הדופק" בענייני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 "היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 פרקי חזנות בכבשתך.
22.05 "שוטטות" עם דני אלדר.
00.15 "להיאזו בחלום" שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת, מבוא לתולדות המתמטיקה (חלק ב') אלגברה וגיאומטריה מרצה: פרופ' שבתאי אונגרו.
06.30 "פוקחים עין".
07.07 שבע אפס שבע עם איתן ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 "אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 "עשר" שירים עבריים.
11.05 "נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 "דו רה, יומי".
13.55 "40 לאחור" סיפור היום בתש"ח.
14.05 "פגישה יומית" עם יצחק בן־נר.
15.05 "שירים לתג" עם ארז טל.
16.05 "פסטיבל ישראל 88".
16.15 ארבע אחרי הצהריים.
16.54 "באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 "ערב טוב ישראל".
18.05 "שעה קלה על כלכלה".
18.45 "חמש עשרה קטנות".
00.05 ציפורי לילה עם אביהו מרינה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 "ספרא וסייפא" ירחון לענייני ספרות צבאית. (ש.ח)
19.50 פינה חמה ללב"י.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 "כוכב הערב" אריק לביא.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. מבוא לתולדות המתמטיקה (חלק ב') אלגברה וגיאומטריה מרצה: פרופ' שבתאי אונגרו.
22.05 "על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 "עשרים וארבע היום שהיה".
23.55 "שירת חצות" עם המשפטנית ד"ר יהודית היבנר.

שידורי צה"ל 2

19.05 "שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
20.05 "צר"8" תכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 "הפסקת עשר" עם מיכל גיב.
23.05 "קול הבאו הזה" עם דני קרמל.

רשת ג'

06.04 "בחורה לאושר".
07.07 "שיר בבוקר בבוקר".
09.05 "גימלים" עם מיכל שמואלי.
10.05 "דברים טובים".
11.05 "שבעים מי יודע".
12.05 "אהבה יומיומית".
13.05 "רק בימי חול" עם מנחם פרי.
14.06 "לי ולך" שיר וברכה.
15.05 "חדש, חדיש ומחודש".
16.05 "הצגה יומית" עם יקיר אביב.
18.06 "מקום בצמרת" עם מנחם פרי.
21.05 "אדום עתיק" עם רן עופרי.
23.05 "פניני ג'אז" עם לאה ליאור.

"מועדון שעון דו־זהבי". בתכנית תובא כתבה על מקהלת קשישות מאשדוד, כולן עולות חדשות מבית־המועצות, לאלה שאינן דוברות עברית כותבים את מילות השירים העבריים ברוסית. [illegible]

רשת א' שעה — 16.05

רביעי רדיו

25.5.1988

קול המוסיקה

06.02 "צלילי בוקר"
07.09 "בהאזנה נינוחה", בטהובן: סימפוניה מס. 6 "הפסטוראלית"; שוברט: המוסיקה ל"רוזמונדה"; ברטוק "סוויטת מחול"
09.00 "קונצרט בוקר": באך: סוויטה מס. 3 לתזמורת; מנדלסון: רביעיית כלי קשת אופ. 44, מס. 2 במי מינור; גריג: קונצ'רטו לפסנתר ותז. בלה מינור; צ'ייקובסקי: סימפוניה מס. 4; פרוקופייב: "פרח הסלע" קטעים מהמוסיקה לבאלט
11.57 "פינת השיר": משירי משה לייב הלפרין
12.00 "אמנים באולפן": ריימון ויא: טנור אלדר נוימרק: פסנתר; מהלר: שירי שוליה הנודד; לווה: 4 שירי ביירון; רוול: דון קיחוטה ודולסינאה; 3 שירים: פולנק: "שירים קלי־ערך"
13.05 "בהאזנה נינוחה": מורטון גולד: תערוכת וויואלדי סוויטה; גרשווין: "אמריקני בפאריס"; דניאל גרגורי מאסון: רביעייה מיתרים, אופ. 19 על נושאים כושיים; ברבר: נוקטורן "קיץ 1915"; קפלנר: סימפונית מחול
15.00 "מוסיקה ויוה"
16.00 "מהקלטות התזמורת הסימפונית ש', רשה"ש: היידן: מיסה בסי־במול מג'ור ("מיסת ההרמוניה") (גארי ברתיני; מקהלות אוסנאבורק ומיניאפוליס וסולנים); לאלו: קונצ'רטו לצ'לו

רוחמה רז, כוכבת הערב (גל"צ 1, 20.05)

ותזמורת (אלכסנדר קנגובסקי); בריטן: 4 תמונות ים מתוך "פיטר גריימס" (סר אלכסנדר גרובז); בטהובן: סרנדה, אופוס 41 (אורל ניקולה/ אלדר נוימרק)
18.00 "שעה עם"...
19.00 "מוסיקה אהובה עליכם"; מנדלסון: קונצ'רטו במי־מינור לכנור ותזמורת, אופ. 64 סרסנס: קונצ'רטו מס. 4 בדו־מינור לפסנתר ותזמורת, אופוס 44
20.05 "אינטרלוד"
20.27 "פינת השיר"
20.30 "מאולמי הקונצרטים שלנו": התז. הפיל. הישראלית/ ג'וזפה סינופולי ואלטראור מאיירו מצו סופרן/ ג'ון ויקרס טנור שוברט: סימפוניה מס. 4 "הטרגית"; מאהלר: "שירת הארמה"
22.30 "ג'ז והלאה"
23.00 "מחזורי יצירות" קונצ'רטו גרוסו של קורלי וויואלדי

רשת א'

07.30 "רדירקל"
08.05 "חוגה" עם בני הגדל
09.05 "טלרדיו" שירות מידע
10.05 "מניני בוקר" עם גדעון הוד
11.05 "ירוק ירוק" שירים עבריים
12.05 "מעורב ירושלמי"
13.00 חדשות ותכניות באנגלית
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית
14.06 "בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער
15.30 "האוניברסיטה הפתוחה" "מגישות" עם יצחק ארזה (חלק שני)
16.05 "משגים": "תמונות בתערוכה" משתתפים: ד"ר מיכה לוין, תמי שיך ומירי מרגן (ש"ח)
17.10 "צבעי הקשת": "שירי עמים"
18.06 "מינחת ערב"
19.05 סיכום המשנה היומית

19.30 שידורים לעולים
22.05 "חבר מאותו כוכב" — תכנית היכרויות רדיופונית בשידור חי עורכת ומנחה: מילכה למדן

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה"
08.05 "עושים עניין"
09.05 "ביקור בית" עם רבקה מיכאלי
10.05 "כל צבעי הרשת" עם י. גינאי
12.05 "אלף־אלף" ב"בית" עם חיים קינן
13.05 "בחצי היום" חדשות ופזמונים
14.06 "לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות
14.30 "בת צחוק" הווי והומור
15.05 "שירים ושעורים"
16.05 "יומן כלכלה"
17.05 "רגעי קסם"
17.55 "קראתי ספר" קוראים ממליצים
18.06 "יש שאלות" עם איתן אלמוג
18.45 היום בספורט
19.00 "היום הזה"
19.35 "מוסף לענייני צבא ובטחון"
20.05 "צמוקים ושקדים": על חסידים ומתנגדים
22.05 "מחפשים את המטמון"
00.15 "ג'או ועוד" עם לאה ליאור

גלי־צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת: הרפובליקה השניה ומלחמת האזרחים בספרד/ימיה הראשונים של הרפובליקה. מרצה: ד"ר יצחק אביב
06.30 "פוקחים עין"
07.07 שבע אפס שבע / עם אלקס אנסקי
08.00 בוקר טוב ישראל
09.05 "אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 "עשר" שירים עבריים
11.05 "נכון לעכשיו" עם רפי רשף
13.05 "דו רה, יומי"
13.55 "40 לאחור" סיפור היום בתש"ח
14.05 "פגישה יומית" עם אורלי יניב
15.05 "שירים לתג" עם ארז טל
16.05 "פסטיבל ישראל 88"
16.15 "ארבע אחה"צ"
16.54 "באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור
17.00 "ערב טוב ישראל"
18.05 "יער משודר" מגזין לענייני צבא ובטחון
18.45 "מעבר לגבול" מגאזין לענייני ערבים
00.05 צפורי לילה עם משה בקר
02.00 לא רוצים לישון
05.00 צלילי בוקר

שידורי צה"ל 1

19.05 "שירים מכאן" שירים עבריים
19.57 הודעות לחיילים
20.05 "כוכב הערב" רוחמה רז.
21.00 מבט לחדשות
21.30 אוניברסיטה משודרת הרפובליקה השניה ומלחמת האזרחים בספרד ימיה הראשונים של הרפובליקה. מרצה: ד"ר יצחק אביב
22.05 "על הדבש ועל הכיפאק" שירים שחוברו אוהבים.
23.05 "עשרים וארבע היום שהיה"
23.55 "שירת חצות" עם אורי אורבך — עורך עיתון הילדים "אותיות"

שידורי צה"ל 2

19.05 "שליפה מהמותן" עם לאה עוז
20.05 מצעד הפזמונים הלועזיים הממוחשב
21.57 הודעות לחיילים
22.05 "הפסקת עשר" עם מיכל גיב
23.05 "קול הבאו הזה" עם דני קרמל

רשת ג'

06.04 "בחורה לאושר"
07.07 "שיר בבוקר בבוקר"
09.05 "גימלים" עם מיכל שמואלי
10.05 "דברים טובים"
11.05 "שבעים מי יודע"
12.05 "אהבה יומיומית"
13.05 "רק בימי חול" עם מנחם פרי
14.06 "לי ולך" שיר וברכה
15.05 "חדש, חדיש ומחודש"
16.05 "הצגה יומית" עם יקיר אביב
18.06 "הצעקה האחרונה"
20.05 "מטוב באוזניכם" [illegible]
21.05 "צליל מבורר"
23.05 "הלילה הוא שירים"

חמישי רדיו

26.5.1988

קול המוסיקה

06.02 "צלילי בוקר"
07.09 "בהאזנה נינוחה"; אלגר: ואריאציות אניגמה; דוניצטי: קונצ'רטו לקרן אנגלית; ארויה: מתוך אופרות של ביזה, סן־סאנס ומסנה; בלקירב: תמרה.
09.00 "קונצרט בוקר"; לאופולד מוצרט: סימפוניית הצייד; וולפגנג א. מוצרט: קונצ'רטו לחליל ונבל ק. 299; קרסטון: סוויטה לכלי קשת; סוונדסן: סימפוניה מס. 2; הומל: קונצ'רטו לפסנתר ותז. אופ. 89; הומל: מיסה במי במול מג'ור, אופ. 80.
11.57 "פינת השיר": משירי משה לייב הלפרין
12.00 "מן הסרטיה"
13.05 "בהאזנה נינוחה" 1. כרוביני: סימפוניה ברה מג'ור (תז. פילהרמוניה הזרשה/ י. בטצ'ר) 2. טלמן: סוויטה בלה מינור לחליל ותזמורת (ו'.פ. רמפל/ התז. הקאמרית של המרכז למוסיקה ירושלים) 3. בטהובן: סונטה מס. 9 בלה מג'ור לכנור ופסנתר (קרייצר י. פרלמן י. אשכנזי) 4. ברהמס: ואריאציות על נושא של היידן (התז. הפיל. של וינה/ ל. ברנשטיין)
15.00 "מפגשים מוסיקליים" דיווחים, ראיונות, סקירות.
16.00 "אתנחתא" (ש"חא רן צמח: פסנתר); י.ס. באך: סויטה אנגלית מס. 2 בלה מינור; ל. ואן בטהובן: סונטה מס. 28 בלה מג'ור י.

רן צמח, סולן, בתכנית "אתנחתא" (ב' 16.00)

ברהמס: סונטה מס. 3 בפה מינור, אופ' 5.
17.30 "קשת של צלילים"; מוסיקה למיתרים מאנגליה של המאה ה־17.
18.00 "אנתולוגיה בצליל"; מוסיקה איטלקית תזמורתית בתקופת הברוק
19.00 "מוסיקה קלאסית קלה"
20.05 "אינטרלוד"
20.27 "פינת השיר"
20.30 "אוסרה" לאונרד ברנשטיין: קאנדיד
23.00 "דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות"; ו. מנגלברג (תכנית חמישית): בטהובן: — סימפ. מס. 5, בדו מינור, אופ. 67 — פרק סיום, מתוך סימפ. מס. 9, ברה מינור אופ. 125

רשת א'

07.30 "רדירקל"
08.05 "חוגה" עם בני הגדל
09.05 "טלרדיו", שירות מידע למאזינים
10.05 "מניני בוקר" עם גדעון הוד
11.05 "ירוק ירוק" שירים עבריים
12.05 "מעורב ירושלמי"
13.00 חדשות ותכניות באנגלית
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית
14.06 "בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער
15.30 "האוניברסיטה הפתוחה" "מעבר מהרומן של המאה ה־19 לרומן של המאה ה־20" "הזר" (חלק שני) ד"ר נורית גרץ
16.05 "ארץ לא נודעת"
17.10 "צבעי הקשת"
18.06 "מינחת ערב"
19.05 סיכום המשנה היומית
19.30 שידורים לעולים

22.05 "יש לי חלום" — עורך ומנחה: יובב כץ; עם הפסיכולוגית מיכל דביר ואיש התיאטרון ד"ר שמעון לוי

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה"
08.05 "עושים עניין"
09.05 "ביקור בית" עם רבקה מיכאלי
10.05 "כל צבעי הרשת" עם עמיקם רוטמן
12.05 "אלף־אלף" ב"בית" עם חיים קינן
13.05 "בחצי היום", חדשות ופזמונים
14.06 "לראות או לא לראות", יומן חדשות לתרבות ולאמנות
14.30 "בת צחוק", הווי והומור
15.05 "שירים ושעורים"
16.05 "יומן כלכלה"
17.05 "רגעי קסם"
17.55 "קראתי ספר" קוראים ממליצים
18.06 "זרקור" עם יצחק גולן
18.45 היום בספורט
19.00 "היום הזה"
19.35 שירים עבריים
20.05 "שורשים", שבועון לענייני פולקלור ועדות
22.05 "הלילה החמישי", עם אלעזר שטורם
00.15 "להאזו בחלום" שירים לסיומו של יום

גלי־צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת על חמישה ספרי אמונה העקידה. מרצה: פרופ' ישעיהו ליבוביץ
06.30 "פוקחים עין"
07.07 "שבע אפס שבע" עם אלכס אנסקי
08.00 בוקר טוב ישראל
09.05 "אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 "עשר" שירים עבריים
11.05 "נכון לעכשיו" עם רפי רשף
13.05 "דו רה, יומי"
13.55 "40 לאחור" סיפור היום בתש"ח
14.05 "פגישה יומית" עם יצחק בן־נר
15.05 "שירים לתג" עם ארז טל
16.05 "פסטיבל ישראל 88"
16.15 "ארבע אחרי הצהריים"
16.54 "באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור
17.00 "ערב טוב ישראל"
18.05 "שעה קלה על כלכלה"
18.45 "חמש עשרה קטנות"
00.05 ציפורי לילה עם רפי קינן
02.00 לא רוצים לישון
05.00 צלילי בוקר

שידורי צה"ל 1

19.05 "יער משודר" מגאזין לענייני צבא ובטחון. (ש"ח)
19.50 פינה חמה ללב"י
19.57 הודעות לחיילים
20.05 "כוכב הערב" בועז שרעבי
21.00 מבט לחדשות
21.30 אוניברסיטה משודרת על חמישה ספרי אמונה/ העקידה. מרצה: פרופ' ישעיהו ליבוביץ
22.05 "על הדבש ועל הכיפאק"
23.05 "עשרים וארבע היום שהיה"
23.55 "שירת חצות" עם אהרון פוגל לשעבר הממונה על התקציבים במשרד האוצר

שידורי צה"ל 2

19.05 "שליפה מהמותן" עם לאה עוז
20.05 "צר"8" תכנית יומית
22.05 "הפסקת עשר" עם מיכל גיב
23.05 "קול הבאו הזה" עם דני קרמל

רשת ג'

06.04 "בחורה לאושר"
07.07 "שיר בבוקר בבוקר"
09.05 "גימלים" עם מיכל שמואלי
10.05 "דברים טובים"
11.05 "שבעים מי יודע"
12.05 "אהבה יומיומית"
13.05 "רק בימי חול" עם מנחם פרי
14.06 "לו ולך" שיר וברכה
15.05 "חדש, חדיש ומחודש"
16.05 "הצגה יומית" עם יקיר אביב
18.06 [illegible]
20.05 [illegible]
21.05 "מועט רוק"
23.05 "הלילה הוא שירים"

שחמט

בעיות וסיומים

5502 חוברה בקונגרס גראץ והיא אינה מודרנית. המט־עזר פשוטה למדי וללא יומרות (5503).

5502. יוסי רטר — ירושלים — מקורית

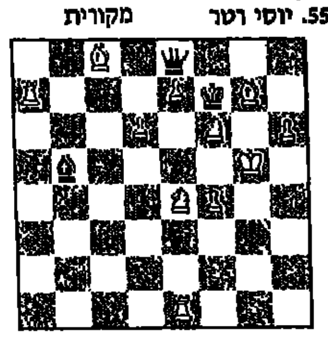

10+3 מט בשני מסעים

5503. י. מ. אנטונוב — Y. M. ANTONOV
ברית המועצות — U.S.S.R
מקורית — ORIGINAL

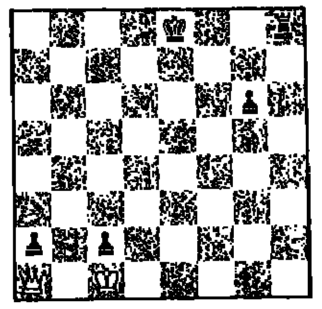

2+5 מט־עזר בשני מסעים, תאומים.
א. דיאגרמה ב. מלך שחור ל־ד8.
פתרונים אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

לבעיה מס' 5494 (גבוז'ק)

בתנאי הבעיה צוין מצב זרופוישן. מאחר ומושג זה אינו נהיר לחלק מהפותרים, להלן ההסבר: בבעיות מסוג זה מצב הכלים בדיאגרמה אינו בעיה. יש לבצע את השינויים המצויינים על־מנת להגיע למצבי הבעיה. ב־5494 יש להעביר את ראו אל ז1 (תאום א). בשלב השני יש להחזיר את הרץ ולהעביר את המלכה הלבנה אל ו8 (תאום ב).

הישג יוצא־דופן

מילאן ולימירוביץ' הוא אחד מטובי המחברים בעולם. לזכותו כמה הישגים יוצאי דופן, כגון הביצוע הראשון של נושא לאצ'ני (חלופים ציקליים) בשלוש פאזות בתלת־מסעיות. בשנים האחרונות הוא מחבר מעט מאוד. בקונגרס פאריס 1986 נפגשנו, והוא הסביר לי את הסיבה לכך. מילאן הגיע למסקנה שאין די בחיבור בעיות טובות ואפילו טובות מאוד. לדעתו עדיף לחבר בעיה אחת מעולה מאשר עשרות בעיות רגילות. בהזדמנות זו הוא הדגים בפני את התלת־מסעית המובאת להלן. לדבריו הוא עבד על בעיה זו בלבד שנים מספר, עד אשר הצליח לבצע את הרעיון המסובך.

מילאן ולימירוביץ'
"די שוואלבה" 1986

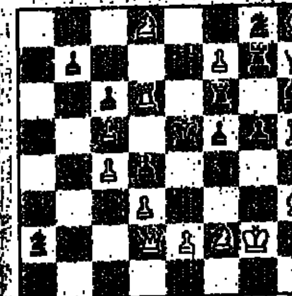

[illegible]

קרבות ותחרויות

יהודה גרינפלד לגיחון

רב־האמן יהודה גרינפלד נקבע כנציג ישראל לאליפות אירופה בשח אקטיבי (30 דקות לשחקן למשחק), שתיערך בגיחון, בצפון מערב ספרד בתאריכים 31.5־4.6.88. גרינפלד זכה בייצוג בשל זכייתו באליפות ישראל בשחמט־בזק (5 דקות לשחקן למשחק) שנערכה בירושלים בהשתתפות 27 שחמטאים. יהודה גרינפלד צבר בגמר 8 נקודות בתשעה משחקים בהקדימו את אילן מנור 7, אליהו שוידלר ואדריאן שוורץ – 6 כ"א, יוסף ריכטר 5.5. בין הנכשלים: אלוף ישראל גדי רכליס ועוד יותר קודמו, כאלוף, נתן בירנבוים. בתחרות בגיחון זכאים להשתתף חמישה ישראלים, אך הנהלת האיגוד הישראלי לשחמט החליטה, בגלל קשיי תקציב, לאפשר טיסה על חשבון האיגוד רק לשחמטאי אחד. האירוח הוא על חשבון המארגנים. בכל זאת יגדל הייצוג הישראלי. אילן מנור ויוחנן אפק החליטו לטוס על חשבונם. 45 הראשונים בגיחון יעפילו לאליפות העולם בשח אקטיבי.

קריסטול – אלופת הנשים

תחרות הגמר לאליפות השחמט לנשים הסתיימה בצורה דרמטית. בסיבוב האחרון היתה לובה קריסטול, שהוליכה בראש חופשית ממשחק. אולגה פודרז'נסקיה שפיגרה בחצי נקודה היתה צריכה לנצח את עדה זקריה, כדי לזכות בתואר, אך היא הפסידה. לפני ארבע שנים זכו קריסטול ופודרז'נסקיה יחדיו באליפות. הדרוג הסופי הוא: לובה קריסטול 9 נקודות, אולגה פודרז'נסקיה 8.5, עדה זקריה ומרים וייס מרמת יוחנן 5.5 כל אחת, מלכה שוורץ 4.5, אווה ברנשטיין, מרים חיימוביץ ונטשה צ'רבנקו 4 כ"א, פרידה פרל וריטה קאופמן 3.5 כ"א, פאולה פלדמן 3 נקודות.

באר שבע בדרך לתואר נוסף

אלופת המדינה, באר־שבע, הגבירה סיכוייה לשמור על תוארה, כשגברה על הפועל תל־אביב 1.5:3.5 בסיבוב השמיני ולפני האחרון בליגה הלאומית בשחמט. ההפסד היחיד של באר־שבע, היה זה של גדי רכליס, שנוצח בהופעתו הראשונה כאלוף. ליד הלוח השני גבר עליו אליהו שוידלר. בכך המשיך רכליס במסורות של אלון גרינפלד (אלוף 1984) ונתן בירנבוים (אלוף 1986) שהפסידו בהופעת הבכורה שלהם כאלופים. הפעם נפגשו אלון גרינפלד מבאר־שבע ונתן בירנבוים ליד הלוח הראשון. גרינפלד ניצח. ביום רביעי עמדו שחמטאי הפועל תל־אביב לנסוע לברן שבשוויץ כדי להשתתף שם בתחרות בין קבוצות נבחרות משוויץ, הונגריה וישראל. במפגשים הנוספים בליגה הלאומית הושגו התוצאות הבאות. אס"א טכניון חיפה – הפועל הוד־השרון/פתח־תקוה 1.5:3.5, הפועל "פלדקליין" ראשון־לציון – "רובינשטיין" ירושלים 2.5:2.5, אס"א אוניברסיטת תל־אביב – הפועל רחובות 1:4, הפועל הרצליה – ביכורי־העתים ת"א 2.5:2.5. הדרוג: באר־שבע 27.5, הפועל ת"א והטכניון – 25 כל קבוצה, אוניברסיטת ת"א – 22.5, הוד־השרון/פתח־תקוה 21, ראשון־לציון 20.5, ביכורי־העתים 16.5, הרצליה ורחובות 15 כל קבוצה, "רובינשטיין" 12.

הפתעה בסיום

הפעם סיום מרתק ממשחקי הליגה המערב־גרמנית, שזרים רבים בשורותיה. בליגה, שכבר הסתיימה זכתה קבוצת זולינגן, שהקדימה את המבורג. במקום השלישי האלופה היוצאת באיירן מינכן, שזכתה לאחרונה בגביע.

לבן: שלוסר (ב. מינכן)
שחור: הרבשטקמאייר (זולינגן)

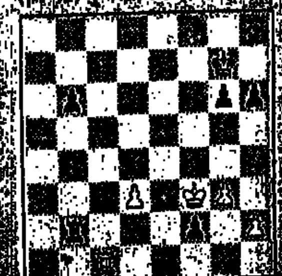

תשבצים

תשבץ 236

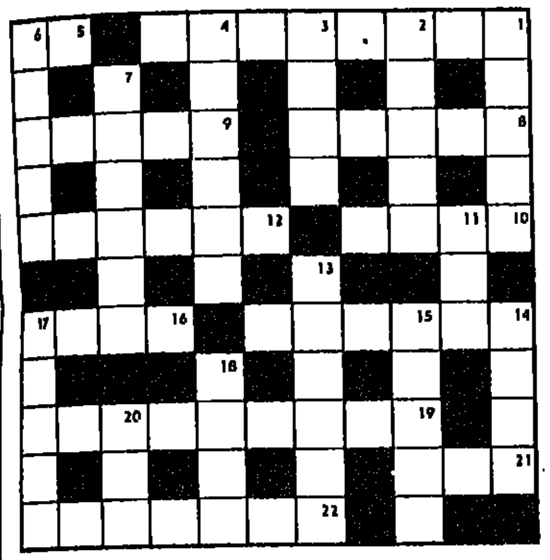

אפקי: 1. שותפים למטרה, או לבצוע. 5. חוק. 8. נוהג ללכת אצל העורב. 9. עוף ים. 10. מין עץ. 12. סופר מד"ב אמריקני (ש"פ: קורט). 14. חג שעבר לא מזמן. 16. אינטרוורטי, בעברית. 19. בד"כ: יצירת אמנות זעירה. 21. גאוה, שחצנות. 22. טקס (בלע"ז).

אנכי: 1. מדינת ענק. 2. עיר בצרפת (כ"מ). 3. מחוקרי הקוטב. 4. מדבר. 6. רשימת מנות הארוחה. 7. כנוי למישהו גדול ומגושם. 11. חפץ המשמש לחבור חלקים. 13. מפתוחיו של נובל. 14. רפובליקה בגרמניה לפני מלחה"ע השניה. 15. מצבה של שחקן. 17. חור מעבר. 18. נולד אבל לא לבד. 20. סופר מדע בדיוני במאה הקודמת.

אגוזן 236

אפקי: 1. ראה 10 אפקי. 5. ראה 18 אנכי. 8. מנסה להטביל מחדש (5). 9. בלג בעמר למשל נסיים גם בנור (5). 10. (עם 1 אפקי) כרגע זה מה שעושים במקום לעשות, בענין תהליך השלום (בענינים אקטואליים אחרים) (4,4,4). 12. מושב, או עדן לאחר שאדם וחוה התלבשו על עץ הדעת? (4,2). 14. התקדמותה בחיים לא עלתה על נקלה ר"ל (3,3). 16. קוף חסר תועלת בגינה (4). 19. הבל הבלים הכל הבל, זאת אפשר לראות גם מן הדרישה המאימת (9). 21. סרט לעופות הבית (3). 22. אינו מוכן להגיר אפילו גרגיר בשבתות וחגים (3,4).

אנכי: 1. למשל, לפעמים למישהו מגיע עונש ללא דיחוי, אבל זה לא צריך להיעשות מתוך הרגל! (3,2). 2. יראהו תני לו זמן נוסף לבצע זאת (5). 3. שיקר ביחס לכסף שלה (4). 4. גרמו לו לשתוק כמו דג באפשרויות שונות (6). 6. לאיזה כיוון נלך בשבועותו (5). 7. מין רמש חיה ממשפחה מכובדת (4,2). 11. יתן מאוזן לישוב (3). 13. אצל הנוצרים למשל זה קוה לאלוהות, וכך הוא נשאר חסר־אונים (6). 14. חטיבת סיני במלחמת השחרור (4) (עפ"י שוש קוריאט). 15. אלתנו אינה בעלת חכמה ובנה (5). 17. נוכחות כנגד היום (5). 18. (עם 5 אפקי) המגדל שהחמיץ את מלכת אנגליה בכפר עוני בירושלים (6). 20. עשוי להסתיר את הפגמים בסדר לא נכון של 3 אותיות עוקבות (3).

תשבץ 235

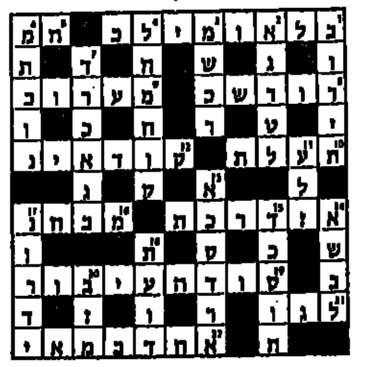

אגוזן 235

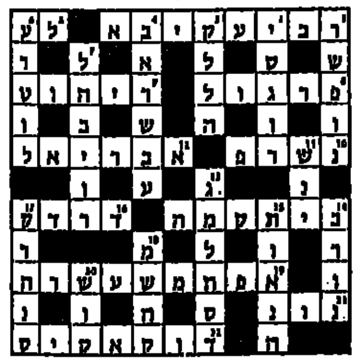

אמיר בן אור ©

ברידג'

נקיון כללי

הכרזת היריבים מראה שבידם כוח, ולכן זה רעו אולם מצד שני ההכרזה מגלה לנו היכן נמצא הכוח וזו נחמה פורתא, אולם לעיתים קרובות היא לעזר רב לכרוז:

♠ 10 6 5 4
♥ K 7 3
♦ 10 8 7 6
♣ K 6

♠ 7 2 — ♠ 8 3
♥ A J 9 8 5 — ♥ 6 4
♦ A K Q J — ♦ 9 5 3
♣ 10 9 — ♣ Q J 5 4 3 2

♠ A K Q J 9
♥ Q 10 2
♦ 4 2
♣ A 8 7

מערב הוביל במלך אלוף ומלכה דיאמונד, דרום חתך את הדיאמונד השלישי. וראה שבנוסף לשתי הלקיחות שמסר בדיאמונד, יש לו "בעיה" בהארט. באופן נורמלי היה הכרוז מבצע עקיפה על הנסיך הארט בצד מזרח, אולם לאחר ההכרזה, ישנם סימנים רציניים לכך שהנסיך נמצא ביד מערב, והכרוז יאלץ למסור שתי לקיחות בהארט. מה דעתכם? ובכן הכרוז חשב אחרת. הוא המשיך בשני סיבובים של ספייד, מלך קלאב, אלוף קלאב וקלאב נחתך בדומם כשהמצב בזה:

♠ 10
♥ K 7 3
♦ —
♣ —

♥ A J 9 8 — ♥ 6 4
— ♣ Q 5

♠ Q
♥ Q 10 2

הכרוז המשיך בהארט, כשהוא משחק את המלכה מידו. מערב זכה באלוף ונאלץ לחזור בהארט. הכרוז שיחק את ה־7 מהדומם, וזכה עם העשירית שבידו ובוצע את החוזה.

ארנונה שגאר

מחברות הקולנוע

בשם העם

מלודרמה יוגוסלבית, המבקרת בחריפות את המפלגה הקומוניסטית ואת חיי השיתוף של הקואופרטיב. הבמאי, זיווקר ניקוליץ', כבר ביטא את משטמתו לשיטה בסרטו הקודם "יופיו של החטא". גם בסרטו הנוכחי, החמישי במספר, הוא מתאר את המפלגה הקומוניסטית כגוף מסואב המנצל את תולשת העם הפשוט, הפרימיטיבי, באיזורים הכפריים הפטריארכלים ליד המונטנגרו.

ניקוליץ' לוקח אותנו לשנות השישים בארצה, חיים בזבל, בצריפים רעועים, תורים למקלחות שיתופיות פעם בשבוע, עושר מנקר עיניים של פקידי המפלגה ושחיתות שקשה לתארה. שוחד, אונס וכליאת מתנגדים, הם רק חלק מהשיטות שמנהיג שם ראש תא השירות החשאי בשם טובתה של המפלגה.

גיבור הסרט הוא מילוטין, נהגו הפרטי של ראש תא המפלגה בקואופרטיב, נעבך תמים שמנסה להראות לכולם שהמלך עירום. כאשר הבוס שלו נוסע לשליחות בקינשאסה מצליח ראש השירות החשאי לתפוס את משרתו בכוח הזרוע. הוא חושק גם באשתו הסרבנית והיפה, הבאה לבקש מקלט וחסות בביתו של מילוטין האביברי. העזרה שהוא מושיט לה עולה למילוטין במחיר חירותו.

כמו סרטו הקודם גל ניקוליץ', גם "בשם העם" הוא מלודרמה גולמית ובוטה, המשדרת חושנות ארצית ופוטוגניות ובה בעת שוברת שיאים של וולגאריות, בעוד שהדמויות אינן מצליחות לשבור את רמת הסטראוטיפ הגס. שפת הסרט, המתחלפת בין ריאלים חריף לגיחות של סוריאליזם, אינה מחלצת את הסרט ממצב צבירתו הבסיסי, כדי להעלות אותו לרמת הפיוט. "פאר". ת"א.

אהבנו כל כך

כנראה שלהצלחת סרטו האחרון של אטסורה סקולה: "המשפחה" יש חלק בהקרנת סרטו הישן משנת 75': "אהבנו כל כך". אולי גם מפני שכיום נוצרו בארץ תנאים הולמים יותר לצפייה בסרט מורכב זה, העשוי, רובו כולו, ממחוות לסרטי הניאוריאליזם האיטלקי, ובראשם לבמאי ויטוריו דה־סיקה. סקולה, מספר את תולדותיה של איטליה ושל הקולנוע האיטלקי הפוליטי דרך סיפור ידידותם בן שלושים השנים של שלושה חברים לנשק ממלחמת העולם השנייה ועד שנת 75'. מאחדת ביניהם אשה שכולם אוהבים ורק אחד יזכה באהבתה. למרות שפע האזכורים הקולנועיים מקלסיקות כמו "גונבי האופניים" או "לה דולצ'ה ויטה", ולמרות הבימוי השכלתני, סקולה מצליח לגעת בגרעין החיים האנושיים. סרטו שנון, חכם ומענג. פשוט תאווה לעיניים. "לב", ת"א. ראה כתבה בגליון זה.

זרוק אותה מהרכבת

הקומיקאי הגוץ והעצבני דני דה־ויטו מוכר בעיקר כשחקן בסרטים "חטיפה נעימה", "אנשי הפח", "חכמים בלילה" ורבים אחרים. הצד הסמוי באישיותו הקולנועית מתגלה עתה, עם צאת סרטו החדש "זרוק אותה מהרכבת", בהשתתפותו ובבימויו. עלילתו הפתלתלה ורבת ההמצאה של הסרט מקשה על תיאור מילולי. הסרט הוא מחווה להיצ'קוק, וגם בדיקת יחסי הסופר עם יצירתו, אמת ובדיון, הגבולות הדקים בין המצאה למציאות. גיבור הסרט הוא סופר מתוסכל (הקומיקאי בילי קריסטל מ"בועות") המתקשה לכתוב בשל שגאתו לגרושתו שזה עתה פרסמה, על חשבונו רב־מכר מצליח. לפרנסתו הוא מלמד כתיבה יצירתית לחובבים, ובכיתתו יושב דני דה־ויטו, כאינפנטיל מגודל המתעב את אמו השתלטנית ומתכנן לחסל אותה בשלל מיתות משונות. משום־מה נדמה לו שהמורה שלו לכתיבה חורת לו לרצוח את גרושתו, ובתמורה ירצח הוא את אמו האיומה, בערך כמו מה שקורה במותחן הקלאסי של היצ'קוק "זרים ברכבת".

סרטו של דה־ויטו הוא פנינה קומית שעולית מקאבריים ותוכה אנושי. קומדיה דעננה, טרויה וקולעת, שופעת ציטוטים קולנועיים ורבת המצאות חזותיות. קומדיה מענגת ומקורית, שהצליחה להימלט ממכבש הקומדיות נוסח הוליווד.

עוד משתתפים: קים גריסט ("ברזיל"), רוב ריינר, הוא ראש כרוב מ"הכל נשאר במשפחה" ומי שביים את "אני והחבר'ה". המראיינת הפופולרית אופרה ווינפרי בתפקיד עצמה, ואן רמזי ("עשבי פרא", "הגוניס"), כאמא הטיראנית והמפחידה, בתפקיד עצום שזיכה אותה במועמדות לאוסקר השנה. "שחף", ת"א.

כוחו של מקרה

בדיקה סכמטית, מחושבת של שלוש התנהגויות פוליטיות בסרטו של הבמאי הפולני כשיסטוף קיישלובסקי, מי שהיה ממייצגי קולנוע המחאה שפרח בעידן סולידאריות. הסרט עוסק בגיבור אחד ובשלוש אפשרויות שונות שהמקרה זימן לו. בכל מקרה לא יוכל להימלט מעיסוק פוליטי. אפשרות ראשונה: האופורטוניסט. ויטק שנזרק מלימודי רפואה הופך לפעיל במפלגה הקומוניסטית ועתה הוא אחראי לפיזור הפגנות של אנשי המחתרת. אפשרות שנייה: המהפכן. ויטק נרתם לשורות המחתרת. אפשרות שלישית: הקונפורמיסט הבורגני. ויטק ממשיך ללמוד רפואה, מתחתן ומקים בית שליו, במחיר הימנעות מכל נגיעה בחיים הפוליטיים. במקרה האחרון הוא מתפוצץ בשמים בבטנו של מטוס העולה באש. מסקנה קודרת: מי שמסרב ליטול חלק בחיים הפוליטיים משול למת וחשוב כמת. מבנה מרתק וקדחתני ומשחק אמין של בוגוסלאב לינדה בתפקיד הצעיר הקרוע בין שלוש האפשרויות. "תכלת". ת"א.

כלא המתאבדים

סיפורו של מתאבק מקצועי שהורג בשגגה את יריבו במהלך משחק. הוא מועבר לכלא, שם מציעים לו להשתתף בקבוצת היאבקות.

מלמעלה: דני דה־ויטו, בילי קריסטל ואן רמזי בסרט "זרוק אותה מהרכבת"

הוא מסרב, אך משנה את דעתו כאשר חברו לתא נרצח במהלך קרב בין קבוצת המאפיה וקבוצתו של מנהל הכלא. את הסרט ביים אחד בשם ג'אמה פוקה, משתתפים: ליאון איזיק קנדי, אנטוני ג'רי וסטיב אסטין. "תל אביב", ת"א.

פעמיים אשתי

"סיפור אגדה על רקע תמאורה מודרנית", כך מגדיר את הסרט הבמאי פרנק פרי. מאחר שהסרט לא זכה להקרנות מוקדמות נואלץ להאמין לו. הגיבורה היא מעין יפהפייה נרדמת. בגירסה עדכנית למאה ה־20 היא לוסי (שלי לונג, מ"חנוכל, האוהבת והמאהבת") – עקרת בית קרתנית ומתוקה שנחנקה מאבילת עוגייה מזרחית. בעלה האוהב (קורבין ברנסון הזכור מ"פרקליטי אל.איי") מתנחם בזרועות חברתה הטובה ביותר (סילה וורד). לאחר תקופת חיזור מהירה אף נושא אותה לאשה. ולפתע (גיזית אייבי) אחותה של המנוחה, מסיבת להינחם ומזמנת את נשמתה של האחות לחזור לחיים ולקחת נקם. הכישוף עובד, אך מחזיר את לוסי לחיים במקום ובזמן הלא־נכונים.

הבמאי הוותיק פרנק פרי זכור מהמלודרמה "דוד וליזה" שפורסמה אותו בשנות השישים. מאז יצר סרטי שוליים, ביניהם "יומנה של עקרת בית" ו"אמא יקרה". "רב חן", ת"א.

גברת מס הכנסה

כמעט טוב

סרטו של הבמאי יוז'ו איטאמי "טמפופו" קיבע לעצמו לובי של מעריצים מושבעים כאשר הוקרן בארץ לפני זמן מה. "גברת מס הכנסה" הוא סרטו החדש של הבמאי היפני. גם הוא פארסה משוללת רסן על חולשות אנושיות. במקרה הזה מדובר בתאוות הממון והעלמות המס שהפכו לספורט לאומי כמעט בכל ארץ. איטאמי, בסגנונו המיוחד, המושפע הפעם ביתר שאת מהמיקצב המהיר של המותחן האמריקני, נועץ את חיציו הסאטיריים בשד ההון הענק, כשם שעקץ את תאוות האכילה בסרטו "טמפופו" ואת מנהגי הדת המגוחכים בסרטו "מנהגי לוויה".

גיבורת סרטו של איטאמי היא ריוקו (אותה מגלמת, כרגיל, נובוקו מיאמוטו, אשתו החיננית), מפקחת מס הנשואה לעבודתה. היא מצטרפת לקבוצת חוקרי מס הפושטים על עסקיו של איש עסקים עשיר, הינדי גונדו (אותו מגלם טסוטומו יאמאזאקי המרשים, שגילם את בן־זוגה של מיאמוטו בכל סרטיו הקודמים של איטאמי). ריוקו, קופצנית ומנומשת, היא גירסתו היפנית של איטאמי לבלשיות של הבד האמריקני, כל הווייתה הקולנועית מאזכרת את איכויותיה הקומיות של ג'ודי הולידיי בג'ק פלש המקפץ" עם הקריירוז של דבורה וינגר ב"האלמנה השחורה".

איטאמי הוא האמריקני שבין הבמאים היפניים. "טמפופו" היה בנוי על־פי מבנה המערבון. "גברת מס הכנסה" נוציית למסורת מותחני הטלוויזיה. על אף שפע ההמצאות החזותיות, הברקות ההומור, והמבנה המגובש, לא ברור למה "גברת מס הכנסה" אינו מצליח להבריק כמו סרטיו הקודמים של הבמאי. "הקולנוע – בית ציוני אמריקה", ת"א.

וול סטריט

כמעט טוב

לאחר שגמר לבכות את פשעי אמריקה בוויטנאם בסרטו "פלאטון" פנה הבמאי, חתן האוסקר, אוליבר סטון לנזוף בתאוות הממון וההתעשרות הקלה של בני עמו. "פלאטון" היה מירוק חטאים קולקטיבי וצדקני, "וול סטריט" צועד בדרכו ואינו אלא נזיפה קלה ובורגנית בקפיטליזם האמריקני הטורפני שהמציא את וול סטריט – מקום הניזון מכרישים ועבתנויים בצורת ברוקרים בבורסה. גיבורו של סטון הוא יאפי צעיר ושאפתן, שחולם להגיע לפסגה הפיננסית של מנהטן לפני הגיעו לגיל 30. הוא יוצר קשרי מניות מושחתים עם נפיל בורסה שהתעשר מקניות ומכירות.

סטון מיקם את סרטו לפני ההתמוטטות הגדולה, בשנת 85', שהיתה שנת שיא לבורסה. הוא טורח להעניש את גיבורו ומעבירו בדרך חתחתים עד שיתפקח ויבין שמדובר בהונאה כלכלית ופוליטית עצומה. וכך, במקום שהגיבור יפסיד את כל כספו, סטון מזמן לו מאסר על עבירות בורסה חמורות. זה היה יכול להיות מוסר השכל מתחסד לכל המהמרים הלהוטים, אלמלא סטון עצמו הוקסם מכל העסק והוא טורח להעביר גם לצופים את התפעמותו ממכונות הכסף האדירה.

סטון, במאי מיומן שיודע להעביר ריאליזם במיטבו, מפיק את המקסימום מאווירת המתח התמידי של הבורסה בעזרת מצלמה ועסכת ועצבנית. כמו ב"פלאטון" בו אפשר היה לחוש את פלגי הזיעה של החיילים, כך ב"וול סטריט" קלט הבמאי את הלוך הרוח המיוחד של הבורסה.

סטון משתמש בצמד שחקנים שהם דור שני בהוליווד ודומים דמיון מפתיע להוריהם. מייקל דאגלאס, בנו של קירק דאגלאס ומי שהופיע ב"חיזור גורלי", קיבל את האוסקר על תפקיד מקפיא דם של טייקון ההון. מולו מופיע צ'ארלי שין הינוקא, הזכור מ"פלאטון", בנו של מרטין שין המופיע בסרט בתפקיד אביו הפועל. עוד משתתפים בגיל תאווה ("משפט הנושרים"), שון יאנג ("ללא מוצא"), וטרנס סטאמפ ("הסיציליאני"). רב חן, ת"א.

החבר של החברה שלי – לב, ת"א
המבצר הנסתר – לב, ת"א
הקיסר האחרון – חן, ת"א
החפוז המכני – סיוון, ת"א
ז'אן דה פלורט – דיזנגוף, ת"א
חופשה בכפר – לב, ת"א
להתראות ילדים – דיזנגוף, ת"א
ליידי איב – פריז, ת"א
מלאכים בשמי ברלין – לב, ת"א
מעקב צמוד – חן, ת"א
סמי ורוזי עושים את זה – דיזנגוף, ת"א
עיניים שחורות – מוזיאון ת"א
שם השחק – טיילת, ת"א

תשוקות באפריקה

מספיק

כולם בטוח חשבו שהם הולכים לעשות פה סרט חשוב על שקיעתה של אינופריה, כמשל לויוונה של חברת השפע המערבית. מה לעשות שהתוצאה מזכירה יותר סינרוגון בבריכה רכה, מאשר סמן לתקופה. הבמאי הבריטי מייקל רדפורד, שהיה אחראי על הבאת האפוקליפסה של ג'ורג' אורוול למסך, התבסס בסרטו החדש על פרשיית אהבה אמיתית שהתרחשה בקהילה הבריטית בניירובי בשנת 1940. זהו סיפורו של משולש רומנטי המפגיש תשוקה, כסף, מאבקי־כוח ואלימות, במסורת המלודרמה. גרטה סקאצ'י, המתמחה בגילום ליידי'ס רומנטיות ועגונות ("אבק לוהט", "גבר מאוהב", "בוקר טוב, בבילוניה") היא ליידי דיאנה, כלתו הרעננה של קרנן זקן, אותו מגלם ג'וזס אקלנד, העושה כאן ואריאציה על תפקיד הטיראן קשוח הלב מ"הסיציליאני". הצלע השלישית הוא המאהב, קזנובה מג'ונג'ן, אותו מגלם הבריטי צ'ארלס דאנס ("היהלום שבכתר", "נער הזהב").

במשולש דקדנטי זה לכודים בני החברה הגבוהה של הקולוניה הבריטית בניירובי, ביניהם גבירות חשקניות בגיל העמידה וכמה לורדים תמהוניים, אותם מגלמים קשת של שחקנים בריטיים בעלי שם כמו ג'ון הארט ("1984"), שרה מיילס ("תקוה ותהילה"), טרוור האוורד הוותיק, וג'רלדין צ'פלין, בתו של צ'ארלי ורעייתו של הבמאי הספרדי קרלוס סאורה. עוד משתתפים: יו ורנט הצעיר ("מוריס"), אלן דובי ("מלחמה ושלום"), ורויו מקיולי ("המשימה"). למרות הנבחרת המכובדת של מיטב שחקני בריטניה, אפשר וכדאי לוותר על התענוג המפוקפק שבצפייה. "צפון", ת"א.

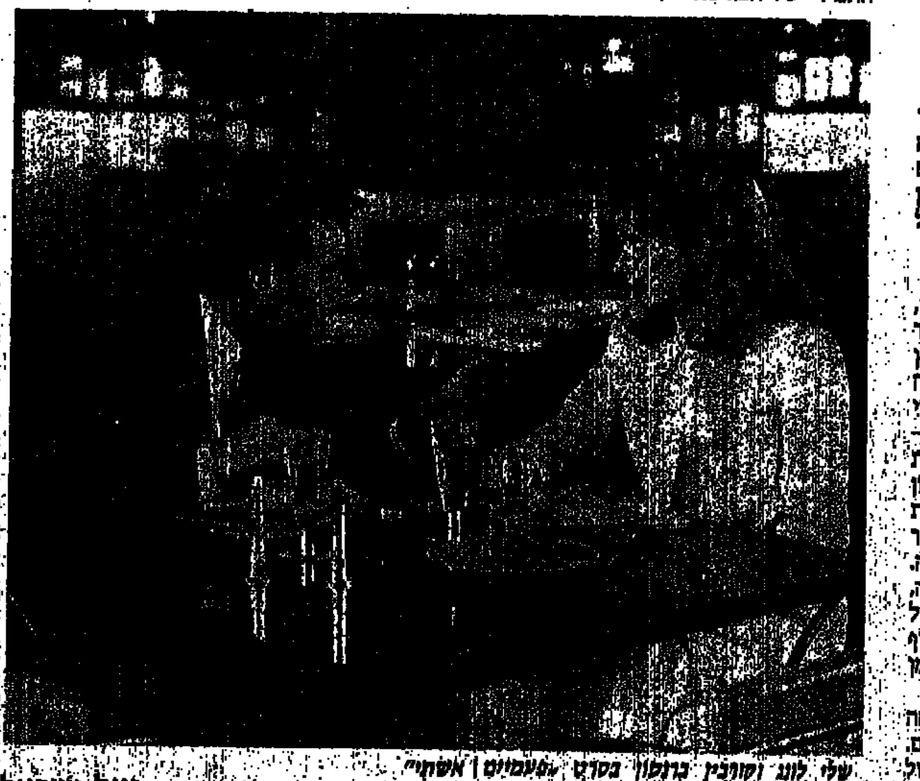

שלי לונג וקורבין ברנסון בסרט "פעמיים אשתי"

יעל ישראל